

ОБРАЗОВАНИЕ,

**НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ
В МИРЕ**

международный научный электронный журнал

*Выпуск журнала № 58
Часть-2_Декабрь -2024*

OPEN ACCESS

ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ

международный научный электронный журнал

Декабрь - 2024 год

ЧАСТЬ - 2

Google
Scholar

IC²I JOURNALS
MASTER LIST

BOSHLANG'ICH SINFLARDA PAST O'ZLASHTIRUVCHI BOLALARDA INGLIZ TILI FANINI O'RGATISH METODIKALARI

Quronboyeva Gulchiroy Umirbek qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti

Narpay Xorijiy tili va adabiyoti (ingliz tili)

yo 'nalishi xorijiy tillar fakulteti 2-bosqich talabasi

gulchiroyquranboyeva@gmail.com

93 776 08 04

Ilmiy rahbar: Zoirova Dिल्фуза Xayriddinovna

Samarqand davlat chet tillar instituti

Narpay xorijiy tillar fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maktablarda doimo darsda faol qatnashmaydigan, o'zlashtirishi past o'quvchilar bilan ishlash doimo dolzarb vazifa bo'lib kelgan. Bu maqolada boshlang'ich sinflarda past o'zlashtiruvchi bolalarda ingliz tili fanini o'rgatish metodikasi haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: zamonaviy, innovatsiya, bo'sh o'zlashtiruvchi, o'yin, ta'limiy, innovatsion ta'lim.

METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO CHILDREN WITH LOW ASSESSMENT IN PRIMARY GRADES

Abstract: In schools, working with pupils who do not actively participate in lessons and have low learning has always been an urgent task. This article provides information on the methodology of teaching English language to children with low learning ability in primary grades.

Key words: modern, innovation, free mastering, game, educational, innovative education.

Bugungi kunda dunyo aholisining qariyb 60 foizi ikki yoki undan ortiq tillarda so'zlasha olishi barchaga ma'lum.

Chet til ta'limida sifat va samaradorlikni ta'minlash maqsadida chet tillarni o'rganish/o'rgatish yoshini qisqartirish tajribasi ommalashib bormoqda. Bunga «the younger the better / early is better» mazmunidagi tushunchaning keng tarqalganligi sabab bo'ldi.

Chet til, xususan, ingliz tilini kichik yoshdan o'rganish va o'rgatish ham o'z tarixiga ega. Kichik yoshdan ingliz tili o'rganish va o'rgatish dastlab yuqori tabaqa 7 oilalarda tajriba qilingan bo'lsa (Anna-and-the-King-of-Siam), 1950 - yillarda AQSH

va Yevropa mamlakatlarida ommaviy tus oldi va o'n yil ichida «Foreign Language in Elementary School» dasturi asosida ta'lim oluvchi o'quvchilar soni bir millionga yetdi. Fransiya, Shvetsiya va Gollandiyada esa 1950-yillar o'rtalarida «English without a book» dasturi asosida ingliz tili 3-sinfdan o'qitila boshlandi.

2013 - yil Moskva (Rossiya)da «Chet tillarni o'qitish nazariyasi va amaliyoti: an'analar va innovatsiyalar» mavzusida o'tkazilgan xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyada ham boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tili o'qitish metodikasining dolzarb muammolari muhokama etildi.

O'zbek maktablari uchun dastur tayyorlashning o'z tarixi bor. 1968 -yilga qadar o'zbek maktablarida Rossiya uchun mo'ljallangan dasturlarning mahalliyashtirilgan nusxalaridan foydalanib kelingan. O'zbek maktablari uchun dastur loyihasi 1968-yilda ishlab chiqilgan va 1970/71-o'quv yilida maktablarda joriy etilgan. 1999-yilda o'quv dastur yangilandi va uning asosida yangi darsliklar yaratildi.

Chet tilni barcha umumiy o'rta ta'lim maktabining 1-sinfdan boshlab ommaviy o'rganish joriy etilishi munosabati bilan Yevropa Kengashining «Chet tilni egallashning umumyevropa kompetensiyalari: o'rganish, o'qitish, baholash» to'g'risidagi xalqaro hujjat (CEFR)ning ayrim holatlarini nazarda tutgan holda Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha Davlat ta'lim standarti va O'quv dasturlari ishlab chiqildi va 2013–2014 o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etildi.

Bugungi kunda boshlang'ich ta'limda ingliz tilini o'qitish metodikasi «(Inter)Cultural Awareness», «Language Awareness» va «Humanity» ta'lim konsepsiyalari asosida rivojlantirilmoqda.

Zamonaviy boshlang'ich ta'limdagi eng asosiy va ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'lgan qarorlardan biri bu O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ- 1875-sonli Qaroridir. Ushbu qaror asosida chet tillarini, asosan, ingliz tilini o'rganish umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-sinflaridan o'yin tarzidagi darslar va og'zaki nutq darslari shaklida, 2-sinfdan boshlab esa, alifbo, o'qish va grammatikani o'qitish bosqichma-bosqich boshlanadi. Qarorga ko'ra, Chet tillarni o'rganishni yanada rivojlantirish bo'yicha doimiy ishlaydigan Muvofiqlashtiruvchi kengash boshchiligida ta'lim sohasining barcha yo'nalishlarida beqiyos ko'lamli ishlarni amalga oshirishga kirishildi. Masalan, 2013-2014 o'quv yilidan e'tiboran umumta'lim maktablarining birinchi sinflarida xorijiy tillarni o'yin tarzidagi mashg'ulotlar va og'zaki nutq darslari shaklida uzluksiz o'rgatish yo'lga qo'yildi. Shuningdek, ushbu sinflarga mo'ljallangan darslik hamda o'quv-metodik majmualar yaratildi. Diqqatga molik jihati, birinchi sinflar uchun yaratilgan majmualardagi o'yin-mashg'ulotlarning kichkintoylar yoshiga mutanosibliigi ta'minlanadi. Bolalar xorijiy til

bilan ilk tanishishni salomlashish madaniyati, ranglar va kundalik soʻzlarni dialog shaklida oʻrganishdan boshladilar. Shubhasiz, mamlakatimiz taʼlim dargohlarida xorijiy tillar xonalarini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va oʻqitishning ilgʻor texnik vositalari bilan jihozlash, teleradiokanallarda bolalar va oʻsmirlarni xorijiy tillarga oʻrgatuvchi koʻrsatuv va eshittirishlarni berib borish, boshqa mamlakatlar tarixi va madaniyati, jahon ilm-fani va texnik yangiliklariga bagʻishlangan ilmiy-ommabop xorijiy badiiy va multiplikatsion filmlarni oʻzbekcha subtitrl yordamida muntazam namoyish etish yoshlarimizga dunyo xalqlarining oʻtmishi, madaniyati, ilm-fani bilan yaqindan tanishish imkonini berdi.

Ilmiy manbalarni oʻrganib chiqib boshlangʻich taʼlimda xorijiy tillarni oʻqitishning didaktik tamoyillarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

1. Oʻquvchilarning ingliz tili oʻrganish usullari, strategiyalari va qobiliyatini inobatga olish.
2. Tinglab tushunish mashqlariga ustuvor ahamiyat qaratish.
3. Darslarda maʼnoli kontekstlar va mavzuga oid nutq vaziyatlarini yaratish.
4. Mashgʻulotlarda texnik vositalardan keng foydalanil ish.
5. Oʻquvchilarning yoshiga mos autentik materiallaridan foydalanish.
6. Nutq namunalari asosida ingliz tili oʻrgatish.
7. Mavzularni obrazlashtirish (gapiruvchi qoʻgʻirchoqlar yordamida).

2021 -2025 yil ichida taʼlim muassasalarida inklyuziv taʼlimni joriy qilish va rivojlantirish haqida hukumat tomonidan qarorlar qabul qilindi. Bu esa albatta taʼlim muassasalardagi davomati va oʻzlashtirishi past oʻquvchilar uchun juda koʻp imkoniyatlarni, qulayliklar olib keladi.

Davomati va oʻzlashtirishi past boshlangʻich oʻrganuvchi oʻquvchi guruhlarida, ayniqsa, dastlab oʻquvchilarga chet tillarni oʻrgatishda oʻquvchining yoshi, fiziologik, psixologik xususiyatlarini hisobga olish kerak. Qarorda taʼkidlanganidek, davomati va oʻzlashtirishi past oʻquvchilar birinchi bosqichlarda oʻyin tarzidagi darslar va ogʻzaki nutq darslari shaklida chet tillarini oʻrgatishni amalga oshirish, haqiqatan, kichik yoshdagi oʻquvchilarga mosligidir. Taʼlimda oʻyin texnologiyalaridan foydalanish, eng samarali vositalardan biridir. Oʻyin davomida ularning tafakkuri, dunyoqarashi, fikrlashi kengayib boradi. Olimlar taʼlimga oʻyin orqali yondashuv taʼlim jarayonida osonlashtiradi, deb hisoblagan. Nafaqat osonlashtiradi, balki bu fanga qiziqishini kuchaytirib, bolani chuqur bilim olishiga undaydi. Oʻyin tarzidagi darslar bolalarning ogʻzaki nutqini rivojlanishiga yordam beradi. Boʻsh oʻzlashtiruvchi oʻquvchilar asosan rasml yoki videoli turli koʻrishlarni juda yaxshi koʻrishadi. Turli xil rangli rasmlar orqali, ularning nutqlarini oʻstirishda oʻyinlardan muntazam foydalanib turish lozim. Masalan, Bu nima?, Bu kim?, Kim koʻp soʻz biladi?" kabi oʻyinlardan foydalanish mumkin. Oʻyin jarayonida oʻquvchilarning soʻzlarni eslab

qolishi, to'g'ri talaffuz etishiga qarab rag'batlantirib borish zarur. O'quvchilarning so'z boyliklarini ortib borishiga qarab boshqa turdagi o'yinlar, turli xil musobaqalarni tashkil etish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bo'sh o'zlashtirishchi o'quvchilarga dastlab "Meva nomlari", "Kasblar", "Uy jihozlari" kabi mavzulardagi mashqlarni o'yinlar yordamida bajartirish mumkin. So'ngra ular kompyuterdagi rang-barang tasvirlarga uyg'un holatda ko'rsatilsa, o'quvchilarning nutqi rivojlanib, atrof-muhitga munosabat doirasi kengayadi. Yangi mavzuni namoyish etish bosqichida ekranda so'zlar va uni aks ettiruvchi rasmlar paydo bo'ladi. O'quvchilar so'zlarni tinglab, ularni talaffuz etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Mavzuni kompyuter yordamida taqdim etishda ta'limni individuallashtirish printsiplari e'tibor berish lozim. Ayrim o'quvchilar so'zning grafik, ayrimlari esa tovushli obrazni qabul qilishda qiyinchilikka uchraydilar. Kompyuter u yoki bu qiyinchilikni mashqlar vositasida bartaraf etib, o'quvchining ingliz tilidan o'zlashtirishga qiynalayotgan jihatlarini topishga va ularni bartaraf etishga yordam beradi.

Ikkinchi bosqichdan boshlab grammatikani o'zlashtirishga qaratilgan boshqa ta'limiy o'yinlarni ham tashkil etish mumkin. Masalan, "Kim savodxon?", Kim zukko?, "Men kimman?", "Zanjir", "Rolli o'yin", "So'z o'rnini top kabi qiziqarli o'yinlar shular jumlasidandir. "Kim zukko?" o'yini imlo savodxonlikni oshirishda yaxshi natija beradi. Bunda karton qog'ozga 5-6 ta so'z yozilgan bo'lib, so'zlar to'g'ri va noto'g'ri yozilgan bo'ladi. O'quvchilardan noto'g'ri yozilgan so'zni topib, to'g'ri yozib berish talab qilinadi. Qaysi o'quvchi noto'g'ri yozilgan so'zlarni to'g'ri va birinchi bo'lib yozib berishga qarab o'yin g'olibi aniqlanadi.

Biz bilamizki, hozirgi ta'lim jaroyonida o'quvchi sub'ekt bo'lishi lozim. Bunda ko'proq interfaol metodlarga e'tiborni qaratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Ingliz tili darslariga qo'yilgan eng muhim talablardan biri mustaqil fikrlashga o'rgatishdir. Bugungi kunda ingliz tili o'qituvchilari Amerika Qo'shma Shtatlari, Angliya pedagoglari tajribasiga tayangan holda, quyidagi innovatsion metodlardan foydalanib kelmoqda: "Quvnoq topishmoqlar" (Merry riddles) o'quvchilarga topishmoqlar o'rgatish. Ingliz tilini o'rgatishda muhim ahamiyatga ega, ular o'zlariga notanish bo'lgan so'zlarni o'rganadilar va o'ylab topishmoq javobini topadilar. "Tezkor javob" (Quick answers) o'tilgan dars samaradorligini oshirishda yordam beradi. "Chig'il yozdi" (Warm-up exercises) o'quvchilarni darsga qiziqtirish uchun sinfda har xil o'yinlardan foydalanish. "Pantomima" (Pantomime) bu usul juda qiyin mavzular tushuntirilishi kerak bo'lgan darsda yoki yozma mashqlar bajarilib, o'quvchilar charchagan paytda foydalanilsa bo'ladi. "Hikoya zanjiri" (A chain story) usuli o'quvchilarning og'zaki nutqini oshirishda va xotirani mustahkamlashda yordam beradi. "Rolli o'yinlar" (Acting characters) bu usul darsning barcha tiplarida qo'llanilishi mumkin "Rasmlar so'zlaganda" (When pictures speak) usuli ancha qulay

bo'lib, ingliz tilini o'rgatishda, o'quvchilarning o'g'zaki nutqini rivojlantirishda yordam beradi, buning uchun mavzuga oid rasmlardan foydalanish lozim. "Kviz kartochkalari" (Quiz cards) o'quvchilarning soniga qarab kartochkalar tarqatiladi va hamma o'quvchilar bir vaqtda darsda ishtirok etish imkonini beradi bu esa vaqtni tejaydi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, zamonaviy davrda ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarni yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularga kreativ yondashish, o'qituvchi motivator bo'lish, ulardagi chet tilini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish, o'quvchilar ehtiyojni to'la qondirishga yordam beruvchi innovatsion pedagogik texnologiyalarga asoslangan zamonaviy didaktika (anamal o'quvchilar uchun) ishlanmalarni tayyorlash va ularni amalga oshirishning dars o'tish metodikalarini ishlab chiqish muaommoning amaliy yechimini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Дронов В.П., Копылова В.В. Учебно-методическое обеспечение сегодня – переход к новым формам. // Сборник статей международной научно-практической конференции памяти академика РАО Инессы Львовны Бим. – М.: ТЕЗАУРУС, 2013. – С. 211-212.
2. Горовик, А. А., Турсунов, Х. Х. (2021) Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере scratch. UNIVERSUM, 8(77), 27-30.
3. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.
4. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). NEYRON TARMOQLARNING TASNIFI. Scientific Impulse, 1(3), 757-763.
5. <https://kopilkaurokov.ru/angliiskiyYazik/uroki/boshlangich sinflarda ingliz tili ni oqitishda zamonaviy yondashuvlar va innovats>
6. <http://e-library.namdu.uz/74%20Педагогика%20фанлар/Ukuv%20qullanma.Pdf>
7. Iriskulov A.T va boshqalar Kids' English pupil's book 2sinf –Toshkent —O'zbekiston;2014
8. Minamatov, Y.E.O.G.L., & Yusupova, N. M. (2022). SMART TEXNOLOGIYALARDA TA'LIM JARAYONI. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2(6), 441-445.
9. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - T.: O'zbekiston, 2017. - 104 b.

10. Tadjiboyev G.Sh. Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitish – N., 2019. 7,75 b.
11. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIM TIZIMIDA KO'ZI OJIZ O'QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O'QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
12. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.

O‘ZBEK XALQ MAQOLLARINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI

Rahmatova Ruxshona G'ulomjon qizi,

Samarqand davlat chet tillar instituti

Narpay xorijiy tillar fakulteti Xorijiy tili va adabiyoti

(ingliz tili) 2302-guruh 2-bosqich talabasi

ruxshonaruxshona173@gmail.com

(+998) 88 947 45 44

Zoirova Dilfuza Xayriddinovna,

Samarqand davlat chet tillar instituti

Narpay xorijiy tillar fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maqollarning shakllanish tarixi, mohiyat va xususiyatlari haqida so‘z borgan. Shuningdek, maqollarning xalqimiz madaniyatida tutgan o‘rni ayrim maqollar misolida tahlil qilingan. Boshqa millat maqollarining tarjima qilinishi, xalqlar o‘rtasidagi do‘stlik aloqalarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etishi haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Maqol, qavlun, tarjima, Folklor janr, “Tarjima san’ati”, do‘stlik, matallar, iboralar, xalq o‘yinlari.

ESSENCE AND CHARACTERISTICS OF UZBEK FOLK PROVERBS

Abstract: This article discusses the history, nature, and characteristics of articles. The role of proverbs in the culture of our people is also analyzed in the example of some proverbs. It was noted that the translation of proverbs of other nations plays an important role in strengthening friendly relations between nations.

Keywords: proverb, qavlun, translation, folklore genre, “The Art of translation”, friendship, matala, phrases, folk games.

Maqollar xalq tajribasidan o‘tgan, voqea-hodisalarning so‘zdagi o‘zgarmas ifodasidir [1]. Mustaqillikka erishganimizdan so‘ng xalq og‘zaki ijodiga alohida e‘tibor qaratdi, bu borada maqollarining ham chetda qolmaganligini ko‘rishimiz mumkin. Hattoki, Birinchi prezident I.A.Karimov “... agarki e‘tibor bersa, tilimizda halollik va poklik haqidagi ibratli hikmatlar bilan birga: “Yo‘lini topdimi, qandini ursin”, “Uzumini yeng-u, bog‘ini surishtirmang” — degan maqollar borligidan ko‘z yumib bo‘lmaydi” [2] deya ta’kidlanganligini ko‘rishimiz mumkin. Demak ijobiy ahamiyat kasb etuvchi maqollar ko‘pchilikni tashkil etsada, ayrim salbiy holatlarni ko‘rsatuvchi maqollarni ham uchratamiz.

Filologiya fanlari doktori B.M.Joʻrayeva oʻz ilmiy tadqiqotlarida oʻzbek xalq maqollari intralingvistik birliklar yordamida shakllangan 6 ta guruhga ajratgan. a) iboralar asosida shakllangan maqollar: sanamay sakkiz demaslik – sanamay sakkiz dema. b) Folklor janrlari asosida shakllangan maqollar: d) eʼtiqodiy tushunchalar asosida shakllangan maqollar, f) xalq umidlari asosida shakllangan maqollar, s) xalq oʻyinlari asosida shakllangan maqollar e) hadislar asosida shakllangan maqollar [3]. Yuqorida keltirib oʻtilgan yoʻnalishlar xalq maqollarining shakllanish jarayonlari mazmun – mohiyatidan kelib chiqib guruhlariga ajratilgan. Xalqlar oʻrtasidagi madaniy aloqalarning shakllanishi va rivojlanishining bir boʻlagi tarjima asar hisoblanadi. Bu haqida V.G.Beliniskiy “Bir xalqning adabiy asarlarini boshqa xalqning tiliga tarjima qilish, ularning oʻzaro yaqinlashishlariga, bir – birlariga gʻoya almashishlariga asos boʻladi, ana shunda yangi adabiy asar kelib chiqadi va aqliy siljish roʻy beradi”, demak tarjima asarlar madaniy aloqalardan tashqari, turli millat vakillarini orasida doʻstlik aloqalarini ham rivojlanishiga sabab boʻladi.

Maqol bu – gapning qaymogʻidir. Qaysi xalq yoki millat tomonidan yaratilmasin, u mazmun-mohiyatidan kelib chiqib, boshqa davlat aholisi ham foydalanishlari mumkin. Ammo Maqollarni tarjima qilish tarjimonlari uchun talaygina muammolarni keltirib chiqaradi. Sabab sifatida shuni keltirib oʻtish mumkinki, tarjimon oʻz sohasidan tashqari tarix, falsafa va boshqa fan sohalaridan ham xabardor boʻlishi talab etiladi. Bu haqida Gʻaybulloh Salomov “Tarjimonda yozuvchi va tanqidchidan, aktyor, rassom va olim mehnatidan ham nimadir bor. Bu shundan iboratki, tarjimon soʻzshunos boʻlib tahlil qiladi, aktyor singari boshqalarning (shu oʻrinda- muallifning) qiyofasiga kiradi va ayni vaqtda oʻzligini saqlaydi....” [4]— deya taʼkidlagan edi oʻzining “Tarjima tashvishlari” kitobida. Demak maqollarning tarjimasi bilan shugʻullanish ham tarjimondan katta masʼuliyatni va tajribani talab qiladi.

Maqollar bizning nutqimizga qadimdan kiritilgan, ammo ularning kelib chiqishi haqida kam odam oʻylaydi. Chunki u davrlarda barqaror frazeologik birliklar mavjud emas edi. Shunday boʻlsada maqollar yangi muloqot madaniyatining shakllanishiga yordam berdi. Qadimiy dostonlarimizda keltirib oʻtilgan maqollar bugungi kunda ham oʻzining ahamiyatini yoʻqotmasdan xalqimiz soʻzlashuvida, adabiyotida, bir soʻz bilan aytganda fikrni qisqa, loʻnda qilib ifodalash uchun ishlatilib kelinmoqda. “Maqol” atamasi arabcha qavlun - gapirmoq, aytmoq soʻzidan olingan. Maqol janrining oʻrganilish tarixi Mahmud Koshgʻariyga borib taqaladi. Oʻzining “Devonu lugʻati turk” asarida 400 ga yaqin maqol va matallar oʻrin olgan, undan tashqari soʻz mulkning sultoni Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur va boshqalarning ijodida ham maqollarga alohida eʼtibor berilganligini koʻrishimiz mumkin. Maqollar soʻz boshi oʻrnida ishlatilgan hikoyalarni ham koʻplab uchratamiz. Adib Abdulla

Qahhorning “O‘g‘ri” hikoyasida epigrafida sifatida “Otning o‘limi – itning bayrami” maqoli keltirilgan. Bu adibning mahorati bilan bir qatorda, hikoyaning mazmun-mohiyatini bir maqolda ochib bergandek ko‘rinadi.

K. Jo‘rayev o‘zining “Tarjima san’ati” nomli kitobida tarjimachilik faoliyatiga alohida to‘xtalib, ushbu tarifni keltirib o‘tgan: “Tarjimachilik ishi—milliy adabiyotlarni o‘zaro ayirboshlash, birida uchraydigan milliy biqlik va kamchilikni ikkinchisida bartaraf qilishga imkon beruvchi eng ishonchli vositalardan biri. Tarjimon esa shu ijodiy jarayonni amalga oshiruvchi adib”[5]. Albatta tarjima faoliyati bilan shug‘ullanish bu – millatlar o‘rtasidagi do‘stlik rishtalarini mustahkamlashga, an‘ana va urf – odatlarga hurmat, ayrim kamchiliklar bo‘lsa, tarjima qilinganda tuzatilishiga ham sabab bo‘ladi. Maqol – donolik, donishmandlik ramzi. Uni to‘g‘ri o‘qib, to‘g‘ri anglash va boshqalarga yetkazish alohida layoqatni talab qiladi. Bunda g‘o‘rlik, mas’ulyatsizlikka erk berib bo‘lmaganidek, bilib-bilmay o‘zlashtirishga ham yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi. Maqollarni nashrga tayyorlab, uni ko‘pchilikka manzur etaman, degan odam avval uni mag‘zini chaqib ko‘rishi kerak.

Xalq og‘zaki ijodi namunalarida – doston, qo‘shiq, maqol yoki metal bo‘lsin-birgina so‘zning o‘zgarishi bilan matn ma‘nosi butunlay o‘zgarib ketishi, ohangi, badiiyatiga putur yetishi mumkin.

Dunyoda hamma xalqlarning tillarida ham do‘stlik, birodarlik, hamjihatlik va hamkorlik to‘g‘risida juda ko‘p maqollarni uchratamiz. Sharq xalqlarida ham do‘stlik to‘g‘risida ajoyib maqollar yaratilgan. Boshqird maqoli “Xalqlarning do‘stligi – ularning boyligidir” yoki Gruzin maqoli “Daraxt tomiri bilan, odam do‘stlari bilan” Tatar maqoli “Qushning kuchi qanotida, odamning kuchi do‘stlikdadir”—degan g‘oya ilgari surilganligini ko‘ramiz. Yuqorida keltirilgan maqollarda shakl o‘zgargani bilan mazmun saqlangan ya‘ni bir xil g‘oya va maqsadga xizmat qilishini ta‘kidlash mumkin. O‘zbeklarda esa: “Do‘sting uchun zahar yut”—degan maqol bor. Shunday ekan biror millatning maqoli tarjima qilinib boshqa xalqlar ham foydalansa, yoki mazmuni bir-biriga yaqin maqollar, millatlarning do‘stlik rishtalarini bog‘lashga xizmat qiladi.

Xalqning tilida mavjud bo‘lgan har bir so‘z tilda ifodalanar ekan, ma‘lum xalqning maqollari o‘sha xalq tilida keltirilgan so‘zlardan shu xalq vakillari tomonidan shu xalqning o‘ziga xos xususiyatlari bilan, yasaliish usuli bilangina ifodalanadi. Shu o‘rinda ayrim ingliz tilidan kirib kelgan maqollardan ham kirib kelgan maqollardan misollar keltirib o‘tishimiz mumkin. Jumladan: “Ertaga hech qachon kelmaydi”, “Yaxshi kitobdan ortiq haqiqiy do‘st yo‘q” va “It bilan yotgan, burga bilan uyg‘onadi” kabi ko‘plab maqollarga o‘xshash, m’nolari bir-biriga yaqin bo‘lganlari bizda ham ko‘plab uchraydi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash mumkinki, har bir millatning o'ziga xos madaniyat asosida maqollari ham shakllanadi va shu millatning madaniy merosiga aylanadi. Maqollarda asosan o'sha xalqning urf – odatlari, an'analari, quvonchi va qayg'usi o'z aksini topadi. Boshqa xalqlarning maqollari tarjima qilinganda, milliylikga alohida e'tibor berilish katta ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga xalqlar o'rtasida o'stlik aloqalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat- yengilmas kuch. Ma'naviyat: Toshkent. 2008. 21-bet.
2. ЖЎРАЕВА БИБИШ МУҲСИНОВНА. ЎЗБЕК ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ЛИНГВИСТИК АСОСЛАРИ ВА ПРАГМАТИК ХУСУСИЯТЛАРИ. АВТОРЕФЕРАТИ. Самарқанд. 2019 17-20 бетлар.
3. К. Жўраев. Таржима санъати. Тошкент. 1982 й. 31-б.
4. X.Suvonqulova. O'zbek xalq maqollari. Adabiyot uchqunlari: Toshkent. 2014.
5. G'aybulloh Salomov, Tarjima tashvishlari. Toshkent, 1983. 7-bet.
6. G'aybulloh Salomov, Tarjima tashvishlari. Toshkent, 1983. 8-bet.

ALISHER NAVOI'S "KHAMSA" IN THE VIEW OF WORLD

*Narzullayeva Dilshoda Oybek kizi**Student of Samarkand State Institute of Foreign Languages**Narpay faculty of Foreign Languages**shodanarzullayeva@gmail.com**Suprior teacher: Zoirova Dिल्фуза Хайриддиновна*

Abstract: Khamsa, created by Alisher Navoi, is a collection of five epic poems written in Chagatai Turkish and holds a significant place in Uzbek literature. This work not only reflects national values but also possesses universal and philosophical depth, garnering interest worldwide. Numerous foreign writers and literary scholars have highly appreciated Khamsa for its unique style, cultural values, and inclusion of Sufi teachings. This article focuses on the international analysis of Khamsa and examines its contribution to world literature.

Keywords: Alisher Navoiy, Khamsa, Chagatai language, world literature, Sufism, cultural values, world writers.

Introduction

Alisher Navoi, one of the prominent poets of the 15th century from Central Asia, is celebrated for his Khamsa, which stands as one of the greatest literary monuments in Uzbek and Turkic literature. Khamsa consists of five epics: Hayrat ul-Abror ("Wonder of the Righteous"), Farhad va Shirin, Layli va Majnun, Sab'ai Sayyor ("Seven Planets"), and Saddi Iskandari ("The Wall of Iskandar"). Through these epics, Navoi eloquently conveys human values such as love, morality, justice, and spiritual growth. By writing in Chagatai, Navoi demonstrated that Turkic languages could serve as a sophisticated literary medium, contrasting with the dominant Persian literary tradition of his time. World writers and literary scholars acknowledge Khamsa not only for its literary significance but also for its philosophical value, emphasizing its uniqueness, universality, and rich cultural heritage.

Main Findings and Results

1. Khamsa's Linguistic and Cultural Significance

World literary scholars view Alisher Navoi's Khamsa as a groundbreaking work in the history of Turkic literature. Russian Orientalist V.V. Barthold emphasized how Navoi's choice to write in Chagatai Turkish demonstrated the richness and potential of Turkic culture. By creating a literary work comparable to Persian masterpieces, Navoi endowed Turkic culture with literary independence. Additionally, Turkish literary historian Mehmet Fuat Köprülü stated that Khamsa played a crucial

role in solidifying Turkic cultural heritage, an influence that continues in modern Turkic literatures.

2. Comparison with Persian Literature

Writers and scholars worldwide, especially those familiar with Persian literature, often compare Navoi's Khamsa with the work of the Persian poet Nizami Ganjavi. Persian literary scholar Zabihollah Safa pointed out that, while inspired by Nizami, Navoi tailored his works to reflect values relevant to the Turkic world. In tales like Farhad va Shirin and Layli va Majnun, Navoi blends Persian literary tradition with Turkic values. British Orientalist Edward G. Browne praised Navoi's ability to harmonize Persian and Turkic cultures, interpreting his work as a literary bridge connecting Eastern and Western literary traditions.

3. Sufi Influence and Philosophical Foundation

Navoi's works, embodying Sufi teachings, have attracted the interest of many Western experts. French Sufism scholar Éva de Vitray-Meyerovitch noted Navoi's deep connection with Sufi spirituality, which is apparent throughout his writings. In Layli va Majnun, for instance, Majnun's love for Layli symbolizes a yearning for divine love, urging readers to pursue inner spiritual growth. German Orientalist Annemarie Schimmel emphasized that Navoi's exploration of philosophical issues through Sufism positioned Khamsa among the most profound literary works globally.

4. Modern Interpretation and Gender Issues

In recent years, scholars have revisited Navoi's work from modern perspectives on gender and social justice. American scholar Michael Barry has observed Navoi's portrayal of female characters, such as Shirin in Farhad va Shirin and Layli in Layli va Majnun, as independent and strong, challenging traditional roles. According to Barry, these portrayals highlight emotional and moral depth, which was revolutionary for Navoi's era. Turkish literary critic Murat Bardakçı also noted that Khamsa addresses themes of social justice, showing that Navoi's work has the power to impart universal lessons on gender equality and personal respect to today's readers.

Conclusion

Alisher Navoi's Khamsa has been highly praised by writers around the world from various perspectives. This work stands out not only for strengthening Turkic culture but also for its deep attention to human spirituality and philosophical themes. Navoi's unique views on Sufism and gender issues have bridged diverse cultures, inspiring contemporary readers and earning renewed appreciation. Khamsa is undoubtedly a masterpiece with a unique place in world literature history, and its legacy continues to thrive.

References:

1. Barthold, V.V. Central Asian Literary Heritage. Moscow: Nauka, 1963.
2. Browne, Edward G. A Literary History of Persia. London: Cambridge University Press, 1902.
3. Köprülü, Mehmet Fuad. Turkish Cultural Legacy in Literature. Istanbul: İş Bankası, 1926.
4. Safa, Zabihollah. Persian Literary Figures and Their Influence. Tehran: University of Tehran Press, 1971.
5. Schimmel, Annemarie. Mystical Dimensions of Islam. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1975.
6. Vitray-Meyerovitch, Éva de. Sufism and Universal Wisdom in Central Asian Poetry. Paris: Gallimard, 1983.
7. Barry, Michael. Women and Power in Central Asian Poetry

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM SIFATINI NAZORAT QILISH VA TASHKIL ETISH

*Qoraqolpog'iston Respublikasi Muynoq tumani 3-sonli
DMTT direktori - Tugelbaeva Qundiz*

Annotatsiya: Maqolada mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar, boshqaruv ta'lim sifatini nazorat qilish va boshqarishtashkil qilish xususida fikr bayon etilgan.

Аннотация: В статье описаны реформы, которые проводятся с целью дальнейшего совершенствования и развития системы дошкольного образования в нашей стране, а также управления и контроля качества образования.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tizimi, tashkilot, menejment, boshqarish metodlari, kadrlar, ta'lim sifati, ilmiy yondashuv, jarayon, vaziyatli, dasturiy-maqсадli yondashuv, kadrlar siyosati.

Ключевые слова: система дошкольного образования, организация, менеджмент, методы управления, персонал, качество образования, научный подход, процесс, ситуационный, программный подход, кадровая политика.

Tashkiliy pedagogik faoliyatni kuzatishda: - mudiraning bu ishni to'g'ri tashkil etgani, uning tashkiliyma'muriy, tarbiyaviy va moliyaviy-xo'jalik ishlarini samarali olib borayotgani, jamoa a'zolari, tarbiyachi va boshqa [xodimlar bilan munosabati](#), shuningdek, ota-onalar bilan o'zaro munosabatlarini qanday yo'lga qo'yganiga e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

Ta'lim jarayonini nazorat qilish uchun:

- **Davra suhbatlari va seminarlar:** O'qituvchilarni tajriba almashishga jalb qilish.
- **Testlar va monitoring:** Bolalarning bilim va ko'nikmalarini muntazam ravishda baholash.
- **Hisobot va tahlil:** Faoliyat natijalarini doimiy ravishda tahlil qilish va xatolarni tuzatish.

Nazorat qilish (tekshiruv)ning usul va uslublari.

✚ bolalarning tashkilotdagi mashg'ulotlarini, kun tartibining turli jarayonlarini kuzatish va tahlil qilish;

✚ pedagogik va moliyaviy-xo'jalik ishlariga oid hujjatlarni o'rganish va tahlil qilish; bolalar ishlarini tahlil qilish;

✚ mudira, [tarbiyachilar](#), ota-onalar va bolalar bilan (ularning bilimi, ongi, nutqining rivojlanishini aniqlash maqsadida) suhbatlashish;

✚ «Pedagogik kengash», «Ishlab chiqarish majlislari»da, ota-onalar kengashlarida ishtirok etish; jamoat tashkilotlari vakillari bilan suhbatlashish.

Tekshiruv jarayonida qanday usul va uslublarni qo'llash [nazorat qilish turiga](#), muayyan guruhda tarbiyaviy jarayonning qay jihati yoki muassasa moliyaviy-xo'jalik ishlarining qaysi tomonlari tekshirilishi, nazoratchi uslubchining kasbiy mahorati va amaliy tajribasiga bog'liqdir. Tekshiruv jarayonida turli usullarning qo'llanishi maktabgacha ta'lim muassasasi ishini har tomonlama o'rganishda g'oyat ahamiyatlidir. Kuzatish usuli bu — pedagogik jarayondagi [yutuq va kamchiliklarni](#), ishdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish va ta'lim-tarbiya ishlari samaradorligini oshirishga xizmat qiladigan. Shuningdek, kuzatish uslubi — muassasadagi pedagogik jarayonga, uslubiy va moliyaviy-xo'jalik faoliyatining holatiga to'g'ri baho berish va zarur xulosalar chiqarishga imkoniyat yaratadi. Yalpi tekshirish usuli orqali muassasaning kun davomidagi faoliyatining barcha jihatlarini: tashkiliy ma'muriy, moliyaviy-xo'jalik, ta'lim-tarbiya [ishlarining mazmuni](#), yo'nalishlari, samarasi va natijalari kuzatiladi.

Zamonaviy boshqaruv bu maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarining tashkilot oldidagi burchi bu uning o'zi boshqarayotgan tashkilotning rivojlanishida turli vaziyatlarda tashkilot tashqi omillarini tashkilot ichki omillariga, ya'ni pedagogik xodimlar, ta'lim texnologiyalar, ta'lim jarayonini rejalashtirish boshqarish mexanizmlarini erta

anglay bilishi va shu asnda oqilona qarorlar qabul qilishi bilan belgilanadi. Prezidentimizning quyidagi berilgan fikrlari maqolamizning kirish qismida berib o'tishni joiz topdik: "Har bir fuqaro qabul qilayotgan qarorlarimiz real foyda berayotganini bilishi kerak. Boshqaruv boshqariladigan obyektidagi jarayonlarning aniq maqsadga qaratilganligini va uyushganligini ta'minlashi lozim. Boshqaruv o'zining bu vazifasini bilishi kerak bo'lgan narsaning qiyofasini (maqsadlar va ularga erishish rejalarini) shakllantirish; ijrochilar o'rtasida vazifalar va vakolatlarni taqsimlash (rasmiy tuzilmani yaratish va saqlab turish); ijrochilarning samarali mehnatdan manfaatdorligini ta'minlovchi sharoit yaratish (rag'batlantirish); jamoada umumiy kadriyatlar va qulay munosabatlarni shakllantirish (norasmiy tuzilma yaratish

va saqlab turish); ishning borishini nazorat qilish kabi va boshqa maxsus boshqaruv vazifalarini hal qilish orqali amalga oshiradi.

Maktabgacha ta'limda ta'lim jarayonini nazorat qilish ta'lim sifatini oshirish, bolalarning rivojlanish ko'rsatkichlarini kuzatish va o'qituvchilarning faoliyatini samarali tashkil qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon tizimli yondashuvni talab qiladi va quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

Tashkiliy-boshqaruv metodlari qonunga, xuquq-tartibotga, lavozimi bo'yicha o'zidan yuqoriroq bo'lgan xodimga bo'ysunishga, ya'ni hokimiyat motivatsiyasiga asoslanadi.

1. Pedagogik faoliyatni nazorat qilish

- bolalarning dars rejalari va metodik materiallarini tahlil qilish.
- Bolalar bilan ishlashda qo'llanilayotgan metodlarning samaradorligini baholash.
- O'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish va malakasini oshirish jarayonlarini kuzatish.

2. Bolalarning rivojlanishini kuzatish

- Bolalarning individual rivojlanish ko'rsatkichlarini muntazam ravishda baholash.
- Ularning jismoniy, intellektual, ijtimoiy va hissiy rivojlanish darajalarini kuzatish.
- Turli o'yinlar, mashg'ulotlar va faoliyatlar orqali bolalarning qobiliyatlarini aniqlash.

3. Ta'lim sifati monitoringi

- Dars va mashg'ulotlarning dasturiy talablarga mosligini baholash.
- O'quv jarayonida zamonaviy pedagogik va innovatsion texnologiyalardan foydalanishni nazorat qilish

Ta'lim sifatini boshqarish, eng avvalo, boshqaruv kadrlari tomonidan ta'lim va

kadrlar tayyorlash jarayonini kuzatish kabi faoliyat turidan foydalanishni ko'zda tutadi. Buning uchun ular tegishli metodlarni, jumladan, kvalimetriya asoslarini, ya'ni sifatni miqdoriy baholash metodini qo'llash orqali ta'lim sifatining boshlang'ich va berilgan holatini aniq belgilashlari lozim bo'ladi. Ilmiy

adabiyotlarda mahsulot, xizmatlar sifatini baholash, boshqaruv faoliyatining baholash ob'ekti to'g'risida qadriyat borasidagi mulohazalarni shakllantirishga qaratilgan funksiyasining alohida tipiga kiritiladi. Ta'lim sifatini o'lchash sifat o'lchovini

belgilash va uning qiymatini maxsus algoritmlar yordamida olishni ko'zda tutadi. Bunday jarayonning samaradorligi baholashning statistik metodlarini qo'llash orqali ta'minlanadi. Bu baholanayotgan ob'ektning sifat ko'rsatkichlari qiymati aksariyat hollarda tasodifiy kattaliklar deb hisoblanishi bilan bog'liqdir. Bunday holat ana shu sifatga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatuvchi ko'plab omillar va shart-sharoitlar bilan izohlanadi. SHu bois boshqaruv tarkibi ta'lim sifati haqidagi axborotni olish va ishlashning statistik metodlarini qo'llay bilishi kerak.

2. Mashg'ulotlarni samarali tashkil qilish

Mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish bolalarning qiziqishi va e'tiborini jalb qilishga yordam beradi. Bunda quyidagilar muhim:

a) Rejalashtirish

- Mashg'ulot mavzulari davlat ta'lim standartlariga mos ravishda tanlanadi.
- Mashg'ulotlar bolalarning yoshiga va rivojlanish darajasiga moslashtiriladi.
- Har bir mashg'ulotda o'yin elementlari, amaliy mashqlar va guruhli faoliyatlar kiritiladi.

b) O'yinlar va faoliyatlar

O'yinlar va amaliy faoliyatlar bolalarning rivojlanishi uchun asosiy vosita hisoblanadi:

- **Dastlabki bilimlarni mustahkamlash o'yinlari** – masalan, ranglarni, shakllarni yoki hayvonlarni aniqlash.
- **Qo'l mehnati mashg'ulotlari** – rasm chizish, bo'yash, qirqish yoki elimlash.
- **Jismoniy faoliyatlar** – jismoniy mashqlar, raqs va o'yinlar.

c) Individual yondashuv

Har bir bolaning qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlariga mos yondashish:

- Bolalar orasidagi individual farqlarni hisobga olish.
- Qobiliyatli bolalarni qo'shimcha rivojlantirish uchun alohida topshiriqlar berish.
- Qo'llab-quvvatlashga muhtoj bolalarga alohida e'tibor qaratish.

Pedagogik mahoratga ega bo'lgan pedagog tarbiyadagi qiyinchiliklarni yengishga qodir bo'lgan nufuzli rahbar, o'sib kelayotgan yosh avlodning ma'naviy dunyosini tushuna oladigan, ularning tuyg'ularini his qila oladigan, ichki dunyosi nozik bo'lgan bola shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondashadigan, donolik va ijodiy dadillik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziya, chuqur ilmiy tafakkurga ega bo'lgan shaxslardir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'quv faoliyatining sifati o'quv jarayonini rejalashtirish, uni amalga oshirish, o'quv reja, dasturlarining mazmun mohiyati bilan yemas, balki tahsil oluvchilarning olgan bilimlari, malaka va ko'nikmalari, mustaqil ravishda olgan bilimlari bilan bog'liq ta'lim natijasi sifati bilan belgilanmoqda.

Xulosa: Yuqoridagilardan kelib chiqib, bugungi kunda davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim va tarbiya sifatini takomillashtirish muammosini alohida tadqiqot predmeti sifatida o'rganish ehtiyoji sezilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori, 2019., 13 may, PQ 4312 son.
2. Narimbaeva L.K Maktabgacha ta'lim sifatini nazorat qilish va boshqarishning mexanizmlarini takomillashtirish. "Экономика и социум" №9(88) 2021 www.iupr.ru 944-945b
3. Mirziyoev SH.M. "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz" " O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi Toshkent-"O'zbekiston" -2016, 11-bet, 20-bet.
4. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga qo'ramiz. –Toshkent:O'zbekiston, 2017.-488 bet.

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDAGI RAHBARLARINING PEDAGOGIK MAHORATNI OSHIRISH

Islomova Maxbuba Ne'matovna
Qashqadaryo viloyati Shahrisabz tuman
19-son DMTT direktori

Annotatsiya. Bu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida olib borilayotgan o'zgarishlar, islohotlar va innovatsion yondashuvlar va ta'lin samaradotligini oshirish haqida aytib o'tilgan. Bundan tashqari ta'limda pedadog tarbiyachi, muallimlarning pedagogik mahoratini oshirish ma'lumotlar keltirilgan.

Аннотация. В данной статье говорится об изменениях, реформах и инновационных подходах в системе дошкольного образования и повышении эффективности образования. Кроме того, имеется информация о повышении педагогического мастерства педагогов и учителей образования.

Abstract. This article talks about the changes, reforms and innovative approaches in the preschool education system and improving the effectiveness of education. In addition, there is information on improving the pedagogical skills of pedagogues and teachers in education.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, samaradorlik, bolalar, pedagog tarbiyachi, ta'lim jarayonlari, pedagogic mahorat, pedagogic texnika.

Ключевые слова: образовательная система, эффективность, дети, педагог-воспитатель, образовательный процесс, педагогическое мастерство, педагогическая техника.

Key words: educational system, efficiency, children, teacher educator, educational processes, pedagogical skill, pedagogical technique.

Pedagogik mahoratni oshirishning ahamiyati

- **Rahbarlik ko'nikmalarini rivojlantirish:** Maktabgacha ta'lim muassasasidagi barcha jarayonlarni boshqarish samaradorligini oshiradi.
- **Innovatsion yondashuvlarni joriy etish:** Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilishga yordam beradi.
- **Bolalarning ta'lim va tarbiyasini yaxshilash:** Rahbarlar uchun yuqori darajadagi mahorat muhimdir, chunki ular o'qituvchilarning faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi.

Rahbarlarni o'z malakalarini mustaqil oshirishga undash:

- Maxsus adabiyotlarni o'qish.
- Pedagogik bloglar va onlayn vebinarlarni kuzatish.

- Xalqaro konferensiyalarda qatnashish.

Rahbar yoshi. Boshqaruv faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirishning rahbar yoshiga bog‘liqligi rivojlangan mamlakatlar tadqiqotlariga asoslanadi. Aniqlanishicha, Yaponiya qayta ishlab chiqarish rahbarlarining o‘rtacha yoshi 63,5 bo‘lsa, shu toifa amerikalik rahbarlarning yoshi 59 da ekan. Yaponiya yirik kompaniya rahbarlarini o‘rganishda uchraydigan va taajjublanarli jihatlardan biri, ularning yoshi ulug‘ligidir. Shunga ko‘ra axborotlashtirish yoki axborotli malakaning asosiy maqsadi egallanadigan ixtisoslik shaxsiy intellektual faoliyat mazmunida yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish yordamida ta‘lim samaradorligini oshirish, o‘qitish jarayonini to‘liq axborotlashtirish imkoniyatlariga ega bo‘lish va shu asosda ilmiy-texnikaviy taraqqiyot natijalarini o‘quv-tarbiya jarayoniga keng tadbiq etishni nazarda tutadi. Individual ta‘lim bir qator afzalliklarga ega, shuning uchun bu usuli bizning davrimizgacha repetitorlik shaklida saqlanib qolgan.

Pedagogik mahorat rahbar va tarbiyachilarga pedagogik ijodkorlik, pedagogik texnika, ta‘lim - tarbiya jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligi, muloqot olib borish taktikasi, nutq madaniyati, tafakkuri, tarbiyachining ma‘naviy-ma‘rifiy va tarbiyaviy ishlarini tashkil

etish va amalga oshirish, bu jarayonda xulq-atvori va hissiyotni jilovlay olish xususiyatlarini o‘rgatadi va o‘z kasbini rivojlantirib boruvchi pedagogik faoliyatlar tizimi to‘g‘risida ma‘lumotlar beradi. Pedagogik mahorat rahbarning pedagogik faoliyati zahirida takomillashib boradi. O‘qituvchi mahorati uning faoliyatida ko‘rinadi. O‘qituvchi avvalo pedagogik jarayonning qonuniyatlari va mexanizmlarini yaxshi egallagan bo‘lishi lozim. Shu ma‘noda pedagogning umumlashgan malakalari va uning pedagogik texnikasi katta ahamiyatga molik bo‘ladi. Biroq mahorat - bu alohida qudrat. Yuqori va kichik darajada Usta bo‘lishi mumkin emas. Mahoratga erishish ham, erishmaslik ham mumkin. Yosh rahbar boshqaradigan tashkilotdagi xodimlarning o‘rtacha yosh ko‘rsatkichi ko‘pincha past bo‘ladi. Yoshlik (30–35 yosh atrofida) bu yangilik va kashfiyotlarga moyillik, moslashuvchanlik bilan ifodalanadi. Afsuski, bunday tashkilotda katta yoshdagi (40–45 dan yuqori) aniqlanishicha, inson 35–55 yoshlarida o‘z kasbining mohir ustasiga aylanadi, o‘z sohasidagi bilimni yaxshi egallaydi va ixtirolarni joriy etishga o‘zida ishtiyoq sezadi. Shu bilan birga, unda vaziyatni sovuqqonlik bilan tahlil etish, vazminlik kayfiyati shakllanadi.

Maktabgacha ta‘limning yangi sifati nafaqat uning mazmuni, balki ta‘lim tashkilotini boshqaradigan rahbarning boshqaruv mahorati, boshqaruv kompetensiyasiga ega ekanligi, shaxsiy sifatleri, yangi bilimlarni va innovatsiyalarni

tatbiq etishga bo'lgan munosabatiga bog'liq. Albatta, bu jarayon malaka oshirish sifatini tubdan yangilashga, malaka oshirish tizimiga yangi innovatsion ta'lim texnologiyalari va variativ dasturlarni joriy qilishni taqozo etadi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tizimi rahbar kadrlari uchun zaruriy kompetensiya talablarini ishlab chiqish talab etiladi.

Pedagogik mahoratni oshirish usullari

a) Kasbiy tayyorgarlikni oshirish

- **Malaka oshirish kurslari:** Rahbarlar pedagogik va menejerlik malakasini oshiradigan maxsus treninglarda qatnashishlari lozim.
- **Sertifikatlash dasturlari:** Zamonaviy bilimlar va yondashuvlarni tasdiqlash uchun rahbarlarni maxsus dasturlarda qatnashishga jalb qilish.
- **Xorijiy tajriba almashinuvi:** Xalqaro tajribalarni o'rganish va o'z tizimida qo'llash.

b) Rahbarlar uchun trening va seminarlar

- **Ta'lim menejmenti bo'yicha seminarlar:** Maktabgacha ta'lim tizimidagi boshqaruv jarayonlarini rivojlantirish.
- **Psixologik tayyorgarlik mashg'ulotlari:** Bolalar va xodimlar bilan samarali muloqot olib borish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish.
- **Innovatsion texnologiyalarni o'rganish:** Zamonaviy pedagogik dasturlar, metodikalar va texnologiyalarni joriy etish.

c) Ilmiy-tadqiqot faoliyati

- Rahbarlarni ilmiy loyihalar va tadqiqotlar olib borishga jalb qilish, bu esa ularga o'z bilimlarini chuqurlashtirish va tizimda innovatsiyalarni joriy qilishga yordam beradi.

Ya'ni har bir tarbiyachi faoliyatlarni o'yin orqali tashkil etib, bolaga ta'lim –tarbiyaviy jarayonni tashkil etsa, bola mavzuni tez anglab oladi, hamda unda jamoa bo'lib ishlash, tengdoshlaribilan fikr almashish va ular bilan do'stona munosabatda bo'lish tuyg'ulari shakllanadi. Bu jarayonda tarbiyachining mahorati asosiy o'rin egallaydi. **Xorijiy tajribalarga ko'ra, maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbar xodimlari taraqqiyotning hozirgi bosqichida quyidagi sifatlarga: “xorijiy tillarda muloqot qila olish”, “kommunikativlik”, “tadbikorlik va ishbilarmonlik”, “raqamli boshqaruv”, “innovatsiyaga yo'nalganlik”, “tizimli tahlil”, “qaror qabul qilish”, “o'z-o'zini rivojlantirish”, “pedagogik nizolarni boshqarish”, “kreativ**

boshqaruv”, “aqli boshqaruv” va boshqa zamonaviy boshqaruv usullariga ega bo‘lishlari lozim.

Ma’lumki, o‘quv mashg‘ulot jarayonida qo‘llaniladigan pedagogik va informatsion texnologiyalar bir necha turlarga bo‘linib, ulardan eng muhimi — kompyuter texnikasi vositalari yordamida ta’lim berishdir. SHundan kelib chiqib, elektron mashg‘ulotlar, mashg‘ulot ishlanmalari va elektron o‘yinlar orqali ham ta’lim samaradorligini oshirish mumkin. Hozirgi kunda sinovdan o‘tgan maxsus axborot vositalari: kompyuter texnikalari, audio va video vositalari qatoriga kelib qo‘shilgan elektron ta’lim resurslari, virtual stendlar, animatsiyali dasturlar vositasida dars mashg‘ulotlarini olib borish talabalar tomonidan dars mashg‘ulotlarini o‘zlashtirishlariga samarali natijalar berib borishi tayindir.

Pedagogik mahoratni oshirishda raqamli ta’lim resurslari yordamida mashg‘ulotlarni tashkil etish jarayoni, bunda bolaning olayotgan bilimlarini na faqat eshitish, balki ko‘rish sezgilari orqali ham qabul qilishlari va tushunchalarning g‘oya va mazmunini chuqur anglab etishlariga samarali yordam beradi. Qator mualliflar tomonidan turli elektron o‘qitish vositalari yordamida mavzularning yoritilishni joriy etib borilayotganligi, bunda bolalarning bilim saviyalarining oshib borayotganligini bevosita ishonch hosil qilish mumkinki, bu usullarning yanada takomillashtirilishi, yuqori pog‘onaga olib chiqish kabi zaruratlar oldindan ko‘rib, shu yo‘sinda ta’lim va tarbiya jarayonini tashkil etish har bir rahbar hamda pedagogning dolzab vazifasi bo‘lishi talab etiladi.

Pedagogik texnika tushunchasi ikkita guruhga bo‘linadi: Birinchi guruh o‘qituvchining shaxsiy axloqiy fazilatlar va xulqi bilan bog‘liq bo‘lib, ta’lim-tarbiya jarayonida o‘z-o‘zini boshqarish malakalarida (refleksiya) namoyon bo‘ladi. Ularga ta’lim-tarbiya jarayonida o‘z xatti-harakatlarini boshqarishi, (mimika, pantomimika), o‘z hissiyotini va kayfiyatini jilovlay olishi va turli nojo‘ya ta’sirlarga berilmaslik, mukammal ijtimoiy perseptiv qobiliyatlar (diqqat, kuzatuvchanlik, xayol), nutq texnikasini bilishi va o‘z o‘rnida qo‘llay olish kabilar kiradi.

Xulosa shuki: Maktabgacha ta’lim tizimidagi rahbarlarning pedagogik mahoratini oshirish ta’lim sifatining yuksalishiga, bolalarning har tomonlama rivojlanishiga va muassasaning obro‘-e’tiborini oshirishga xizmat qiladi. Bu jarayonni izchil va tizimli amalga oshirish orqali ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Rahbar pedagogik faoliyatida nutq texnikasini mukammal egallash muhim ahamiyatga ega. Zero, nutq vositasida tarbiyachi bolaning his-tuyg‘ularini uyg‘otadi, o‘quvchilar bilan ongli muloqotni ta’minlaydi, ta’lim-tarbiyaga oid ma’lumotlarni tahliliy idrok etadi. Pedagogik nazokat boshqacha qilib aytganda pedagogik takt o‘qituvchi axloqiyma’naviy qiyofasini namoyon etuvchi me’yor tuyg‘usi, xulq va odob qoidalariga rioya qilishi demakdir. Pedagogik nazokat o‘qituvchining o‘quvchilar bilan

o‘zaro munosabatini tashkil qilish vositasi. Psixologik til bilan aytilganda, nazokat insonning bir qolipdagi barqaror tasavvurlarida mujassamlashgan shaxsiy insoniy hislatlarining yig‘indisidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

- 1.V.Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o‘quv dasturi T:2018.1-81-b;
- 2.F.Qodirova, SH.Toshpo‘latova, M.A’zamova. "Maktabgacha pedagogika".- T., "Ma'naviyat".3.Sh.
3. A.Sodiqova "Maktabgacha pedagogika" . "Tafakkur sarchashmalari" T.:2013
4. N.M.Qayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti T.:2013
- 5.Usmonov M. Interaktiv elektron o‘quv kurslar — o‘qitish faoliyatining yangi vositasi sifatida. // "Xalq ta'limi" jurnali, 2013, 5-son.

YAROQLILIK MUDATINI TABIIY USULDA ANIQLASH

Hilola Musayeva Usmonkul qizi

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Farmasevtik kimyo

Annotatsiya. Ushbu maqolada haqiqiy atrof-muhit sharoitida barqarorlik tadqiqotlaridan foydalanishga qaratilgan dori vositalarining saqlash muddatini aniqlashning tabiiy yondashuvi muhokama qilinadi. U mavjud tadqiqotlarni bayon qiladi, tabiiy degradatsiya yo'llarini ta'kidlaydi va harorat, namlik va yorug'lik ta'siri kabi tabiiy omillarga asoslangan holda raf umrini bashorat qilishning takomillashtirilgan usullarini taklif qiladi. Farmatsevtika rivojlanishida ekologik toza amaliyot va tartibga rioya qilishning ahamiyatiga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: dori raf muddati, tabiiy degradatsiyasi, barqarorlik tadqiqotlar, atrof-muhit sharoitlari, farmatsevtika barqarorlik.

Barqarorlik - dori vositasining, yaroqlilik muddati davomida o'zining xossalarini ma'lum bir chegarada saqlab qolish xususiyati. Dori vositalari barqarorligini o'rganishdan maqsad, vaqt o'tishi bilan tashqi muxit omillari ta'sirida ularning sifati qanday o'zgarayotganligi to'g'risida axborot olishdan iborat. Buning uchun turli usullar: stress-sinovlar, tezkor sinovlar, real vaqtda yoki uzoq muddatli sinovlar qo'llaniladi. Olingan ma'lumotlar tavsiya etilgan saqlash sharoitlarini, yaroqlilik muddatini belgilash uchun qo'llaniladi. Bundan tashqari bu ma'lumotlar dori moddasi yoki dori turiga me'yoriy hujjatlar tuzilayotganda, me'yorlar belgilanayotganda, moddani va parchalanish mahsulotlari, yot aralashmalarni ishonchli aniqlay oladigan analitik usul tanlanayotganda e'tiborga olinadi.

Stress sinovlar odatda yangi dori moddalari uchun qo'llaniladi. Uning asosiy maqsadi □degidratatsiya xarakteri va yo'nalishi kabi substansiyaning ba'zi asosiy xossalarini aniqlash, olingan natijalar asosida eng muhim degidratatsiya mahsulotlarini identifikatsiya qilish, ta'sir etuvchi modda va uning parchalanishi mahsulotlarini ular birga mavjud bo'lganda aniqlash uchun mos keladigan analitik uslublarni tanlashdan iborat. Bunday sinov natijalari substansiya, alohida hollarda dozalangan dori shaklini uzoq bo'lmagan, juda noxush sharoitlarga, masalan, tashish jarayonida, chidamli ekanligini ko'rsatishi mumkin.

Stress sinovlar uchun tezkor sinovlarga nisbatan qattiq sharoit: 50, 60, kam hollarda 70° S harorat qo'llaniladi. Ko'p hollarda namunalar yuqori namlikka, ba'zida intensiv yorug'lik oqimiga duchor qilinadi. Bunday sharoitda saqlash davri o'rganilayotgan moddani 50 yoki undan ko'p foizgacha chuqur parchalanishini

ta'minlaydigan oraliqni tashkil etishi kerak. Odatda, bunday sinovlar yangi preparatlarni boshlang'ich yaratish davrida bitta seriya namunada o'tkaziladi.

Tezkor sinovlar yangi dori shakllari, jumladan yangi generiklar yaratilayotganda o'tkaziladi. Turli variantdagi eksperimental tarkiblarni, texnologik jarayonlarni va o'rov-yopish tizimlarini qiyosiy tekshirishda vaqtni sezilarli darajada iqtisod qilish imkoniyatini beradi. Tezkor sinovlar real vaqtda olingan natijalarni tasdiqlovchi ma'lumotlar olish uchun qayd etishdan avvalgi davrda olib boriladi va bu uzoq muddatli saqlashda olingan ma'lumotlar bilan tasdiqlangan birlamchi yaroqlilik muddatiga nisbatan uzoqroq yaroqlilik muddati belgilash uchun asos bo'ladi. Amaliyotda dastlabki yaroqlilik muddatini faqat tezkor sinovlar yordamida belgilanmaydi. Tezkor sinovlarning ijobiy natijalari saqlash sharoitlarini me'yordagisidan qisqa muddatli siljishida preparatlarning barqarorligini tasdiqlash imkoniyatini beradi. Tezkor sinovlar tasdiqlangan ishlab chiqarish sharoitlari: tarkib, texnologiya, ishlab chiqarish maydonining ko'chirilishi va boshqalarni o'zgartirish mumkinligini dastlabki tasdig'i uchun qayd etilgandan so'ng ham o'tkaziladi. Bunday sinov usulida harorat ko'zda tutilgan saqlash sharoitidan 15⁰S yuqori va me'yordagiga nisbatan yuqori namlik belgilanadi. Eng ko'p tarqalgan saqlash davri 3 va 6 oyni tashkil qiladi. Biroq original dori vositasi yaratuvchi firmalar bunday sinovlarni bir yil yoki undan ko'p muddatda o'tkazadilar.

Uzoq muddatli yoki real vaqtdagi sinovlar bugungi kunda yaroqlilik muddatini belgilash va tasdiqlash uchun dastlab, hamda ishlab chiqarish sharoitlari o'zgarganda asosiy usul deb yuritiladi. Sinovlar mahsulotni ko'zda tutilgan saqlash sharoitiga maksimal yaqinlashtirilgan sharoitda olib boriladi. To'liq masshtabli ishlab chiqarishda tayyorlangan namunalar uchta seriyasini uzoq muddatli sinovlari natijalari to'liq ma'lumot hisoblanadi va uning asosida oxirgi yaroqlilik muddati yoki qayta tekshirish davri belgilanadi. Sinov davomiyligi kamida to'liq yaroqlilik muddati (qayta tekshirish davri) ga mos kelishi lozim.

Vigitril suspenziya dori preparatining barqarorligi quyidagi usulda olib borildi. Bunga ko'ra 2019 yilda 5 ta seriyada olingan suspenziyani yaroqlilik mudatini tabiiy usulda olib borildi.

Namunalar plastik qopqoqli (OST64-2-87-81) qo'ng'ir idishlarda (OST64-2-71-80) saqlanib kelinmoqda.

Saqlash sharoitlari: xona xaroratida 24 oy

Vigitril suspenziya namunalarini xar 6 oyda quyidagi ko'rsatkichlar asosida tahlili olib borilgan: tashqi ko'rinishi, vismut, gistidin va EDTSK ning chinligi va miqdori.

Hozirgi vaqtda tabiiy usulda Vigitril suspenziyasining barqarorligini o'rganish bo'yicha tadqiqotlar davom etmoqda. Vigitril preparatining 5 ta partiyasini tahlil qilish

natijalari shuni ko'rsatadiki, barcha aniqlangan ko'rsatkichlar belgilangan me'yorlar darajasida qolmoqda.

Xulosa

Dori-darmonlarni saqlash muddatini aniqlashning tabiiy usullari an'anaviy barqarorlik sinovlariga Real va ekologik barqaror alternativani taklif etadi. Tabiiy degradatsiyani o'rganish Real sharoitda dori barqarorligi to'g'risida qimmatli tushunchalarni beradi. Ushbu usullar raf umrini bashorat qilishning aniqligini oshiradi va barqaror farmatsevtika amaliyotini qo'llab-quvvatlaydi.

Tabiiy holatni o'rganishni yanada kengroq yondashuv uchun me'yoriy ko'rsatmalarga kiriting.

Turli iqlim sharoitida sinov uchun standartlashtirilgan protokollarni ishlab chiqish.

Farmatsevtika sanoatida ekologik toza sinov infratuzilmasiga investitsiyalarni rag'batlantirish.

Ushbu yondashuv dori barqarorligini chuqurroq tushunishga yordam beradi, farmatsevtika rivojlanishida barqarorlikni ta'minlash bilan birga bemorlarning xavfsizligini ta'minlaydi.

Adabiyotlar.

1. Yang N., Sun H. Biological chemistry of antimony and bismuth / Biological chemistry of arsenic, antimony and bismuth/Sun H. (Ed.). Singapore: John Wiley & Sons Ltd., 2011. 400 p.
2. Andrews P. C., Deacon G. B., Forsyth C. M. et al. Towards a structural understanding of the anti-ulcer and anti-gastritis drug bismuth subsalicylate // *Angew Chem Int Ed Engl.* 2006. Vol. 45, № 34. P. 5638–5642.
3. Mendis A. H. W., Marshall B. J. Helicobacter pylori and bismuth / Biological chemistry of arsenic, antimony and bismuth / Sun H (Ed.). Singapore: John Wiley & Sons Ltd., 2011. 400 p.
4. Morgenstern A., Bruchertseifer F., Apostolidis C. Bismuth-213 and Actinium-225 — generator performance and evolving therapeutic applications of two generator-derived alpha-emitting radioisotopes // *Current Radiopharmaceuticals.* 2012. Vol.
5. Tsang C. N., Bianga J., Sun H. et al. Probing of bismuth antiulcer drug targets in H. pylori by laser ablation-inductively coupled plasma mass spectrometry // *Metallomics.* 2012. Vol. 4, № 3. 277–283.
6. Ивашкин В. Т., Маев И. В., Лапина Т. Л. и др. Рекомендации Российской гастроэнтерологической ассоциации по диагностике и лечению инфекции Helicobacter pylori у взрослых // *Рос. журн. гастроэнтерологии гепатологии, колопроктологии.* 2012. № 1. С. 87–89.

7. Стандарты диагностики и лечения кислотозависимых и ассоциированных с *Helicobacter pylori* заболеваний (Пятое московское соглашение) // Эксперимент. клин. гастроэнтерол. 2013. № 5. С. 3–11.

8. Маев И. В., Самсонов А. А., Коровина Т. И. и др. Висмута трикалия дицитрат повышает эффективность антихеликобактерной терапии первой линии // Эксперимент. клин. гастроэнтерол. 2012. № 8. С. 92–97.

ИЗМЕНЕНИЯ КОГНИТИВНЫХ ФУНКЦИЙ ПРИ НАРУШЕНИЯХ МОЗГОВОГО КРОВООБРАЩЕНИЯ

Тулаев Мирзохид Джалалович

*Кафедра неврологии Бухарского государственного медицинского
института имени Абу Али ибн Сины.*

Аннотация. Данное исследование направлено на изучение изменений когнитивных функций, связанных с нарушением церебрального кровообращения. В исследовании приняли участие 45 пациентов в возрасте от 40 до 75 лет. Когнитивные функции пациентов оценивались с использованием стандартных тестов, таких как "Mini-Mental State Examination" (MMSE) и "Montreal Cognitive Assessment" (MoCA). Результаты показали, что нарушение церебрального кровообращения приводит к значительным изменениям в памяти, внимании, логическом мышлении и языковых способностях. Исследование подчеркивает важность раннего выявления и лечения изменений когнитивных функций.

Ключевые слова. Церебральное кровообращение, когнитивные функции, инсульт, транзиторная ишемическая атака, MMSE, MoCA, нарушение мозгового кровообращения, память, внимание.

Введение. Нарушение церебрального кровообращения оказывает значительное влияние на функционирование центральной нервной системы, одного из важнейших компонентов организма. Это состояние может привести не только к физической инвалидности и ограничениям в движении, но и к серьезным когнитивным нарушениям. Нарушение церебрального кровообращения в основном возникает в результате инсульта, транзиторных ишемических атак или хронических ишемических процессов. Такие состояния, как инсульт и транзиторные ишемические атаки, приводят к недостаточному кровоснабжению мозга, что, в свою очередь, приводит к недостатку кислорода и питательных веществ в мозге. Эти процессы могут вызвать неврологические и когнитивные нарушения.

Когнитивные функции представляют собой сложные компоненты мозговой деятельности, включающие память, внимание, логическое мышление, планирование и решение проблем. Нарушение церебрального кровообращения может напрямую повлиять на эти функции, что отрицательно сказывается на повседневной жизни пациента. В частности, нарушения памяти ограничивают личную и социальную активность пациента, а проблемы с вниманием и концентрацией снижают их трудоспособность.

Целью данной статьи является изучение изменений когнитивных функций при нарушении церебрального кровообращения и освещение этих изменений на основе научной литературы. Кроме того, данное исследование направлено на раннее выявление изменений когнитивных функций у пациентов с нарушением церебрального кровообращения и разработку соответствующих мер для улучшения их адаптации к повседневной жизни. Цель исследования - оценить когнитивные функции у пациентов с нарушением церебрального кровообращения, выявить эти изменения на ранней стадии и создать научную основу для лечения.

Методы. В исследование были включены 45 пациентов с нарушением церебрального кровообращения и изменениями когнитивных функций. Возраст пациентов составлял от 40 до 75 лет, у них были зафиксированы инсульт или транзиторные ишемические атаки. В рамках исследования когнитивные функции пациентов оценивались с использованием стандартизированных тестов "Mini-Mental State Examination" (MMSE) и "Montreal Cognitive Assessment" (MoCA). Общие состояния пациентов и степень нарушения церебрального кровообращения оценивались с помощью ультразвуковой доплерографии и магнитно-резонансной томографии (МРТ).

Результаты. Результаты показали, что у пациентов с нарушением церебрального кровообращения наблюдалось значительное снижение когнитивных функций. У 60% участников исследования были выявлены проблемы с памятью. Эти пациенты испытывали трудности с запоминанием недавних событий и воспроизведением воспоминаний. Нарушения памяти затрагивали как кратковременную, так и долговременную память. 35 из 45 пациентов испытывали проблемы с вниманием и концентрацией, что значительно ухудшало их способность к восприятию и обработке информации в течение дня.

Результаты тестов MoCA и MMSE показали, что степень когнитивных нарушений увеличивалась по мере ухудшения церебрального кровообращения. У пациентов в возрасте от 40 до 55 лет наблюдалось относительно легкое снижение когнитивных функций, тогда как у пациентов старше 55 лет это снижение было более выраженным. У пациентов с хроническими ишемическими процессами изменения развивались медленно и постепенно усиливались, что связано с длительным воздействием ишемии на ткань мозга.

Изменения когнитивных функций у пациентов значительно влияли на их повседневную активность, включая социальное взаимодействие, выполнение домашних обязанностей и самообслуживание. Например, многие пациенты испытывали трудности с самообслуживанием, такими как одевание, умывание и

прием пищи. По данным родственников пациентов, их социальная активность и общение с близкими также были значительно ограничены. Кроме того, у пациентов снизились способности к планированию и выполнению повседневных задач.

Результаты показывают, что нарушение церебрального кровообращения оказывает значительное влияние не только на физическую, но и на психологическую и социальную жизнь пациентов. Полученные данные подчеркивают необходимость раннего выявления когнитивных нарушений у пациентов с нарушением церебрального кровообращения и принятия соответствующих мер, так как это может значительно повысить качество их жизни и уровень независимости в повседневной деятельности.

Обсуждение. Когнитивные изменения, связанные с нарушением церебрального кровообращения, были выявлены во многих исследованиях, и эти изменения возникают в результате недостаточного поступления кислорода и питательных веществ в мозг. Результаты данного исследования показывают сильную связь между нарушением церебрального кровообращения и снижением когнитивных функций. Нарушение таких основных когнитивных функций, как память и внимание, значительно ухудшает качество жизни пациентов и усложняет для них ведение независимой жизни. Результаты исследования подчеркивают важность раннего выявления и лечения когнитивных нарушений при нарушении церебрального кровообращения, так как это является важным фактором улучшения качества жизни пациентов.

Заключение. Нарушение церебрального кровообращения оказывает значительное влияние на когнитивные функции. В особенности страдают память, внимание, логическое мышление и языковые способности. Данное исследование подчеркивает важность раннего выявления и лечения изменений когнитивных функций у пациентов с нарушением церебрального кровообращения. Ранняя диагностика и соответствующее лечение помогают улучшить качество жизни пациентов и повысить их независимость в повседневной жизни.

Использованная литература

1. Тулаев М. Д. Проблемы оптимизации диагностики нарушений мозгового кровообращения и когнитивной дисфункции //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2022. – С. 100-105.
2. Rustamova C. R., Yakubova M. M. Optimization diagnostic errors in the amyotrophic lateral sclerosis //International journal of conference series on education and social sciences (Online). – 2022. – Т. 2. – №. 3.

3. Saidmuratovna K. D., Mirakramovna Y. M. Age features of chronic cerebrovascular insufficiency in some forms of dysplasia of cerebral arteries //European science review. – 2018. – №. 5-6. – С. 170-174.
4. Якубова М. М., Олмосов Р. Ш. Бош мия сурункали ишемиясида уйку бузилишининг ўзига хос полисомнографик кўрсаткичлари. – 2020.
5. Ajmani R. S. et al. Hemodynamic changes during aging associated with cerebral blood flow and impaired cognitive function //Neurobiology of aging. – 2000. – Т. 21. – №. 2. – С. 257-269.
6. Ganieva I. et al. The study of the of cognitive disfunctions using to the test “MoCa” in patients with multiple sclerosis //Journal of the Neurological Sciences. – 2019. – Т. 405. – С. 284.
7. Coucha M. et al. Impact of metabolic diseases on cerebral circulation: structural and functional consequences //Comprehensive Physiology. – 2018. – Т. 8. – №. 2. – С. 773.
8. Якубова М. М. и др. Тарқоқ склерозда нейроспецифик s-100 оксиди ва липопротеидларнинг ўзаро алоқадорлигини аниқлаш //образование наука и инновационные идеи в мире. – 2024. – Т. 40. – №. 3. – С. 77-81.
9. Якубова М. М. Поперечный миелит, современный взгляд на этиологию. Случай из практики. – 2024.
10. Якубова М. М. The relationship between cognitive impairment and glycemic parameters in patients with type 2 diabetes mellitus. – 2024.

RADAVIT PREPARATINING ANTIOKSIDANT, GEPATOPROTEKTOR VA IMMUNOMODULYATOR TA'SIRINI BAHOLASH

Azizova Ra'no Baxodirovna

*Toshkent tibbiyot akademiyasi nevrologiya va tibbiy
psixologiya kafedrası dotsenti., t.f.d.*

Annotatsiya: Ushbu maqola Radavit biologik faol qo'shimchasining yurak-qon tomir, nerv tizimi, immun tizimi va jigar faoliyatiga ta'sirini o'rganish maqsadida olib borilgan klinik tadqiqot natijalariga asoslanadi. Radavit tarkibidagi Omega-3 yog' kislotalari, astaksantin, fosfolipidlar va E vitaminining sinergetik ta'siri uning yurak-qon tomir kasalliklarini oldini olish, nerv tizimini qo'llab-quvvatlash, immunitetni mustahkamlash va jigarni himoya qilishdagi samaradorligini ta'minlaydi. Tadqiqot natijalari Radavitning yurak faoliyatini normallashtirish, yallig'lanishni kamaytirish, ruhiy salomatlikni yaxshilash va jigar funksiyalarini tiklashda sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Ushbu natijalar asosida Radavit qo'shimchasining kompleks dori sifatida qo'llanishi mumkinligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: Radavit, biologik faol qo'shimcha, Omega-3, astaksantin, yurak-qon tomir tizimi, nerv tizimi, immunitet, jigar, antioksidant

Tadqiqot ishining dolzarbligi: Biologik faol qo'shimchalar hozirgi kunda turli kasalliklarning oldini olish va davolashda keng qo'llanilmoqda. Ushbu qo'shimchalar, ayniqsa, yurak-qon tomir, nerv tizimi, immunitet va jigar faoliyatini qo'llab-quvvatlashda samarali hisoblanadi.[1] Shu jihatdan Radavit o'zining noyob tarkibi – Omega-3 yog' kislotalari, astaksantin, fosfolipidlar va E vitamini bilan ajralib turadi. Radavit dorisi o'zining yuqori samaradorligi va keng spektrdagi foydali ta'siri tufayli ko'plab klinik tadqiqotlarda o'rganilgan.[2]

Radavit tarkibidagi Omega-3 yog' kislotalari, ayniqsa, eikosapentaenovaya kislota (EPK) va dokozegeksaenovaya kislota (DGK) tananing turli hujayra membranalari va to'qimalarini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ilgari olib borilgan tadqiqotlarda Omega-3 ning yurak-qon tomir kasalliklarini oldini olishda xolesterinni kamaytirishi va qon bosimini normallashtirishi aniqlangan. Bundan tashqari, Omega-3 asab tizimining salomatligini qo'llab-quvvatlab, xotira va diqqatni oshirishga yordam beradi. Bugungi kunda yurak-qon tomir, asabiy va ruhiy kasalliklarni oldini olish uchun Omega-3 manbai sifatida Radavit kabi qo'shimchalar tavsiya etiladi.[3]

Radavit tarkibida mavjud bo'lgan kuchli antioksidant astaksantin esa o'zining yallig'lanishga qarshi va antioksidant xususiyatlari bilan mashhur.[5-7] Astaksantinning molekulyar tuzilishi uning hujayralarni erkin radikallardan himoya qilishiga yordam beradi, bu esa qarish jarayonini sekinlashtiradi va turli kasalliklarning rivojlanishini oldini oladi. Avvalgi tadqiqotlarda astaksantinning kuchli antioksidant ta'siri qayd etilgan – u E vitaminiga qaraganda 14,3 baravar, beta-karotinga qaraganda 53,7 baravar, va S vitaminiga qaraganda 64,9 baravar kuchliroq ta'sir ko'rsatadi. Astaksantin nafaqat qarishga qarshi ta'sir ko'rsatib, sog'liqni yaxshilaydi, balki COVID-19 kabi kasalliklarda ham murakkab simptomlarni yengillashtirishda potensial ega.[9]

Radavit tarkibidagi fosfolipidlar esa, ayniqsa, jigar faoliyatini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar fosfolipidlarning gepatoprotektiv (jigarni himoya qiluvchi) ta'sirga ega ekanligini tasdiqlagan. Fosfatidilxolin kabi fosfolipidlar hujayra va to'qimalarning membranasini tiklaydi va saqlaydi. Ilgari olib borilgan tadqiqotlar fosfolipidlarning jigar kasalliklari (masalan, jigar yog'lanishi, gepatit) va lipid almashinuvini yaxshilashda ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatgan.[8]

Shuningdek, Radavitning tarkibiy qismlari orasida E vitamini ham mavjud bo'lib, u kuchli antioksidant xususiyatlarga ega. E vitamini hujayralarni erkin radikallardan himoya qilishda va organizmdagi yallig'lanishlarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Ilgari olib borilgan tadqiqotlar E vitaminining yurak, asab va teri salomatligi uchun foydali ta'sirini tasdiqlagan.[4. 10]

Bugungi kunga qadar Radavitning yurak-qon tomir, nerv tizimi, immun tizimi va jigar faoliyatiga ta'siri bo'yicha ko'plab tadqiqotlar o'tkazilgan.[11] Bu tadqiqotlar Omega-3, astaksantin, fosfolipid va E vitaminining sinergetik ta'siri Radavitning sog'liq uchun qanchalik samarali ekani haqida ma'lumot beradi. Ammo ko'plab tadqiqotlarda faqat ayrim komponentlar alohida o'rganilgan bo'lib, ular kombinatsiyasining kompleks ta'sirini o'rganish bo'yicha izlanishlar cheklangan. Shu sababli, ushbu tadqiqot Radavitni boshqa dorilarga nisbatan taqqoslab, uning organizmga kompleks ta'sirini kengroq o'rganish uchun o'tkazildi.

Tadqiqot maqsadi: Radavitning Omega-3, astaksantin va fosfolipidlardan tashkil topgan tarkibi orqali yurak-qon tomir, immun, jigar va nerv tizimiga bo'lgan ta'sirini o'rganish. Tadqiqotda Radavitning boshqa dorilarga qaraganda samaradorligini aniqlash ham maqsad qilingan.

Tadqiqot materiali va metodi: Ishtirokchilar tadqiqotga turli sog'liq muammolari bo'lgan 50 nafar bemor (erkak va ayol) jalb qilindi. Bemorlarning yoshi

30 dan 60 yoshgacha edi. Ular yurak-qon tomir, nerv tizimi, immun tizimi va jigar bilan bog'liq kasalliklarga ega edi.

• **Tadqiqot dizayni:** Bemorlar ikki guruhga bo'lindi. Birinchi guruhga (25 kishi) Radavit berildi, ikkinchi guruh esa (25 kishi) boshqa biologik faol qo'shimchani qabul qildi. Har bir bemorga 1-3 oy davomida Radavit yoki muqobil qo'shimcha (Omega-3 va E vitamini bilan boshqa vosita) berildi.

• **Dozalash:** Ishtirokchilarga kuniga 1-2 marta, ovqatdan keyin 1 kapsuladan dorilar berildi. Tadqiqot davomiyligi 3 oy bo'ldi.

• **Kuzatish mezonlari:**

o **Yurak-qon tomir tizimi:** Xolesterin va qon bosimi o'zgarishlari, yurak-qon tomir faoliyatining yaxshilanishi baholandi.

o **Nerv tizimi:** Xotira, diqqat, depressiyadan himoya qobiliyati.

o **Immun tizimi:** Yallig'lanish holati, allergik reaksiyalarning kamayishi.

o **Jigar funksiyasi:** Gepatoprotektiv ta'sir, lipid almashinuvi.

• **Tahlil usullari:** Har bir bemor qabul boshlanishidan oldin va keyin qonda xolesterin darajasi, qon bosimi, yallig'lanish belgilari va umumiy farovonligi bo'yicha baholandi. Ma'lumotlar statistik tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi:

1. **Yurak-qon tomir tizimi:** Radavit qabul qilgan bemorlarda yurak-qon tomir faoliyatida sezilarli yaxshilanishlar kuzatildi. Tadqiqot davomida:

o **Xolesterin:** Radavit qabul qilgan bemorlarda umumiy xolesterin darajasi dastlabki ko'rsatkichlardan o'rtacha 15% ga kamaygan. Xolesterin miqdorini kamaytirish bilan birga, qon tomir devorlariga zarar yetkazuvchi past zichlikdagi lipoproteinlarning (PZL) darajasi ham pasaygani qayd etildi. Bu esa yurak-qon tomir kasalliklari xavfini kamaytirishga yordam beradi. Muqobil qo'shimchani qabul qilgan bemorlarda bu o'zgarishlar nisbatan kam bo'lib, umumiy xolesterin miqdori o'rtacha 5% ga kamaygan.

o **Qon bosimi:** Radavit qabul qilgan bemorlarda qon bosimida ham ijobiy o'zgarishlar qayd etildi. Ushbu bemorlarning aksariyatida sistolik bosim 10 mm Hg ga pasaydi, bu esa gipertoniya belgilarini sezilarli darajada kamaytirgan. Qon bosimini tartibga solish yurak va qon tomir faoliyatini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi, shuningdek, yurak kasalliklaridan himoya qiladi.

2. **Nerv tizimi:** Radavit tarkibidagi Omega-3 va astaksantinining yuqori miqdori nerv tizimini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

o **Diqqat va xotira:** Radavit qabul qilgan bemorlarning 90% diqqat va xotiraning yaxshilanganini qayd etdi. Diqqatning kuchayishi, xotira yaxshilanishi va intellektual faoliyat osonlashgani bemorlarning umumiy samaradorligini oshirdi.

o **Depressiyaga qarshi himoya:** Tadqiqotda Radavit qabul qilgan bemorlar o'zlarini yaxshiroq his qilgan va ruhiy holatdagi barqarorlik sezilgan. Depressiya va asabiylashuv darajasi kamaygan. Muqobil qo'shimchani qabul qilgan bemorlarda bu o'zgarishlar kamroq (faqat 60%) kuzatilgan.

3. **Immun tizimi:** Radavit immun tizimini qo'llab-quvvatlash va organizmning himoya qobiliyatini oshirishda ham foydali ta'sir ko'rsatdi.

o **Yallig'lanishga qarshi ta'sir:** Radavit tarkibidagi astaksantin kuchli yallig'lanishga qarshi ta'sirga ega bo'lib, tadqiqot davomida bemorlarning 80% da yallig'lanish holatlari sezilarli darajada kamaygan. Bu ta'sir bronxial astma, allergik reaksiyalar va revmatizm kabi kasalliklarda simptomlarni yengillashtirishga yordam beradi. Muqobil qo'shimchani qabul qilgan bemorlarda esa bu ko'rsatkich pastroq, ya'ni faqat 60% da yallig'lanish holati kamayishi qayd etilgan.

o **Allergik reaksiyalarni kamaytirish:** Radavit qabul qilgan bemorlar orasida allergik reaksiyalar sonining kamayishi kuzatildi. Bu esa uning allergik kasalliklarni oldini olish va davolashda samarali ekanligini ko'rsatadi.

4. **Jigar funksiyasi:** Fosfolipidlarga boy Radavit dorisi jigariga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

o **Gepatoprotektiv ta'sir:** Fosfolipidlar jigar hujayralarining qayta tiklanishiga yordam beradi va ularni himoya qiladi. Radavit qabul qilgan bemorlar orasida jigar faoliyatini yaxshilash, jigar enzimlarini normallashtirish va lipid almashinuvi natijalari ijobiy bo'ldi.

o **Lipid almashinuvini normallashtirish:** Tadqiqot Radavit qabul qilgan guruhda lipid almashinuvi yaxshilanganini ko'rsatdi. Bemorlarning jigarda to'planib qolgan yog'lar miqdori kamayib, jigar faoliyati normallashtirish. Shu sababli, Radavit jigarni himoya qilish va uning sog'ligini tiklashda yordam berishi mumkin.

Muhokama: Radavit qabul qilgan bemorlarda yurak-qon tomir, nerv va immun tizimlarida sezilarli yaxshilanishlar kuzatildi. Radavitning Omega-3 va astaksantin kabi komponentlari birikmasi organizmda antioksidant va yallig'lanishga qarshi ta'sir ko'rsatdi. Bu komponentlar hujayralarni zararli ta'sirlardan himoya qiladi, ayniqsa yurak-qon tomir va nerv tizimining himoyasini oshiradi.

Yurak-qon tomir tizimi uchun Radavit xolesterinni kamaytirish va qon bosimini normallashtirishda samarali ekanligi ko'rindi. Bu esa uni yurak-qon tomir kasalliklarining oldini olishda tavsiya etiladigan dori sifatida ko'rsatadi. Boshqa biologik faol qo'shimchalar bilan taqqoslaganda, Radavit tarkibidagi Omega-3 va E vitamini yurak va qon tomir faoliyatini kuchliroq qo'llab-quvvatladi.

Nerv tizimi uchun esa Radavitning Omega-3 yog' kislotalari xotira va diqqatni oshirishda yordam berdi, shu bilan birga asabiylik va depressiv holatlarni kamaytirdi.

Astaksantin esa kuchli antioksidant ta'sir ko'rsatib, ruhiy holatni yaxshilashga yordam berdi. Shu sababli, Radavit kognitiv funktsiyalarni yaxshilash va ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlashda foydali hisoblanadi.

Immun tizimi nuqtai nazaridan, astaksantin va Omega-3 PNYK ning yallig'lanishga qarshi ta'siri Radavit qabul qilgan bemorlarda immunitetni mustahkamlashda muhim rol o'ynadi. Shu bilan birga, yallig'lanish holatlarini kamaytirish astma, allergiya va boshqa yallig'lanishli kasalliklar simptomlarini yengillashtirdi.

Jigar funktsiyasi uchun fosfolipidlarga boy Radavit jigarni himoya qiluvchi (gepatoprotektiv) va qayta tiklashga yordam beruvchi ta'sir ko'rsatdi. Bu jigar kasalliklarini oldini olish va lipid almashinuvini yaxshilash uchun muhim dori sifatida qaralishi mumkin.

Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, Radavit boshqa dorilarga qaraganda keng qamrovli foydali ta'sir ko'rsatib, yurak-qon tomir, nerv, immun va jigar tizimlari uchun ko'proq afzalliklarga ega. Shuningdek, yallig'lanishga qarshi va antioksidant ta'siri tufayli Radavit nafaqat kasalliklarning oldini olishda, balki umumiy sog'liqni saqlashni yaxshilashda ham keng qo'llanilishi mumkin.

Xulosa: Tadqiqot natijalariga ko'ra, Radavit qo'shimchasining 50 nafar bemor organizmiga ijobiy ta'siri qayd etildi. Ushbu qo'shimchani qabul qilgan bemorlarning yurak-qon tomir, nerv va immun tizimlarida, shuningdek, jigar funktsiyalarida sezilarli yaxshilanishlar kuzatildi. Radavit tarkibidagi Omega-3 yog' kislotalari, astaksantin, fosfolipidlar va E vitamini birikmasi bu bemorlarning umumiy salomatligini qo'llab-quvvatlash va kasalliklarni oldini olishda samarali ekanligini tasdiqladi.

Yurak-qon tomir tizimi: Tadqiqot davomida Radavit qabul qilgan bemorlarda xolesterin darajasi o'rtacha 15% ga, qon bosimi esa 10 mm Hg ga pasaygan. Bu ta'sir yurak va qon tomir faoliyatini yaxshilab, yurak-qon tomir kasalliklari xavfini kamaytirishga yordam berdi. Xolesterinni kamaytirish va qon tomirlarni mustahkamlash orqali Radavit yurak salomatligini saqlashda o'ziga xos dorivor sifatida ko'rsatdi.

Nerv tizimi: Radavit tarkibidagi Omega-3 asabiy faoliyatni kuchaytirib, diqqat, xotira va ruhiy holatni yaxshilashda yordam berdi. Tadqiqot davomida bemorlarning 90% i diqqat va xotira yaxshilanganini qayd etgan, shuningdek, depressiv holatlar kamaygani kuzatildi. Bemorlarning asabiylik darajasi past bo'lib, umumiy ruhiy salomatlik holati yaxshilandi.

Immun tizimi: Radavit qabul qilgan bemorlarning 80% da immunitet mustahkamlanib, yallig'lanish jarayonlari sezilarli darajada kamaygan. Astaksantinning kuchli antioksidant va yallig'lanishga qarshi xususiyatlari tufayli

allergik reaksiyalar kamayishi va organizmning himoya qobiliyati oshishi kuzatildi. Shu sababli, Radavit immunitetni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi va immunitet tizimiga foydali ta'sir ko'rsatadi.

Jigar funksiyasi: Fosfolipidlarga boy Radavit jigar hujayralarini tiklash va uni zararli ta'sirlardan himoya qilishda sezilarli natija berdi. Tadqiqot davomida jigar fermentlari normallashtirilgan va lipid almashinuvini yaxshilash kuzatildi. Bu esa Radavit qo'shimchasining gepatoprotektiv vosita sifatida qabul qilinishi mumkinligini tasdiqlaydi.

Ushbu tadqiqot natijalariga ko'ra, Radavit dorisi yurak-qon tomir, nerv, immun tizimi va jigar faoliyatini qo'llab-quvvatlashda o'zining yuqori samaradorligini ko'rsatdi. Turli kasalliklarning oldini olish va organizmning umumiy holatini yaxshilashda Radavit qo'shimchasining keng qo'llanilishi mumkin. Shu bilan birga, mazkur dorining yallig'lanishga qarshi va antioksidant ta'siri yallig'lanishli va surunkali kasalliklar simptomlarini yengillashtirishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Силина Л. В. и др. Оценка клинической эффективности поливитаминного комбинированного репаративного препарата для местного применения в комплексной терапии экземы //Klinicheskaya Dermatologia I Venerologia. – 2021. – Т. 20. – №. 1.
2. Гребенникова С. В. и др. Экспериментальное исследование влияния препаратов, содержащих омега-3 и омега-6 полиненасыщенные жирные кислоты, на показатели перекисного окисления липидов крови при дерматите простом раздражительном контактом //Современные проблемы науки и образования. – 2016. – №. 5. – С. 108-108.
3. Petrova S. Y., Albanova V. I. Barrier function of the skin and the role of fat-soluble vitamins in the correction of its disorders //Vestnik dermatologii i venerologii. – 2022. – Т. 98. – №. 3. – С. 24-33.
4. Васильев А. П., Стрельцова Н. Н. Омега-3-жирные кислоты в кардиологической практике //Consilium Medicum. – 2017. – Т. 19. – №. 10. – С. 96-104.
5. Якубова М. М., Олмосов Р. Ш. Бош мия сурункали ишемиясида уйку бузилишининг ўзига хос полисомнографик кўрсаткичлари. – 2020.
6. Doaei S. et al. The effect of omega-3 fatty acid supplementation on clinical and biochemical parameters of critically ill patients with COVID-19: a randomized clinical trial //Journal of translational medicine. – 2021. – Т. 19. – С. 1-9.
7. Schmöcker C. et al. Effect of omega-3 fatty acid supplementation on

oxylipins in a routine clinical setting //International journal of molecular sciences. – 2018. – Т. 19. – №. 1. – С. 180.

8. Kiecolt-Glaser J. K. et al. Omega-3 supplementation lowers inflammation and anxiety in medical students: a randomized controlled trial //Brain, behavior, and immunity. – 2011. – Т. 25. – №. 8. – С. 1725-1734.

9. Saidmuratovna K. D., Mirakramovna Y. M. Age features of chronic cerebrovascular insufficiency in some forms of dysplasia of cerebral arteries //European science review. – 2018. – №. 5-6. – С. 170-174.

10. Lin P. Y. et al. Are omega-3 fatty acids antidepressants or just mood-improving agents? The effect depends upon diagnosis, supplement preparation, and severity of depression //Molecular psychiatry. – 2012. – Т. 17. – №. 12. – С. 1161-1163.

11. Gianotti L. et al. A prospective, randomized clinical trial on perioperative feeding with an arginine-, omega-3 fatty acid-, and RNA-enriched enteral diet: effect on host response and nutritional status //Journal of Parenteral and Enteral Nutrition. – 1999. – Т. 23. – №. 6. – С. 314-320.

APLASTIK ANEMIYA KASALLIGIDA LABORATOR TAHLILDAGI O'ZGARISHLAR VA ULARNING STATISTIK HOLATI

Ismoilova Yulduz Ravshanbek qizi
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Annotatsiya. Ushbu maqolada aplastik anemiya kasalligida kuzatiladigan laborator tahlil natijalari va ularning kognitiv funksiyalarga ta'siri tahlil qilinadi. Aplastik anemiya - bu suyak ko'migida qon hosil qiluvchi hujayralarning yetarlicha ishlab chiqilmasligi bilan tavsiflanadigan gematologik kasallik bo'lib, qizil qon hujayralari, oq qon hujayralari va trombositlarning sezilarli kamayishi bilan kechadi. Ushbu tadqiqotda 50 nafar aplastik anemiya tashxisi qo'yilgan bemorlarning laborator tahlil natijalari tahlil qilindi va ularning kasallik bilan bog'liq o'zgarishlari baholandi.

Kalit so'zlar. Aplastik anemiya, laborator tahlil, suyak ko'migi, pancitopeniya, trombositopeniya, gemoglobin, autoimmun jarayonlar.

Aplastik anemiya - bu suyak ko'migida qon hosil qiluvchi hujayralarning yetarlicha ishlab chiqilmasligi bilan tavsiflanadigan gematologik kasallikdir. Ushbu kasallik qizil qon hujayralari, oq qon hujayralari va trombositlarning umumiy miqdorida sezilarli kamayish bilan ifodalanadi. Aplastik anemiya turli sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin: autoimmun jarayonlar, genetik omillar, dori-darmonlar, toksinlar yoki radiatsiya ta'siri. Ko'plab ilmiy manbalarda aplastik anemiyaning etiologiyasi va patogenezi murakkab bo'lib, bu kasallikda suyak ko'migining faolligi keskin pasayishi natijasida pancitopeniya yuzaga kelishi aniqlangan (Young NS, 2018).

Aplastik anemiyada suyak ko'migining asosiy qon hosil qiluvchi hujayralari (hematopoetik ildiz hujayralari) soni kamayadi, bu esa eritrotsitlar, leykotsitlar va trombositlarning kamayishiga olib keladi. Hozirgi ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu kasallikning asosiy mexanizmlaridan biri immun tizimning noto'g'ri ishlashi bo'lib, autoimmun jarayonlar suyak iliqidagi hujayralarni nishonga olishi va ularni yo'q qilishi mumkin (Brodsky RA, 2014). Ushbu jarayonlar natijasida suyak iliqining faoliyati susayadi, bu esa qon hosil qiluvchi hujayralarning miqdorini keskin kamayishiga olib keladi.

Aplastik anemiya bilan bog'liq tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, kasallikning rivojlanishida genetik omillar ham muhim ahamiyatga ega. Ba'zi bemorlarda TERT va TERC genlaridagi mutatsiyalar suyak iliqining faoliyatini buzilishiga olib kelishi mumkin (Dokal I, 2011). Shuningdek, Fanconi anemiyasi kabi irsiy kasalliklar ham

апластик anemiyaning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin, bu esa genetik moyillikning ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Aplastik anemiya klinik jihatdan juda murakkab bo'lib, bemorlarda anemiya, infeksiyalarga moyillik va qon ketish xavfi kuzatiladi. Gematologik tahlillar orqali kasallikning klinik belgilari va laborator ko'rsatkichlari orasidagi bog'liqlik aniqlanishi muhimdir. Anemiya belgilari, jumladan charchoq, zaiflik, bosh aylanishi va teri rangining oqarishi gemoglobin miqdorining pasayishi bilan bog'liq (Killick SB, 2016). Shu bilan birga, leykotsitlar sonining kamayishi bemorlarning immunitetini zaiflashtiradi va ularni bakterial va virusli infeksiyalarga nisbatan sezgir qiladi.

Laborator tahlillar va suyak iliqining biopsiyasi aplastik anemiyani tashxislashda asosiy usul hisoblanadi. Biopsiya natijalarida suyak iliqida hujayralarning kamayishi va yog' to'qimalarining ko'payishi aniqlanishi suyak iliqining gipozellulyarligi bilan bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday hujayra kamayishi natijasida qon hosil qiluvchi hujayralar o'rnini yog' to'qimalari egallaydi, bu esa suyak iliqining funksiyasini pasaytiradi (Marsh JC, 2009).

Shu bilan birga, aplastik anemiya bilan og'rigan bemorlarda trombositopeniya rivojlanadi, bu esa qon ketish va gemorragik asoratlar xavfini oshiradi. Trombositlarning kamayishi bemorlarda burun va milkdan qon ketishi, gematomalar paydo bo'lishi va jarohatlarning uzoq vaqt davolanishi bilan namoyon bo'ladi. Bu kasallikda laborator tahlillarning aniqligi va ular asosida qo'yilgan tashxis bemorning hayot sifatini oshirish va to'g'ri davolashni belgilash uchun juda muhimdir.

Ushbu maqola aplastik anemiya kasalligida kuzatiladigan laborator tahlil natijalaridagi o'zgarishlarni ilmiy adabiyotlar asosida kengroq tahlil qilishga va bu kasallikning diagnostikasi hamda patogenezi haqida to'liqroq tasavvur berishga qaratilgan.

Usullar. Ushbu tadqiqot uchun aplastik anemiya tashxisi qo'yilgan 50 nafar bemorning laborator tahlil natijalari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida bemorlarning umumiy qon tahlili, biokimyoviy tahlil va suyak ko'migining biopsiyasi natijalari baholandi. Qonning gemoglobin miqdori, eritrotsitlar soni, leykotsitlar soni va trombositlar miqdori kabi ko'rsatkichlar o'rganildi. Shuningdek, suyak ko'migining hujayraviy tarkibi va ularning funksional faoliyati mikroskopik usulda baholandi.

Natijalar. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, aplastik anemiya bilan og'rigan bemorlarda qonning umumiy ko'rsatkichlarida sezilarli pasayish kuzatildi. Gemoglobin miqdori o'rtacha 70-90 g/l oralig'ida bo'lib, bu normadan sezilarli past ekanligini ko'rsatdi. Eritrotsitlarning soni kamayishi bilan birga, bemorlarning ko'pida retikulotsitlar miqdori ham juda past ekanligi aniqlangan. Bu esa suyak ko'migining yangi qizil qon hujayralarini hosil qilish qobiliyatining pasayganligini ko'rsatadi.

Leykotsitlar soni ham bemorlarda sezilarli darajada kamaygan edi, bu ularning immun tizimi zaiflashganligini anglatadi. Natijada bemorlar infektsiyalarga nisbatan sezgir bo'lib, ko'pincha tez-tez qaytalanuvchi infektsiyalar bilan murojaat qilgan. Ayniqsa, neyrofil granulotsitlar sonining kamayishi ularning organizmni bakterial infektsiyalardan himoya qilish qobiliyatini susaytirgan.

Trombotsitlarning miqdori ham bemorlarda normadan past bo'lib, bu qon ketish va gematomalar paydo bo'lish xavfini oshirgan. Trombotsitopeniya ko'p bemorlarda gemorragik diatez belgilari, jumladan, burun va milkdan qon ketishi, terida dog'lar va gematomalar bilan namoyon bo'lgan.

Suyak ko'migining biopsiyasi natijalari hujayralarning kamayishi, ya'ni suyak ko'migining gipozellulyarligi bilan tavsiflangan. Bu esa aplastik anemiyaning asosiy patofiziologik mexanizmlaridan biri - suyak ko'migidagi qon hosil qiluvchi hujayralarning kamayishi ekanligini tasdiqlaydi. Suyak ko'migining mikroskopik tahlili natijasida hujayralar o'rnini yog' to'qimalarining egallaganligi kuzatildi, bu esa suyak ko'migining funksional faoliyatini sezilarli darajada pasaytirgan.

Muhokama. Aplastik anemiyada kuzatiladigan laborator tahlil natijalari suyak ko'migining funksiyasini buzilishi natijasida qon hujayralarining ishlab chiqarilishi keskin kamayishini ko'rsatadi. Ushbu kasallikning asosiy belgilaridan biri bu pancitopeniya bo'lib, u barcha qon hujayralari - eritrotsitlar, leykotsitlar va trombotsitlarning miqdoridagi kamayish bilan ifodalanadi. Gemoglobin miqdorining pasayishi bemorlarda umumiy holsizlik, charchoq va bosh aylanishi kabi simptomlarga olib keladi. Leykotsitlarning kamayishi esa organizmning infektsiyalarga qarshi kurashish qobiliyatini susaytiradi, trombotsitopeniya esa qon ketish xavfini oshiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, aplastik anemiya tashxisini qo'yishda laborator tahlil natijalari muhim ahamiyatga ega. Umumiy qon tahlilida pancitopeniya aniqlanishi va suyak ko'migining biopsiyasida hujayralarning kamayganligi aplastik anemiya tashxisini tasdiqlash uchun muhim mezon hisoblanadi. Shuningdek, bu kasallikda immun tizimning autoimmun jarayonlari ham muhim rol o'ynashi mumkin, bu esa immunosuppressiv davolashni qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Suyak ko'migining faolligini qo'llab-quvvatlash va infektsiyalarni oldini olish uchun antibiotiklar va antifungal preparatlar bilan davolash usullari qo'llanilishi kerak.

Хулоса. Апластик анемия суяк ko'migida qon hosil qiluvchi hujayralarning ishlab chiqarilishi buzilishi bilan tavsiflanadigan jiddiy gematologik kasallikdir. Ushbu kasallikda qonning barcha elementlari miqdorida kamayish - pancitopeniya kuzatiladi, bu esa bemorlarda anemiya, infektsiyalarga moyillik va qon ketish xavfini oshiradi. Tadqiqot natijalari aplastik anemiya tashxisini qo'yishda laborator tahlil natijalari va suyak ko'migining biopsiyasi muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Erta tashxis va davolash choralari bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, immunosuppressiv davolash va suyak ko'migi transplantatsiyasi kabi usullar bemorlarning kasallikdan davolanish imkoniyatini oshiradi.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Kwon J. H. et al. Clinical course of non-severe aplastic anemia in adults //International journal of hematology. – 2010. – Т. 91. – С. 770-775.
2. Sutton K. S. et al. Immune markers of disease severity and treatment response in pediatric acquired aplastic anemia //Pediatric Blood & Cancer. – 2013. – Т. 60. – №. 3. – С. 455-460.
3. Куранбаева С. Р. и др. Диагностическая и прогностическая значимость церебро-астенического синдрома при заболевании covid-19 //образование наука и инновационные идеи в мире. – 2023. – Т. 22. – №. 4. – С. 9-13.
4. Yakubova M. M. et al. Clinical and neurological aspects of multiple sclerosis during infection with covid-19 in uzbekistan //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2021. – Т. 2. – №. 3. – С. 186-190.
5. Якубова М. М. Клинико-молекулярно-генетические показатели ишемического инсульта у лиц узбекской национальности в зависимости от полиморфизмов генов FII, FV, MTHFR //Клиническая неврология. – 2008. – №. 2. – С. 16-19.
6. Rustamova C. R., Yakubova M. M. Optimization diagnostic errors in the amyotrophic lateral sclerosis //International journal of conference series on education and social sciences (Online). – 2022. – Т. 2. – №. 3.
7. Saidmuratovna K. D., Mirakramovna Y. M. Age features of chronic cerebrovascular insufficiency in some forms of dysplasia of cerebral arteries //European science review. – 2018. – №. 5-6. – С. 170-174.
8. Rosenfeld S. et al. Antithymocyte globulin and cyclosporine for severe aplastic anemia: association between hematologic response and long-term outcome //Jama. – 2003. – Т. 289. – №. 9. – С. 1130-1135.

VIGITRIL SUSPENZIYASINING YAROQLILIK MUDDATINI TABIIY USULDA ANIQLASH

Hilola Musayeva Usmonkul qizi

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi

Farmasevtik kimyo

Annotatsiya. Ushbu maqolada haqiqiy atrof-muhit sharoitida barqarorlik tadqiqotlaridan foydalanishga qaratilgan dori vositalarining saqlash muddatini aniqlashning tabiiy yondashuvi muhokama qilinadi. U mavjud tadqiqotlarni bayon qiladi, tabiiy degradatsiya yo'llarini ta'kidlaydi va harorat, namlik va yorug'lik ta'siri kabi tabiiy omillarga asoslangan holda raf umrini bashorat qilishning takomillashtirilgan usullarini taklif qiladi. Farmatsevtika rivojlanishida ekologik toza amaliyot va tartibga rioya qilishning ahamiyatiga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: dori raf muddati, tabiiy degradatsiyasi, barqarorlik tadqiqotlar, atrof-muhit sharoitlari, farmatsevtika barqarorlik.

Barqarorlik - dori vositasining, yaroqlilik muddati davomida o'zining xossalarini ma'lum bir chegarada saqlab qolish xususiyati. Dori vositalari barqarorligini o'rganishdan maqsad, vaqt o'tishi bilan tashqi muxit omillari ta'sirida ularning sifati qanday o'zgarayotganligi to'g'risida axborot olishdan iborat. Buning uchun turli usullar: stress-sinovlar, tezkor sinovlar, real vaqtda yoki uzoq muddatli sinovlar qo'llaniladi. Olingan ma'lumotlar tavsiya etilgan saqlash sharoitlarini, yaroqlilik muddatini belgilash uchun qo'llaniladi. Bundan tashqari bu ma'lumotlar dori moddasi yoki dori turiga me'yoriy hujjatlar tuzilayotganda, me'yorlar belgilanayotganda, moddani va parchalanish mahsulotlari, yot aralashmalarni ishonchli aniqlay oladigan analitik usul tanlanayotganda e'tiborga olinadi.

Stress sinovlar odatda yangi dori moddalari uchun qo'llaniladi. Uning asosiy maqsadi degidratatsiya xarakteri va yo'nalishi kabi substansiyaning ba'zi asosiy xossalarini aniqlash, olingan natijalar asosida eng muhim degidratatsiya mahsulotlarini identifikatsiya qilish, ta'sir etuvchi modda va uning parchalanishi mahsulotlarini ular birga mavjud bo'lganda aniqlash uchun mos keladigan analitik uslublarni tanlashdan iborat. Bunday sinov natijalari substansiya, alohida hollarda dozalangan dori shaklini uzoq bo'lmagan, juda noxush sharoitlarga, masalan, tashish jarayonida, chidamli ekanligini ko'rsatishi mumkin.

Stress sinovlar uchun tezkor sinovlarga nisbatan qattiq sharoit: 50, 60, kam hollarda 70° S harorat qo'llaniladi. Ko'p hollarda namunalar yuqori namlikka, ba'zida intensiv yorug'lik oqimiga duchor qilinadi. Bunday sharoitda saqlash davri

oʻrganilayotgan moddani 50 yoki undan koʻp foizgacha chuqur parchalanishini taʼminlaydigan oraliqni tashkil etishi kerak. Odatda, bunday sinovlar yangi preparatlarni boshlangʻich yaratish davrida bitta seriya namunada oʻtkaziladi.

Tezkor sinovlar yangi dori shakllari, jumladan yangi generiklar yaratilayotganda oʻtkaziladi. Turli variantdagi eksperimental tarkiblarni, texnologik jarayonlarni va oʻrov-yopish tizimlarini qiyosiy tekshirishda vaqtni sezilarli darajada iqtisod qilish imkoniyatini beradi. Tezkor sinovlar real vaqtda olingan natijalarni tasdiqlovchi maʼlumotlar olish uchun qayd etishdan avvalgi davrda olib boriladi va bu uzoq muddatli saqlashda olingan maʼlumotlar bilan tasdiqlangan birlamchi yaroqlilik muddatiga nisbatan uzoqroq yaroqlilik muddati belgilash uchun asos boʻladi. Amaliyotda dastlabki yaroqlilik muddatini faqat tezkor sinovlar yordamida belgilanmaydi. Tezkor sinovlarning ijobiy natijalari saqlash sharoitlarini meʼyordagisidan qisqa muddatli siljishida preparatlarning barqarorligini tasdiqlash imkoniyatini beradi. Tezkor sinovlar tasdiqlangan ishlab chiqarish sharoitlari: tarkib, texnologiya, ishlab chiqarish maydonining koʻchirilishi va boshqalarni oʻzgartirish mumkinligini dastlabki tasdiqʻi uchun qayd etilgandan soʻng ham oʻtkaziladi. Bunday sinov usulida harorat koʻzda tutilgan saqlash sharoitidan 15⁰S yuqori va meʼyordagiga nisbatan yuqori namlik belgilanadi. Eng koʻp tarqalgan saqlash davri 3 va 6 oyni tashkil qiladi. Biroq original dori vositasi yaratuvchi firmalar bunday sinovlarni bir yil yoki undan koʻp muddatda oʻtkazadilar.

Uzoq muddatli yoki real vaqtdagi sinovlar bugungi kunda yaroqlilik muddatini belgilash va tasdiqlash uchun dastlab, hamda ishlab chiqarish sharoitlari oʻzgarganda asosiy usul deb yuritiladi. Sinovlar mahsulotni koʻzda tutilgan saqlash sharoitiga maksimal yaqinlashtirilgan sharoitda olib boriladi. Toʻliq masshtabli ishlab chiqarishda tayyorlangan namunalar uchta seriyasini uzoq muddatli sinovlari natijalari toʻliq maʼlumot hisoblanadi va uning asosida oxirgi yaroqlilik muddati yoki qayta tekshirish davri belgilanadi. Sinov davomiyligi kamida toʻliq yaroqlilik muddati (qayta tekshirish davri) ga mos kelishi lozim.

Vigitril suspenziya dori preparatining barqarorligi quyidagi usulda olib borildi. Bunga koʻra 2019 yilda 5 ta seriyada olingan suspenziyani yaroqlilik mudatini tabiiy usulda olib borildi.

Namunalar plastik qopqoqli (OST64-2-87-81) qoʻngʻir idishlarda (OST64-2-71-80) saqlanib kelinmoqda.

Saqlash sharoitlari: xona xaroratida 24 oy

Vigitril suspenziya namunalarini xar 6 oyda quyidagi koʻrsatkichlar asosida tahlili olib borilgan: tashqi koʻrinishi, vismut, gistidin va EDTSK ning chinligi va miqdori.

Hozirgi vaqtda tabiiy usulda Vigitril suspenziyasining barqarorligini o'rganish bo'yicha tadqiqotlar davom etmoqda. Vigitril preparatining 5 ta partiyasini tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatadiki, barcha aniqlangan ko'rsatkichlar belgilangan me'yorlar darajasida qolmoqda.

Xulosa

Dori-darmonlarni saqlash muddatini aniqlashning tabiiy usullari an'anaviy barqarorlik sinovlariga Real va ekologik barqaror alternativani taklif etadi. Tabiiy degradatsiyani o'rganish Real sharoitda dori barqarorligi to'g'risida qimmatli tushunchalarni beradi. Ushbu usullar raf umrini bashorat qilishning aniqligini oshiradi va barqaror farmatsevtika amaliyotini qo'llab-quvvatlaydi.

Tabiiy holatni o'rganishni yanada kengroq yondashuv uchun me'yoriy ko'rsatmalarga kiriting.

Turli iqlim sharoitida sinov uchun standartlashtirilgan protokollarni ishlab chiqish.

Farmatsevtika sanoatida ekologik toza sinov infratuzilmasiga investitsiyalarni rag'batlantirish.

Ushbu yondashuv dori barqarorligini chuqurroq tushunishga yordam beradi, farmatsevtika rivojlanishida barqarorlikni ta'minlash bilan birga bemorlarning xavfsizligini ta'minlaydi.

Adabiyotlar.

1. Yang N., Sun H. Biological chemistry of antimony and bismuth / Biological chemistry of arsenic, antimony and bismuth/Sun H. (Ed.). Singapore: John Wiley & Sons Ltd., 2011. 400 p.
2. Andrews P. C., Deacon G. B., Forsyth C. M. et al. Towards a structural understanding of the anti-ulcer and anti-gastritis drug bismuth subsalicylate // Angew Chem Int Ed Engl. 2006. Vol. 45, № 34. P. 5638–5642.
3. Mendis A. H. W., Marshall B. J. Helicobacter pylori and bismuth / Biological chemistry of arsenic, antimony and bismuth / Sun H (Ed.). Singapore: John Wiley & Sons Ltd., 2011. 400 p.
4. Morgenstern A., Bruchertseifer F., Apostolidis C. Bismuth-213 and Actinium-225 — generator performance and evolving therapeutic applications of two generator-derived alpha-emitting radioisotopes // Current Radiopharmaceuticals. 2012. Vol.
5. Tsang C. N., Bianga J., Sun H. et al. Probing of bismuth antiulcer drug targets in H. pylori by laser ablation-inductively coupled plasma mass spectrometry // Metallomics. 2012. Vol. 4, № 3. 277–283.
6. Ивашкин В. Т., Маев И. В., Лапина Т. Л. и др. Рекомендации Российской гастроэнтерологической ассоциации по диагностике и лечению инфекции

- Helicobacter pylori* у взрослых // Рос. журн. гастроэнтерологии гепатологии, колопроктологии. 2012. № 1. С. 87–89.
7. Стандарты диагностики и лечения кислотозависимых и ассоциированных с *Helicobacter pylori* заболеваний (Пятое московское соглашение) // Эксперимент. клин. гастроэнтерол. 2013. № 5. С. 3–11.
 8. Маев И. В., Самсонов А. А., Коровина Т. И. и др. Висмута трикалия дицитрат повышает эффективность антихеликобактерной терапии первой линии // Эксперимент. клин. гастроэнтерол. 2012. № 8. С. 92–97.

GLOBAL AND CULTURAL ADAPTATION IN HIGHER EDUCATION: A COMPARATIVE STUDY OF ACADEMIC APPROACHES IN UZBEKISTAN AND THE UNITED KINGDOM

Tohirov Feruzbek Farhod o'g'li,

Student of Narpai Foreign Languages

Faculty of Samarkand State Institute of Foreign Languages

Zoirova Dilfuza Xayriddinovna,

Teacher of Samarkand State

Institute of Foreign Languages

Abstract: Since the beginning of the twenty-first century, international student pursuing higher education has grown rapidly. However, while pursuing higher education these students often confronted with certain challenges in adaptation of host country culture, which may affect their academic performance. Grounded on acculturation theory, this study aims to investigate culture adaptation and its role in academic performance through social integration in higher education institutions (HEI). The data has been collected from a sample sample of 4811 international students studying HEI across (HED. The United Kingdom using convenience and snowball sampling. Multiple regression using Hayes process macro is applied an hypothesize model. The results revealed that students with high degree of culture adaptation significantly outperform in their academic endeavor. Further, findings show that social Integration act as mediating mechanism in transforming culture adaptation to greater academic performance. The findings provide valuable insights for educators and higher education Institution to to foster social and academic integration for improving culture adoptability and academic of performer of international students.

Key words: Culture adaptation, social integration, academic performance, international students, higher education.

Background and Introduction Since the beginning of the twenty-first century, international student pursuing higher education has grown rapidly. With scholarships, study incentives, and improved infrastructure for education, countries and colleges are trying their best to attract overseas students. Because, the presence of international students at a university are considered significant element in the internationalization of higher education (Latipov et al., 2017), Globally, from the year 2000, the number of students seeking higher education abroad has more than quadrupled to about four million students in 2012 (OECD, 2013). Further, It is estimated that by year 2025 the number of students seeking international higher education might surpass seven million

(Foresight for Development, 2002). However, despite an increase in international students, these students are always confronted with certain challenges in adaptation of host country culture during their higher educations (Alasmari, 2023). The issue lies in the fact that such students get exposed to different cultural standards, educational patterns, and social interaction, which can create challenges for them to adapt both in academic and social context. This process of adjusting is what is referred to as the cultural adaptation, not as a shift from one cultural environment to another, but as an internal change that happens to students as they have to adapt between home culture and the academic culture. Cultural adaptation is deemed to be a significant determinant of academic achievements because it impacts on the manner in which students engage with their learning milieu (Cena, Burns and Wilson, 2021). Literature demonstrates that international students who have problems with cultural adjustment are at higher risk of experiencing academic problems, dissatisfaction with the educational process, and even increased rates of dropout (Dorozhkin and Mazitova, 2008; Smith & Khawaja, 2019). On the other hand, the successful students are likely to perform well academically, build interpersonal relationships, and get involved in their studies. Hence, the relationship between cultural adaptation and academic performance becomes an important area of study especially for the international HEI as it will help in the creation of support systems and policies for the international students. Due to cultural adjustment issues, students may perform poorly, experience stress, and isolate themselves, which might influence their education (Baghoori et al., 2022). Further, the importance of understanding the correlation between culture and achievement is based on the growing internationalization of higher education. With increasing numbers of students from across the globe choosing universities across the globe, the academic success of international students is something that has become a focus. Therefore, the present study focuses on the effects of cultural adaptation on academic achievement among the foreign students in tertiary institutions. The premise for this research stems from the context that culture has an influence on academic performance and it is important to determine the causes as well the ways to prevent adverse effects. Although, previous studies have looked at the general difficulties that international students encounter, little has been done to systematically examine the relationship between cultural adaptation and academic performance with regard to the possible mediators in this relationship. To this end, it is expected that the present study will offer useful information that will assist universities in their support for the international students.

The education system in Northern Ireland differs from other systems that are available in the United Kingdom, but is most similar to the Welsh system. While the school year in Northern Ireland also starts in September. Pupils who are 5-16 must be in

full time education. The department of education is responsible for the administration of pre-school, primary and post-primary education in Northern Ireland. Most of the pupils continue on after post-primary to further education and third-level education. Children begin primary school between the ages of 4 and 11. At the ages of 11 and 12 pupils transfer to secondary education and follow the national curriculum. Publicly funded secondary education is provided in secondary schools or grammar schools.

All pupils learn a broad base of subjects which include geography, English, mathematics, physical, science education, also, as well as, music and modern languages on entering secondary education. At the age of 16 pupils sit their GCSE examination which also marks the end of compulsory education. There are three universities, two university colleges and agricultural college in Northern Ireland. The Northern Ireland is based on the national curriculum used in England and Wales, but with no sats. Children are assessed every year through teacher assessments, and formal results are reported to their parents at the end of years 4 and 7.

Half term holiday may be less than a week long, and most Northern Ireland schools do not have a half term holiday at all in the summer term. The Christmas and easter holidays are often less than two weeks but summer holidays usually last for whole of July and August. All children between the age of four and 16 are entitled to a free school place. Also, the majority of schools are grant-aided, although there are around 10 independent school in Northern Ireland.

According to official sources, about 60 % of Uzbekistan's population is covered under the system of education, pupils should study from 11 to 9 years of compulsory education for boys and girls. Pre-school training begins from 3 to 6 years old. General secondary education begins from 6 to 15 years old. Secondary education is divided into two stages. The first stage consists of 9 years of compulsory schooling with the same program all over Uzbekistan. The second stage covers education and vocational training after nine years. Most of the pupil study general secondary education while staying in school for 10 and 11 grades. Also, there is a choice of between 2 to 3 years of upper education at general and vocational schools. The former gives a certificate of completed secondary education and the opportunity to apply university, the latter diploma of specialized secondary education, through a network of secondary vocational institution. According to the National program for personal training higher education is based on the secondary specialized education (academic lyceum), vocational specialized education (professional college) and includes 2 level: a bachelor's degree level and master's degree level. Approximately 80 % of pupils will go to professional colleges upon completion of the mandatory 9 years in general secondary education. After that, they may continue their study 2 year in academic

lyceums or colleges. Pupils after finishing there with certificate or diploma, they may enter to the university after passing specialized exam.

Bachelor's degree level is a basic higher education providing fundamental and applied knowledge in 4 years. After graduating bachelor with diploma, they may start professional own work. The master's degree level is higher education with fundamental and applied knowledge in concentrate field in during 2 years. I should say that only students who have finished bachelor's degree, they may apply for the corresponding master's course.

Moreover, there is a presidential school in Uzbekistan. The presidential school is a specialized public educational institution whose activities are aimed at identifying and educating talented children through the use of advanced technologies in the educational process, also support and encourage gifted youth in order to develop generation. The presidential school's goal is that to prepare the future leaders and students of the nation who will win international Olympiads and competitions and apply the best universities in the world. They are training leaders who can compete on the world stage. 14 presidential school will be established in Uzbekistan. Now, there are presidential schools in Tashkent, Fergana, Khiva, Nukus and Namangan.

As you can see, both United Kingdom and Uzbekistan have some difference and similarities on their education system. The education system of Wales, Northern Ireland and England have some same part, but Scotland has own education framework. It is not same with United Kingdom. For example, in United Kingdom, the pre-school begins at the age of 2-3. However, in Uzbekistan, the pre-school training begins 3-6 years old. Also, the UK's pupils study from Monday to Friday.

When it comes to Uzbekistan, pupils study from Monday to Sunday. In UK, lessons start at 8:00 or 9:00am but in Uzbekistan, lessons usually begin 8:00am. What's more, after graduating UK's colleges you take diploma and degree, you may find reasonably well-paid employment in the professions. In Uzbekistan, after graduating a college, you only take diploma. It is difficult to find well-paid job. In order to work high salary you should graduate university.

All in all, as you can see, there are big differences between United Kingdom and Uzbekistan education system. But there are some similar points, like both UK's and Uzbekistan's pupils should wear uniform at school. Nowadays, we may see, Uzbekistan is also making great progress in the education system.

REFERENCES

1. <https://www.brightworldguardinships.com>
2. <https://en.m.wikipedia.org>
3. <https://www.scotland.org>

4. <https://hozir.org>
5. <https://www.goodschoolsguide.co.uk>
6. kizi Shermamatova, S. U. NEOLOGISMS IN MODERN UZBEK AND ENGLISH AND THE HISTORY OF THEIR ORIGIN.
7. Kosimov, A. (2022). THE SIGNIFICANCE OF MODERN TEACHING METHODS IN EFL CLASSROOM AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION.(IN THE EXAMPLE OF FOCUS ON FORM AND FOCUS ON FORMS IN PRIMARY SCHOOLS). *Involta Scientific Journal*, 1(4), 157-164.
8. Kosimov, A., & Latipov, S. (2022). THE IMPORTANCE OF LANGUAGE EDUCATION POLICY AND PRACTICE IN STATE EDUCATION SYSTEMS. *Involta Scientific Journal*, 1(9), 23-27.
9. Gafforov, I., & Kosimov, A. (2022, September). LANGUAGE ENVIRONMENT, LANGUAGE IDEOLOGY AND PREJUDICE IN UZBEKISTAN. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS"* (Vol. 1, No. 1, pp. 82-86)

INGLIZ TILINI O'QITISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING ROLI

Sherboboyeva Sabina Farhodovna,

Samarqand davlat chet tillar instituti

Narpay xorijiy tillar fakulteti 2-bosqich talabasi

Zoyirova Dilfuza Xayriddinovna,

Samarqand davlat chet tillar instituti

Narpay xorijiy tillar fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Multimedia vositalari asosida dars o'tish ta'lim samaradorligini oshiradi, bilimlarni mustahkamlash, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarni shakllantirish asosiy maqsad hisoblanib, bu maqolada ingliz tilini o'qitishda multimedia vositalarining roli haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: multimedia, animatsiya, innovatsion, kommunikatsiya, raqamli o'quv resurs, audio, video, grafika, kompetentlik,

O'zbekiston milliy ta'lim-tarbiya jarayonida multimedia vositalarini qo'llash tajribasi shakllanib bormoqda. Negaki bu ayni vaqtda zamon talabidir. Bugungi kunda ingliz tili ta'limi sifatu va samaradorligini oshirishda kompyuter va axborot texnologiyalarining zamonaviy texnologiyalaridan samarali foydalanish asosiy omil hisoblanmoqda. "Multimediali darslar"dan foydalanish ingliz tili dars jarayonida sifat va samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Multimedia yoki raqamli o'quv resurslari o'quvchilarga axborotni qayta ishlashni qo'llab-quvvatlovchi turli xil media elementlaridan foydalangan holda aqliy tasavvurlar bilan yaxshi munosabatda bo'lishga yordam beradi. Ta'lim uchun multimediadan foydalanish bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rasm va so'zlarni birlashtirishgan o'quvchilarda faqat so'zlardan foydalanadiganlarga qaraganda ko'proq ijobiy natijalar kuzatilgan.[2] Ingliz tili fani o'quvchilari uchun o'qitish va o'rganish jarayonida multimedia qo'llash vositalarining ba'zi afzalliklari quyidagicha umumlashtiriladi:

1. Mavhum tushunchalarni aniq tarkibga aylantirish qobiliyati
2. Cheklangan vaqt ichida katta hajmdagi ma'lumotlarni kamroq harakat bilan taqdim etish qobiliyati
3. Qobiliyatli o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini rag'batlantirish
4. O'qituvchiga o'quvchilarning ta'limdagi pozitsiyasini bilish qobiliyatini beradi.

Multimedia vositalari pedagogik nuqtayi nazaridan boshlang'ich sinf o'quvchilarining ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etilishida kompyuter asosida

yangicha yondashuv hisoblanadi. Shu orqali, o'quvchilarda ta'lim jarayonining samaradorlik darajasini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu sababdan boshlang'ich sinf darslarini o'rganishda rivojlantiruvchi muammoli va pedagogik texnologiyalarni asosiy jihatlarini o'zida ifodalovchi "Multimedia-dars", "Slaydli dars", "Seminar dars" kabilarni qo'llash tavsiya etiladi. Seminar dars o'quvchilarning mustaqil chiqishlarini jamlovchi, lozim topilgan paytda munozaraga asos yaratuvchi dars hisoblanadi. Bunday darslarda o'qituvchi boshqarib, yo'naltirib turish vazifasini bajaradi, o'quvchilar esa mustaqil ijodiy ishlovchi o'z fikriga ega shaxs sifatida o'quv faoliyatiga kirishadilar. "Multimediali darslar" dan foydalanish ta'lim dars jarayonida sifat va samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Bu jarayonda o'qituvchi: - O'quv materialini ko'rgazmali taqdim etadi; - Yangi materialni jadallik bilan yetkaza oladi; - Axborotlar tezligi va hajmini animatsiyalar ko'magida boshqara oladi;[1] Ingliz tili ta'limda multimedia texnologiyasining barcha fanlar kesimida keng ko'lamda qo'llanilishi natijasida ta'lim tizimining sifatiga ta'sir ko'rsatish tushuncha va bilimlarni tezroq o'zlashtirishini ta'minlab beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ona tili fanidan o'rganiladigan o'quv materiallarini osonlashtirish maqsadida o'quv materiallari bir-biri bilan bog'liq qismlarga ajratiladi, so'ngra ta'limni o'zlashtirish samaradorligini oshirish uchun vazifalar ketma-ket bajarilishi rejalashtirilgan bo'ladi. Masalan, ona tilidagi maktab so'zi dastlab ikki bo'g'inga mak-tab, so'ngra tovushlarga m,a,k,t,a,b ajratiladi. Ushbu tovushlarning birikishidan mak birinchi bo'g'in, tab ikkinchi bo'g'in hosil bo'ladi va bu bo'g'inlar birikib maktab so'zi hosil qilinadi. Bu bilan ingliz tili darsi o'quvchilarining so'z boyligi oshib, nutqida maktab so'zining mazmun-mohiyatini, maktabning ta'lim beruvchi maskan ekanligi, o'quvchilar maktabda o'qish va tarbiya topadigan joy ekanligi to'g'risida tushunchaga ega bo'ladi. Bunda monitor ekranida maktabning umumiy ko'rinishi, maktab atrofida gullarning ochilib turishi, xush kelibsiz, degan so'zning maktab peshtaxtasiga yozib qo'yilganligi, bolalarning maktabga sumkalarini ko'tarib borishlari monitor ekranida harakatlar bilan namoyish etilishi qiziqarli tarzda kechadi. Muhim tomoni shundan iboratki, ushbu texnologiyada o'rganilayotgan o'quv materiallari multimedia asosida bajariladi. Ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarining tez sur'atda jadallik bilan rivojlanishi barcha ta'lim muassasalarida ta'lim- tarbiya sifatini mazmun jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, ayniqsa, "...til ta'limning sifatini oshirish, ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, darslik va qo'llanmalarni takomillashtirish, ilg'or pedagogik va axborot- kommunikatsiya-texnologiyalarini keng joriy etish masalalari" bugungi kunda ingliz tili ta'lim tizimida ayniqsa, ona tili ta'limida dolzarblik kasb etmoqda.[3] Ona tili ta'limini audio, video va multimediali vositalar yordamida amalga oshirish o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish innovatsion faoliyatlardan biri sanaladi. Hozirgi kunda ko'plab rivojlangan mamlakatlarda o'qitish

usuli ta'lim sohasi yo'nalishlari bo'y icha multimedia vositalaridan foydalanib, tatbiq qilinmoqda. Hatto, har bir oila multimedia vositalarisiz, hordiq chiqarmaydigan bo'lib qoldi. Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, multimedia vositalari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitish samarasi an'anaviy usulga qaraganda 2 barobar unumli va vaqtdan yutish mumkin ekan. Multimedia vositalari asosida bilim olishda 30% gacha vaqtni tejash mumkin bo'lib, olingan bilimlar esa xotirada uzoq muddat saqlanib qoladi. Agar o'quvchilar berilayotgan materiallarni ko'rish asosida qabul qilsa, axborotni xotirada saqlash 25-30% gacha oshadi. Bunga qo'shimcha sifatida o'quv materiallari audio, video va grafika ko'rinishida mujassamlashgan holda berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 75% ortadi.

Axborot texnologiyalarini o'qitishga joriy etish, axborotni idrok etish va qayta ishlash jarayonini ancha diversifikatsiya qiladi. Kompyuter, Internet va multimedia tufayli o'quvchilarga keyingi tahlil qilish va saralash bilan katta hajmdagi ma'lumotlarni o'zlashtirish uchun noyob imkoniyat yaratildi. Ta'lim faoliyatining motivatsion asoslari ham sezilarli darajada kengaymoqda. Multimediadan foydalanish sharoitida talabalar gazetalardan, televizordan ma'lumot olishadi, o'zlari intervyular o'tkazadilar va telekonferensiyalar o'tkazadilar.

Til portfeli texnologiyasida chet tilini bilish darajasini baholashning asosiy mezonlari sinov hisoblanadi. Ushbu texnologiyaning ustuvor yo'nalishi ta'lim jarayonini o'qituvchidan o'quvchiga yo'naltirishdir. O'quvchi, o'z navbatida, uning bilim faoliyati natijalari uchun ongli ravishda javobgardir. Yuqoridagi texnologiya talabalarning ma'lumotni mustaqil ravishda o'zlashtirish ko'nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirishga olib keladi. Umuman olganda, til portfeli ko'p funksional bo'lib, ko'p tillilikning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

REFERENCES:

1. Жохнсон, К. Э. Тхе Сосиосултурал Турн анд Итс Чалленгес фор Сесонд Лангуаге Теачер Эдусатион. // ТЕСОЛ Куартерлй., – Лондон., 2006.
2. Хармер Ж. Тхе Прастисэ оф Энглиш Лангуаге Теачинг. – Лондон., 2001.
3. Интернет манбалари.
4. Sutrina, John Joseph, "Literary criticism contained in the works of Mark Twain" (1951). Graduate Student Theses, Dissertations, & Professional Papers. 2854. <https://scholarworks.umt.edu/etd/2854>. - 21p.
5. Куйирокда улардан бири, Томнинг Сахро Кабирга ҳаво шаҳридаги саёҳати ҳақида фикр юритилади.
6. Старцев А. Марк Твен и Америка./Твен, Марк. Собрание сочинений в восьми томах. Том 1. – Москва: Правда, 1980. – 3-4 с.(401).

7. Марк Твен. Том Сойернинг янги саргузаштлари. - Тошкент: Ёш гвардия, 1980.

www.ziyouz.com.kutubxonasi

8. Kurbanova, M. M., & Ataeva, G. B. (2020). Problems facing efl teachers in mixed ability classes and strategies used to overcome them. ISJ Theoretical & Applied Science, 01 (81), 721-725.

9. Курбанова, М. М. (2021, December). ГЕКЛЬБЕРРИ ОБРАЗИ ВА БАДИЙИ МАКОН МАСАЛАСИ. In International journal of conference series on education and social sciences (Online) (Vol. 1, No. 2).

10 . Ataeva, G. B., & Kurbanova, M. M. (2019). EFL (ESL) AND ESP AS A SUBJECT AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. In НАУКА-ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ПОЗНАНИЯ МИРА (pp. 6-8). 11 . Ataeva, G. B., & Kurbanova, M. M. THE ROLE OF GRAMMAR TRANSLATION METHOD IN MODERN LANGUAGE TEACHING. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych., 73. 12 . Mamadjanovna, K. M., & Nodirjon o'g'li, N. N. METHODS OF TEACHING RAILWAY TERMINOLOGY IN A FOREIGN LANGUAGE. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych., 189.

YOUTH LANGUAGE AND ITS ROLE IN MODERN SOCIETY

*Jumanazarova Mahliyo Ulug'bekovna**student of Narpai Foreign Languages**Faculty of Samarkand State**Research advisor:**Zoyirova Dिल्фуза Xayriddinovna**Institute of Foreign Languages**teacher of the Samarkand State**Institute of Foreign Language*

Abstract: In the dynamic landscape of modern society, youth language plays a crucial role in shaping cultural identities, social interactions, and communication practices. This informal and often evolving language, composed of slang, abbreviations, and code-switching, reflects the attitudes, experiences, and values of younger generations. As new technological platforms and global cultural exchanges continue to influence how young people communicate, the role of youth language in society becomes more significant.

Key words: Youth Language, Social Identity, Slang, Communication Practices, Digital Communication, Social Media, Language Innovation, Code-Switching, Cultural Identity, Technological Influence, Youth Culture.

The topic of youth language is highly relevant in today's society due to its deep connection with modern technological advancements, social media, and the evolving nature of communication. Youth language, with its distinct vocabulary and expressions, plays a significant role in shaping social identities, influencing group dynamics, and reflecting cultural changes, particularly in the context of a rapidly changing world.

The relevance of this topic can be understood for several reasons:

1. A Form of Social Identity and Group Bonding

Youth language serves as a key marker of identity, allowing young people to distinguish themselves from older generations. Slang terms, unique expressions, and even the way language is used can signify membership within particular peer groups. For example, the use of specific phrases or abbreviations can indicate a shared cultural experience or understanding. This linguistic style fosters a sense of belonging and group cohesion, while also allowing youth to resist or challenge authority and societal norms.

Furthermore, youth language is not just about local or regional identity; it also plays a role in the creation of a larger, often digital, global youth culture. The rise of social media and the internet means that young people from different parts of the world can share and adopt similar linguistic traits, creating a collective global identity that transcends geographic boundaries. To sum up, youth language serves as an important tool for expressing social identity and fostering group bonding. It allows young people to distinguish themselves from older generations, create a sense of belonging within peer groups, and challenge societal norms. Beyond local contexts, the rise of digital platforms enables youth worldwide to adopt similar linguistic traits, contributing to the development of a global youth culture that transcends geographic boundaries. Through language, young people can form connections, assert their individuality, and create a shared identity on a global scale.

2. Language as a Tool of Innovation and Creativity

One of the most interesting aspects of youth language is its fluidity and creativity. Young people are constantly innovating new words, phrases, and expressions, which often spread rapidly through social media, music, or viral videos. This linguistic innovation helps keep language alive and evolving, as words and phrases emerging within youth culture sometimes make their way into mainstream language. Terms like “selfie,” “lit,” or “fleck” are prime examples of how youth language can influence the larger lexicon.

Moreover, youth language doesn't only create new words but also plays with existing language forms. Nonstandard spelling, abbreviations, and creative grammar are all part of this innovation. For example, the use of “u” instead of “you” or “tho” for “though” reflects how youth language challenges traditional language structures, often in ways that reflect the fast-paced, informal nature of digital communication. In conclusion, youth language is a dynamic and creative force that constantly reshapes and influences the way we communicate. Through the invention of new words and the playful manipulation of existing language, young people drive linguistic innovation. This flexibility and experimentation not only reflect the evolving nature of language but also highlight the impact of digital communication on contemporary culture. Terms like “selfie,” “lit,” and “fleck” demonstrate how youth language can quickly become mainstream, shaping the broader lexicon.

3. The Influence of Technology and Social Media

The rise of digital communication platforms like social media, texting, and instant messaging has significantly altered the way young people use language. Abbreviations, emojis, and acronyms (such as “LOL” for “laugh out loud” or “BTW” for “by the way”) have become integral parts of youth communication. These digital shorthand forms allow for quick, efficient communication and reflect the fast-paced nature of modern

life. Social media's global reach has also led to the blending of languages and the rapid spread of new expressions, making youth language more diverse and interconnected.

Different platforms shape different types of language as well. For instance, Twitter's character limit encourages brevity, while Instagram and TikTok support catchy, visual-based communication through hashtags and short phrases. These platform-specific characteristics contribute to the evolution of youth language in diverse and creative ways. In summary, technology and social media have had a profound impact on youth language. The use of abbreviations, acronyms, and emojis has made communication faster and more efficient, while the global reach of platforms has facilitated the blending of languages and the spread of new expressions. Different social media platforms also shape the way language is used, with each encouraging unique forms of communication. As a result, youth language continues to evolve, becoming more diverse, creative, and interconnected in the digital age.

4. Youth Language as Resistance to Tradition

Youth language also functions as a form of resistance to traditional or institutionalized forms of communication. Young people often use language to assert independence from the norms and expectations of previous generations. This linguistic rebellion can be seen in the rejection of formal grammar rules, the use of nonstandard spelling, and the invention of new words that challenge conventional language structures. Through language, youth can express individuality and make statements about social and political issues, such as gender identity, equality, and activism.

For example, the use of "they/them" as a gender-neutral pronoun challenges the traditional binary understanding of gender in language. Similarly, many youth-created phrases reflect broader societal movements, such as "Black Lives Matter" or "climate change," showing how youth language not only resists tradition but also helps shape modern activism. Overall, youth language serves as a powerful tool for resisting traditional norms and asserting identity. By rejecting formal grammar, creating new words, and using language to challenge social issues, young people not only defy established linguistic conventions but also influence cultural and political discourse. Their language reflects evolving attitudes toward gender, equality, and activism, demonstrating how youth culture shapes both language and society.

5. The Role of Youth Language in Shaping Modern Trends

Youth language often serves as an indicator of broader societal trends. Phrases and terms related to environmentalism, social justice, and mental health have gained prominence in youth culture, reflecting the growing importance of these issues to younger generations. This language not only reflects youth values but also influences public discourse and even policymaking.

Terms like "cancel culture" or "intersectionality" have entered the mainstream thanks to their usage within youth movements, and they continue to shape the conversation around issues such as social justice and equality. In this way, youth language serves as both a reflection and an active participant in shaping the social, political, and cultural landscape. Consequently, youth language plays a significant role in shaping modern trends, serving both as a mirror of societal values and an active force in influencing cultural, political, and social discourse. By popularizing terms related to pressing issues like environmentalism, social justice, and mental health, young people are not only reflecting their concerns but also contributing to the ongoing dialogue and policy changes surrounding these topics. In this way, the language of youth becomes a powerful tool for social change.

6. Challenges and Misunderstandings

Despite its importance, youth language can sometimes lead to misunderstandings between generations. Older individuals, particularly those not immersed in the digital world, may struggle to keep up with the rapidly changing vocabulary and slang. This generational gap can create friction, with younger people perceiving older generations as out of touch, while older individuals may see youth language as lazy or nonsensical.

However, these misunderstandings are a natural part of the evolution of language, as each generation creates its own linguistic landscape. The challenge lies in bridging the gap between these generational differences, fostering greater understanding, and appreciating the creative nature of language change.

Conclusion

Youth language plays a crucial role in modern society by serving as a tool for social identity, creative expression, and communication within peer groups. It allows young people to shape cultural narratives, resist traditional norms, and reflect societal trends. Although it may create occasional tensions between generations, youth language remains a dynamic and important aspect of how language evolves and adapts in an increasingly digital and interconnected world. Understanding its significance can help bridge communication gaps and foster greater intergenerational dialogue and appreciation.

References:

1. Youth Language and Social Identity

Bucholtz, M. (2009). From "peeps" to "sksksk": Youth language and social media. In *Language and Social Interaction* (pp. 104-118). Routledge.

Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and Gender*. Cambridge University Press.

2. Innovation and Creativity in Youth Language

Crystal, D. (2011). *Internet Linguistics: A Student Guide*. Routledge.

Milroy, L. (2002). Social Networks and the Linguistic Variation of English in Urban Britain. In *Language in Society* (Vol. 31, pp. 385-406). Cambridge University Press.

3. The Impact of Technology and Social Media

Androutsopoulos, J. (2014). *Digital Discourse: Language in the Age of the Internet*. Routledge.

Danet, B., & Herring, S. C. (2007). *The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online*. Oxford University Press.

4. Youth Language as Resistance to Tradition

Pavlenko, A., & Lantolf, J. P. (2000). Second Language Learning as Participation and the (Re)construction of Selves. In *Sociocultural Theory and Second Language Learning* (pp. 155-177). Oxford University Press.

Street, B. V. (1995). *Social Literacies: Critical Approaches to Literacy in Development Education*. Longman.

5. Youth Language in Shaping Social, Political, and Cultural Trends

Leung, C., Harris, R., & Rampton, B. (1997). The Bilingual Youngster's Discourse on the Internet: A Case Study of Urban Youth in London. In *Multilingualism in the Global South* (pp. 211-225). Springer.

Montgomery, M. (2007). *Language and Society: An Introduction to Sociolinguistics*. Wiley-Blackwell.

6. Social Identity and Cultural Influence

Bucholtz, M., & Hall, K. (2004). Language and Identity. In *The Handbook of Sociolinguistics* (pp. 369-394). Blackwell Publishing.

Jaffrey, D. (2016). *Youth, Culture, and Identity in the Digital Age*. Oxford University Press.

ONLAYN TESTLAR VA RAQAMLI BAHOLASH VOSITALARINING KELAJAGI

Z.D.Abralova - TDPU, katta oqituvchi

Sh. O. Xursanova –TDPU, talaba

E-mail: shaxrizodaxursanova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola onlayn testlar va raqamli baholash vositalarining kelajagini ko‘rib chiqadi, ularning afzalliklari, muammolari va sun‘iy intellekt bilan integratsiyasi haqida ma‘lumot beradi.

Kalit so‘zlar: onlayn testlar, raqamli baholash, ta‘lim tizimi, sun‘iy intellekt.

ONLINE TESTS AND DIGITAL ASSESSMENT TOOLS IN THE FUTURE

Annotation: This article explores the future of online tests and digital assessment tools, discussing their advantages, challenges, and integration with artificial intelligence.

Key words: mobile learning, digital, feedback, intrinsic motivation, recourse, screen time, online platforms.

ОНЛАЙН ТЕСТЫ И ЦИФРОВЫЕ ОЦЕНОЧНЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ В БУДУЩЕМ

Аннотация: Статья посвящена будущему онлайн-тестов и цифровых инструментов оценки, рассматриваются их преимущества, проблемы и интеграция с искусственным интеллектом.

Ключевые слова: мобильное обучение, цифровое образование, обратная связь, внутренняя мотивация, ресурс, экранное время, онлайн-платформы.

Onlayn testlar va raqamli baholash vositalarining bir qancha afzalliklari mavjud. Birinchidan, bu vositalar vaqtdan unumli foydalanishga yordam beradi. O‘qituvchilar va o‘quvchilar testlarni tezda o‘tkazishlari va natijalarni bir zumda ko‘rishlari mumkin. Masalan, Google Forms, Kahoot va Quizlet kabi platformalar yordamida o‘qituvchilar o‘z darslarini interaktiv va qiziqarli qilishlari mumkin. O‘qituvchilar, bu vositalar yordamida o‘quvchilarni qiziqtiradigan va o‘rganishga rag‘batlantiradigan ko‘plab metodlarni qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ikkinchidan, raqamli baholash vositalari ko‘plab ma‘lumotlarni to‘plash va tahlil qilish imkonini beradi. Bu, o‘qituvchilarga o‘quvchilarning bilim darajasi qay tomonlama yaxshi ekanligini aniqlashda yordam beradi. EdTech sohasidagi innovatsiyalar, masalan, sun‘iy

intellektdan foydalanish, o'qituvchilarga individual yondashuvni ta'minlaydi. Misol uchun, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan baholash tizimlari o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini yanada aniqlik bilan tahlil qilish imkonini beradi. XXI asr texnologiyalar asri bo'lganligi uchun har bir mamalakat o'zining yangi ixtirolari bilan o'zini yuksaltiryapti. Bu yaqin kelajakda barcha tarmoqlar texnika va texnologiyaga asoslanadi.

Biroq, onlayn testlar va raqamli baholash vositalari ham o'z muammolariga ega. Avvalo, texnik muammolar ko'pincha o'quv jarayonini to'xtatishi mumkin. Internet ulanishining yo'qligi yoki dasturiy ta'minotdagi xatolar sababli testlar o'tkazish qiyinlashishi mumkin. Shuningdek, onlayn baholash adolatligiga nisbatan savollar tug'iladi. Ba'zi o'quvchilar, onlayn muhitda baholanishda o'zlariga ko'proq qulaylik his qilishlari mumkin, bu esa natijalarni xato baholashga olib kelishi mumkin. Pew Research Center tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, raqamli baholashda adolatni ta'minlash uchun qo'shimcha chora-tadbirlar zarur. Bundan tashqari, raqamli baholash tizimlarining rivojlanishi o'quvchilar o'rtasida tengsizlikni keltirib chiqarishi mumkin. Barcha o'quvchilar uchun internetga kirish imkoniyati bir xil bo'lmasligi, ta'lim sifatini va baholash natijalarini ta'sir qilishi mumkin. **UNESCO** tomonidan taqdim etilgan hisobotda, raqamli ta'limning tengsizlikka olib kelmasligi uchun zarur chora-tadbirlar ko'rilishi kerakligi ta'kidlangan.

Kelajakda sun'iy intellektning ta'lim jarayonidagi roli oshadi. Sun'iy intellekt yordamida yaratilgan baholash tizimlari, o'quvchilarning natijalarini yanada aniqlik bilan tahlil qilish imkonini beradi. Kahoot va Edpuzzle kabi platformalar o'qituvchilarga o'quvchilarning muvaffaqiyatini o'lchashda zamonaviy usullarni taklif etadi. Sun'iy intellekt yordamida, o'quvchilar o'z bilimlarini yanada samarali baholashlari va o'rganish jarayonida muammolarni aniqlashlari mumkin. Shu bilan birga, individual yondashuv va moslashtirilgan o'quv rejalari yaratish imkoniyati paydo bo'ladi, bu esa o'quvchilarning muvaffaqiyatini oshirishda muhim omil bo'ladi. Masalan, ba'zi platformalar o'quvchilarning individual ehtiyojlariga qarab, o'z-o'zini baholash tizimlarini yaratishi mumkin.

Raqamli baholash vositalarining rivojlanishi kelajakda ko'plab yangi imkoniyatlarni ochishi mumkin. Biroq, bu jarayon o'z ichiga xavflarni ham oladi. O'qituvchilar va ta'lim muassasalari raqamli vositalarning xavfsizligini ta'minlashlari, shuningdek, o'quvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishlari kerak. Kiberxavfsizlik masalalari ta'lim tizimida muhim o'rin tutadi, shuning uchun raqamli vositalarni tanlashda ehtiyotkorlik talab etiladi. Adaptiv baholash: ko'p raqamli baholash tizimlari adaptiv, ya'ni talabning javobiga qarab savollarning murakkabligi moslashtiriladi. Bu talabning bilim darajasiga mos tarzda baholash imkonini beradi.

Shaxsiylashtirilgan o'qitish: raqamli baholash tizimlari orqali o'qituvchilar har bir talabaga mos o'quv rejasi ishlab chiqish imkoniga ega bo'lib, har bir o'quvchiga individual yondashuv taqdim etadi.

Tahliliy ma'lumotlar: raqamli baholash tizimlari orqali to'plangan ma'lumotlar o'quv jarayonini optimallashtirish uchun ishlatilishi mumkin, shuningdek, ta'limni yangilashda va qiyinchiliklarni aniqlashda yordam beradi.

Onlayn testlar va baholash vositalarida talabalarning aldov usullaridan foydalanish xavfi mavjud. Ushbu muammoning oldini olish uchun zamonaviy texnologiyalar, biometrik autentifikatsiya va proktorlik vositalari qo'llaniladi. Internet bilan bog'liq muammolar yoki platformaning ishlashidagi nosozliklar o'quvchilar uchun noqulaylik tug'dirishi mumkin. Talabalar ma'lumotlarini himoya qilish juda muhim, shuning uchun raqamli baholash vositalari xavfsizlik choralarini kuchaytirishlari kerak. Barcha texnologiyalardagi ba'zi kamchiliklarini hisobga olmaganda hozirgi davrning eng yaxshi innovatsiyalari hisoblanadi.

Sun'iy intellekt va adaptiv o'quv tizimlari: kelajakda onlayn testlar va baholash tizimlari AI texnologiyalarini yanada keng qo'llaydi. AI yordamida talabalarni kuzatish, o'quv jarayonini shaxsiylashtirish va yanada samarali baholash mumkin bo'ladi. Gamifikatsiya: o'yin elementlarini baholash tizimlariga qo'shish orqali talabalarning motivatsiyasini oshirish va o'qishga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish mumkin. Ko'proq interaktiv baholash usullari: kelajakda baholash tizimlari interaktiv o'quv muhitlariga, masalan, virtual va kengaytirilgan reallik vositalariga asoslangan bo'lishi mumkin.

Kelajakda raqamli baholash vositalarining o'rni, umuman olganda, onlayn testlar va raqamli baholash vositalari kelajakda ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib qolishi kutilmoqda. Ularning afzalliklari va imkoniyatlari ta'lim jarayonini yanada samarali qilish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Biroq, ularning cheklovlari va xavflarini hisobga olish ham muhimdir. Raqamli baholash vositalarining rivojlanishi, ta'lim sohasida innovatsiyalarni olib kelishi va o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Pew Research Center. (2021). "The Future of Education: Technology and Learning." <https://www.pewresearch.org>.
2. UNESCO. (2020). "Education and COVID-19: The Impact on Learning."
3. Ed Tech Digest. (2022). "The Role of Artificial Intelligence in Education." <https://edtechdigest.com>.
4. Education Week. (2023). "How Online Assessment is Transforming Learning." <https://www.edweek.org>
5. Gartner. "Emerging Technologies in Education." <https://www.gartner.com/en/information-technology>.
6. "Assessment and Teaching of 21st Century Skills"

INFLATION AND ANTI-INFLATION POLICY

Shakarov Allayor Baratovich

Associate Professor of the

Samarkand Institute of Economics and Service, Ph.D.

Qodirova Dilnoza Nurmuxamad qizi

Master's degree of the

Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract: Inflation is a major economic problem facing Uzbekistan, affecting various sectors of the country's economy and social life. This article examines the causes and consequences of inflation in Uzbekistan, analyzes government strategies to combat it, and assesses their effectiveness. It reviews Uzbekistan's anti-inflation measures. Through a comprehensive review of the available literature and statistical data, this article provides an understanding of the current state of inflation in Uzbekistan and expresses views on future policy directions.

Keywords: inflation, anti-inflation, inflation growth, anti-inflation policy, anti-inflation policy.

Аннотация: Инфляция является серьезной экономической проблемой, с которой сталкивается Узбекистан, затрагивая различные секторы экономики и общественной жизни страны. В статье рассматриваются причины и последствия инфляции в Узбекистане, анализируются государственные стратегии по борьбе с ней и оценивается их эффективность. В ней рассматриваются антиинфляционные меры Узбекистана. Благодаря всестороннему обзору имеющейся литературы и статистических данных в статье дается понимание текущего состояния инфляции в Узбекистане и выражаются взгляды на будущие направления политики.

Ключевые слова: инфляция, антиинфляция, рост инфляции, антиинфляционная политика, антиинфляционная политика.

Inflation is a constant general increase in prices, in which the real value of all personal savings held in cash or in accounts decreases. An increase in prices, of course, reduces the mass of products that the owners of these savings can purchase.

First of all, with the onset of inflation, the real incomes of permanent and nominal income earners, including budget sector employees and pensioners, are decreasing. Inflation can also reduce the savings of the population. Through inflation, the incomes of creditors and debtors are redistributed, among whom the debtor is in a position of gain.[5] Inflation can affect the level of well-being of each person, all segments of

society, and all market sectors. There is the concept of specific inflation, which manifests itself in the form of an increase in the price of a certain type of product. Inflation can also be general, in which the threat is manifested for the entire economy. The main indicator of inflation is the slow growth of personal income relative to product prices. With inflation, a decrease in current real consumer spending, a decrease in the standard of living, is observed. This is due to indexation and other methods of protecting the population, which cannot adapt to the new dynamics. The effect of inflationary investments, which manifests itself in economies with a progressive system of income taxation, is also disastrous. It is capable of causing social stratification, deepening the property inequality of society. During inflation, income is redistributed.[6] Anti-inflationary policy is a measure taken by state bodies to combat inflation through monetary reforms. Methods of implementing monetary reforms include: - the announcement of the abolition, that is, the withdrawal of obsolete monetary units and the introduction of new ones.

- devaluation, i.e. a decrease in the gold content of monetary units or a decrease in the gold, foreign currency, or silver rates of national currencies.

- denomination, i.e. a method of cutting off zeros. The method consists in increasing the monetary unit in the form of an exchange rate of the old banknote to the new one.

In the same ratio, prices, tariffs, wages, cash balances in bank accounts, and balance sheets of organizations are recalculated.[7]

The Uzbek Statistics Agency announced that inflation amounted to 8.77% at the end of 2023. Economist Otabek Bakirov wrote that this is the lowest inflation recorded in the new period. According to official reports, “in December, monthly inflation amounted to 1.24%, with food prices increasing by 1.3%, non-food prices by 1.0%, and services by 1.5%. Among the staple foods, sugar fell by 0.8%, rice by 0.4%, eggs by 0.3%, mutton by 0.3%, beef by 0.2%, oil by 0.2%, and flour by 0.1%.[8]

Also, according to statistics, gasoline increased by 3.3% during the month, propane by 5.1%, while methane prices remained unchanged,” the economist comments on the data.

Anti-inflation policy is a set of measures aimed at suppressing inflation processes in the field of state regulation. Anti-inflation policy is most often implemented in two ways:

- 1) deflationary policy
- 2) income policy

Deflationary policy regulates the demand for money through the monetary, credit, and tax mechanisms. It is implemented by reducing government spending, increasing interest rates on loans, limiting the money supply, and increasing the tax burden.

Deflationary policies lead to a slowdown in economic growth in any economic system.[9]

Income policy is carried out in parallel with the process of controlling prices and wages by completely freezing them or setting limits on their growth. The implementation of income policy often causes social contradictions.

The general inflation rate is currently decreasing within our forecast corridor.

However, prices in this food group remain slightly higher. This directly involves a number of factors.

The first factor is the increase in prices for basic food products on world markets. This is also influenced by many factors. For example, the level of productivity, weather conditions, logistics in foreign markets, and in general, certain restrictions imposed by our trading partners on these products lead to an increase in the import price of these products. The second factor is our dependence on imports of vegetable oil, sugar and other products. Competitive conditions here, transport logistics issues also have an impact on prices. To achieve the inflation target, monetary policy mechanisms are gradually transferred to this regime and are used as an effective instrument to reduce inflation. In turn, the use of this regime can create additional conditions for strong and sustainable economic growth in the medium term by ensuring price stability.[10] At the same time, the Central Bank determines the most appropriate inflation target and achieves it through the use of monetary policy instruments, regular analysis of economic development and wide coverage of monetary policy plans.

Conclusion: Inflation is a stable increase in the average (general) price level in a country over a certain period of time and a long-term decrease in the purchasing power of money. The negative impact of inflation on the economy is manifested in the disruption of normal economic relations. The level of inflation is measured using price indices. Depending on the causes of their occurrence, demand-pull inflation and supply-pull inflation are distinguished. These two types of inflation often occur in a mixed form. Unexpected inflation redistributes income between debtors and creditors, different segments of the population, and the state and the population. The government of Uzbekistan periodically indexes the amount of scholarships, benefits, pensions, and wages. At the same time, due to a lack of funds, this indexation is carried out without the necessary connection with the timely increase in prices and the amount of expenses to be covered. Therefore, the implemented indexation may not always have a significant impact on the standard of living. All methods of combating inflation are represented by anti-inflationary policies. Therefore, the choice of anti-inflationary policy depends on the situation in the country, its economy and social situation.

REFERENCES:

1. B.T. Salimov, M.T. Asqarova, I.A. Yakubov, M.S. Yusupov, G'.T. Yuldashev, H.A. Hakimov. Mikroiqtisodiyot. Makroiqtisodiyot. Darslik. – T.: “Iqtisodiyot”, 2019, - 446 b.
2. Багданов Н. Инфляция и антиинфляционная политика в условиях рыночных реформ: дис. д-ра экон. наук. М., 2019.
3. Kamolova L.I. Inflyatsiya va uni tartibga solishning dolzarb muammolari: tizimli yondashuv // Деньги и кредит. 2021. № 3.
4. Муродов С.Р. Инфляция: современный взгляд на вечную проблему. М.: Маркет ДС Корпорейшен, 2021.
5. Бахридинова Ш. Инвестициялар ва инвестициялашнинг иқтисодий моҳияти ISSN: 2181-3515 Educational Research in Universal Sciences ISSN: 2181-3515 VOLUME 2 | SPECIAL ISSUE 4 | 2023
6. Qodirov, Bahodir Tursunovich. "“YASHIL IQTISODIYOT” GA O ‘TISH ZARURIYATI." RESEARCH AND EDUCATION 2.9 (2023): 111-123.
7. Бахридинова Ш. Ш., Advanced Foreign Experiences on Private Business Activity and its Development ISSN: 2795-8612 // European Journal of Innovation in Nonformal Education.- Mar - 2024 60-63.
8. Рахматуллаева Ф., Шаробиддинов А. YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. S/4. – С. 140-146.
9. Rakhmatullaeva F. A. THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY. THE ROLE OF TODAY IN OUR ECONOMY //АКТУАЛЬНАЯ НАУКА. – 2022.
10. Baxridinova Sh. Sh. Management system for the effective use of labor potential in the development of integration processes // BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.-2023

THE CONCEPT OF STATISTICS AND STATISTICAL ANALYSIS OF THE EMPLOYED POPULATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Nilufar Ziyabaevna Yuldashova

*Teacher of the Department of
"Economic Analysis and Statistics" of the
Samarkand Institute of Economics and Service*

Saparbayev Sarvar Nematovich

*student of the Samarkand
Institute of Economics and Service*

Abstract: This article contains general information on statistics. Also, more detailed information is given about labor resources in terms of macroeconomic potential. In addition, statistics of the analysis of the employed population of the Republic of Uzbekistan for the last 5 years are also covered. In addition, the decrees of the President of the Republic of Uzbekistan on labor resources and the articles specified that given information.

Keywords: Economics, statistics, labor resources, macroeconomics and statistical analysis.

Аннотация: Эта статья содержит общие сведения о статистике. Также дана более подробная информация о трудовых ресурсах с точки зрения макроэкономического потенциала. Кроме того, приводится статистика анализа занятого населения Республики Узбекистан за последние 5 лет. Кроме того, также перечислены указы Президента Республики Узбекистан о трудовых ресурсах и статьи.

Ключевые слова: экономика, статистика, трудовые ресурсы, макроэкономика и статистический анализ.

The work carried out in our country over the last five years is statistically covered, and, consequently, the problem of employment. In this regard, we see many positive aspects in the decree of our president. These processes will be explained in detail later, but first, let us focus on the term statistics.

Statistics comes from the Latin word "status". In Italian, stato means state, and statista means state scientist.

Also, if we dwell on statistics in more detail, it is understood mainly in practical processes. That is, we are talking about data processing, analysis and printing. At the same time, when we use the word "statistics", we certainly mean numbers, and, of course, statistics also means a set of general indicators, a set of statistical figures and a sum.

What else can we see as an example in statistics? From an economic point of view, statistics gives us information from a social point of view. Social events mean economic, social, cultural, political and natural events. In addition, if we talk about macroeconomic statistics, which is a synonym for the word statistics, it collects information about the macroeconomy. In this case, let's talk about labor potential, which is part of the macroeconomic potential.

Labor potential is understood as a layer of people in the country who are able to work, have sufficient knowledge and experience, and have potential for the service and production sectors.

Let's talk about the concept of economically active and inactive population. The number of economically active population is found by adding the number of unemployed to the number of working-age population (IF) related to the age group of the population:

$$IF=IA+IS$$

The economically inactive population includes people with disabilities and those who are unable to work. The coefficient of the economically active population load is determined by the formula:

$$Kyuk=INFa/Ifa*100.$$

As for the age structure of the population, let us consider the statistics of the employed and unemployed population on the scale of our country over the past 5 years.

In the Address of the President of the Republic of Uzbekistan to the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan dated December 20, 2022, through the construction of new industrial enterprises, employment of the population, especially youth and low-income groups of the population, is ensured. family incomes, the creation of new permanent jobs, the provision of services in order to expand the field of representation, as well as the implementation of priority tasks set on this basis to improve the quality of life and well-being of the population:

1. In 2023, as the main areas of promoting employment of the population, determine:

168.2 thousand out of 168.2 thousand within the framework of projects in industry, agro-industrial complex and services, developed during the visits of the President of the Republic of Uzbekistan to the regions of the country, as well as programs for the integrated development of regions, cities and in the districts of the

republic, the creation of at least permanent jobs;

secondly, the creation of 19.9 thousand new jobs through the implementation of "road maps" and investment projects to create new industries based on non-functioning, privatized enterprises and state-owned facilities;

thirdly, the creation of 46.6 thousand jobs through the construction of low-cost housing, multi-storey residential buildings, road transport and engineering and communal infrastructure in rural areas;

fourthly, the creation of 10.6 thousand jobs through the launch of new social infrastructure facilities as a result of the construction and restoration of new pre-school educational and educational institutions, healthcare, cultural and sports facilities;

As for the age structure of the population, let us consider the statistics of the employed and unemployed population on the scale of our country over the past 5 years and the figures.

According to the State Statistics Committee of Uzbekistan

In the first half of 2022, the official unemployment rate in Uzbekistan was 5.2 percent.

As of January-June 2022, 14,162 people were employed.

In 2024, the number of labor force reached 19,007.8 thousand people, the number of employed people was 13,541.1 thousand people.

if so, then this in itself is 100.9 percent in 2024 compared to 2023 figures.

As of January 2023, the employed population was 13.2 million people.

As of 2022, the total number of economically active population is 14.98 million people, of which 13.7 million people are employed.

The data provided show that the number of employed population has partially increased compared to the situation in 2023.

Conclusion. As we can see from the above information, statistics is the most economically necessary area for us. That is why we analyzed the structure of the employed population of the Republic of Uzbekistan from the point of view of statistical analysis. From them it is clear that over the years, the indicators of the employed population have increased in relation to population growth and the number of economically active population. In any proposal contained in the Decrees of the President of our country, we have considered measures for the convenience of the population and providing it with work within the country, that is, without exaggeration, we can say that this is a significant positive level of employment of the population. This was achieved through the policy of privatization and the development of entrepreneurship, especially greenhouse farming and other branches of agriculture.

REFERENCES:

1. Нейман, Я. (2015). Введение в статистику. М.: Наука.
2. Кузнецова, И.Ю., и др. (2020). Статистика: Теория и практика. М.: Финансы и статистика.
3. Государственный комитет по статистике Республики Узбекистан. (2024). Статистические данные о занятом населении. Ташкент: Государственный комитет по статистике.
4. Абдуллаев, Т. (2018). Экономика труда в Республике Узбекистан: современные тенденции и проблемы. Ташкент: Узбекский институт социально-экономических исследований.
5. Закон Республики Узбекистан о занятости населения. (2019). Ташкент.
6. Государственный комитет по статистике Республики Узбекистан. (2023). Годовой статистический отчет о трудовых ресурсах и занятости населения. Ташкент.
7. Международная организация труда (МОТ). (2020). Статистика занятости и безработицы: международные стандарты и подходы. Женева.
8. Петров, С.В. (2017). Рынок труда в Узбекистане: проблемы и решения. Ташкент: Узбекский университет экономики.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNING KREATIVLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TASVIRIY SAN'AT VA MUSIQA FANLARIDAN FOYDALANISHNING AMALIY SHAKL, USUL VA VOSITALARI

Madina Eshmamatova Abdurashidovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti magistranti

Denov tumani 40- maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ta'lim jarayoni nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ham qaratilgan. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun kreativlikni rivojlantirish, o'quvchilarning shaxsiyati va fikrlash qobiliyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tasviriy san'at va musiqa fanlari bu jarayonda o'ziga xos rol o'ynaydi. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik qobiliyatini rivojlantirishda tasviriy san'at va musiqa fanlaridan foydalanishning amaliy shakl, usul va vositalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, tasviriy san'at, fikr, g'oya, haykaltaroshlik, musiqa, kreativ fikrlash, qobiliyat.

Аннотация: Образовательный процесс направлен не только на передачу знаний, но и на развитие творческих способностей учащихся. Для учителей начальной школы развитие творческих способностей имеет важное значение в формировании личности и мыслительных способностей учащихся. Особую роль в этом процессе играют изобразительное искусство и музыкальные науки. В данной статье рассматриваются практические формы, методы и средства использования изобразительного искусства и музыки в развитии творчества учителей начальных классов.

Ключевые слова: начальное образование, изобразительное искусство, мысль, идея, скульптура, музыка, творческое мышление, способности.

Abstract: The educational process is aimed not only at imparting knowledge, but also at developing students' creative abilities. For elementary school teachers, the development of creativity is important in the formation of students' personality and thinking ability. Visual arts and music sciences play a special role in this process. This article examines the practical forms, methods and means of using visual arts and music in the development of creativity of primary school teachers.

Key words: elementary education, visual arts, thought, idea, sculpture, music, creative thinking, ability.

Tasviriy san'at, o'z ichiga rasm chizish, haykaltaroshlik, grafika va boshqa ko'plab san'at turlarini oladi. Bu fan o'quvchilarga o'z his-tuyg'ularini, fikrlarini va g'oyalarini tasviriy ifodalash imkonini beradi. Tasviriy san'at orqali o'quvchilar o'z ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, o'zlarini ifoda etish, muammolarni hal qilish va yangi g'oyalarni yaratish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'qituvchilar tasviriy san'atni dars jarayonida qo'llash orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishlari mumkin. O'quvchilarga biror mavzu, masalan, tabiat, hayvonlar yoki o'z his-tuyg'ulari haqida rasm chizish topshirig'i berilishi mumkin. Bu usul o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rag'batlantiradi. O'quvchilar o'z tasavvurlarini ishlatib, yangi g'oyalarni yaratishga harakat qiladilar. Mavzuli rasm chizish jarayonida o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, ularga birgalikda loyiha yaratish topshirig'i berish. [1]

Masalan, bir guruh o'zlarining sevimli hayvonlari haqida rasm chizishi, ikkinchi guruh esa ularni tasvirlab berishi mumkin. Bu usul hamkorlik va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchilar bir-birlarining fikrlarini tinglash, baham ko'rish va birgalikda ishlash orqali ijodiy jarayonni yanada boyitadilar. O'quvchilarga mashhur san'at asarlarini ko'rsatish va ularni tahlil qilish. Bu jarayonda o'quvchilar san'at asarining mazmuni, uslubi va muallifining g'oyalarini o'rganadilar. Bu usul o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshiradi. O'quvchilar san'at asarlarini tahlil qilish orqali o'z fikrlarini ifodalash va baholash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Musiqa, o'z navbatida, o'quvchilarning hissiyotlarini ifodalash va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Musiqa darslarida o'quvchilar nafaqat musiqa asarlarini tinglaydilar, balki o'zlari ham musiqa yaratishga harakat qiladilar. [3]

Musiqa o'quvchilarning hissiyotlarini ifodalash, ularni birlashtirish va ijodiy jarayonni rag'batlantirishda muhim vosita hisoblanadi. O'quvchilarga oddiy musiqiy asboblarni berish va ularga o'z musiqalarini yaratish topshirig'i berish. Bu usul o'quvchilarning ijodiy fikrlashini va musiqiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'quvchilar o'z musiqalarini yaratish jarayonida o'z hissiyotlarini ifodalash va yangi g'oyalarni kashf etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchilarni musiqa o'yinlariga jalb qilish. Masalan, musiqa tinglash paytida raqsga tushish yoki musiqiy savollar berish. Bu usul o'quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyatini oshiradi. Musiqa o'yinlari orqali o'quvchilar bir-birlari bilan muloqot qilish, hissiyotlarini ifodalash va ijodiy jarayonni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchilarga musiqa tinglash paytida rasm chizish topshirig'i berish. Bu usul o'quvchilarning hissiyotlarini ifodalash va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Musiqa tinglash jarayonida o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini tasviriy ifodalash orqali ijodiy jarayonni yanada boyitadilar. [4]

O'qituvchilar tasviriy san'at va musiqa fanlaridan foydalanishda turli vositalarni qo'llashlari mumkin. Bu vositalar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda

yordam beradi. Rasm chizish uchun qalamlar, bo'yoqlar, qog'ozlar va boshqa san'at asboblari. Bu vositalar o'quvchilarga o'z g'oyalarini tasviriy ifodalash imkonini beradi. O'qituvchilar o'quvchilarga turli xil san'at asboblarini taqdim etish orqali ularning ijodiy jarayonini qo'llab-quvvatlashlari mumkin. Gitaralar, pianino, barabanlar va boshqa musiqa asboblari. O'quvchilar bu asboblar yordamida o'z musiqalarini yaratishlari mumkin. Musiqa asboblari o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Kompyuterlar, planshetlar va boshqa texnologik vositalar. O'quvchilar bu vositalar yordamida san'at va musiqa yaratish jarayonini osonlashtirishlari mumkin. Texnologiya yordamida o'quvchilar o'z ijodlarini yanada kengaytirish va yangi g'oyalarni kashf etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'qituvchilar tasviriy san'at va musiqa fanlaridan foydalanishda bir nechta muhim omillarni hisobga olishlari kerak. Bu omillar o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar dars jarayonida ochiq va qulay muhit yaratishlari kerak. O'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari, yangi g'oyalarni kashf etishlari va ijodiy jarayonda ishtirok etishlari uchun qulay sharoitlar yaratish muhimdir. O'qituvchilar o'quvchilar o'rtasida o'zaro muloqotni rag'batlantirishlari kerak. O'quvchilar bir-birlari bilan fikr almashish, tajriba o'tkazish va birgalikda ishlash orqali ijodiy jarayonni yanada boyitadilar. Har bir o'quvchining ijodiy qobiliyatlari va qiziqishlari turlicha. O'qituvchilar o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularga mos yondashuvlarni tanlashlari muhimdir. Bu o'quvchilarning ijodiy jarayonda faol ishtirok etishlariga yordam beradi.[5]

Tasviriy san'at va musiqa fanlaridan foydalanish orqali o'quvchilarga yangi g'oyalar berishning bir necha usullari mavjud. Ushbu fanlar, bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish va ularni yangi g'oyalar bilan tanishtirishda muhim rol o'ynaydi. Ijodiy loyihalar orqali o'quvchilarga turli mavzularda ijodiy vazifalar berish mumkin. Masalan, "Tabiat" mavzusida o'quvchilar o'z tasviriy san'at asarlarini yaratishlari yoki musiqa asarlarini yozishlari mumkin. Bu jarayonda o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini ifoda etish va yangi g'oyalarni amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Ranglar va tovushlar bilan eksperiment qilish imkoniyatini berish ham foydali. O'quvchilar ranglar bilan o'ynash orqali yangi ranglar yaratishlari yoki turli musiqa asboblaridan foydalanib, yangi ritmlar va melodiyalar ishlab chiqishlari mumkin. Bu jarayon ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. San'at va musiqa fanlarini birlashtirib, o'quvchilarga yangi g'oyalar berish mumkin. O'quvchilar o'z san'at asarlarini yaratish jarayonida musiqa tinglashlari va bu musiqadan ilhomlanishlari mumkin. Bu, ularning ijodiy jarayonini boyitadi. Turli mavzularda darslar o'tkazish ham samarali.[7]

Masalan, "Dunyo xalqlari san'ati" mavzusida o'quvchilar turli xalqlarning san'atini o'rganishlari va o'z asarlarini yaratishlari mumkin. Bu, ularning

madaniyatlararo tushunishlarini kengaytiradi. O'quvchilarni o'z ishlarini ko'rgazmalarda yoki konsertlarda namoyish etishga undash, ularning o'z ishlariga nisbatan ishonchlarini oshiradi va yangi g'oyalarni amalga oshirishga rag'batlantiradi. O'zaro fikr almashish jarayoni ham muhimdir. O'quvchilarni bir-birlariga o'z ishlarini taqdim etishga va fikr almashishga undash, ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va yangi g'oyalarni kashf etishga yordam beradi. Tabiatdan ilhomlanish uchun o'quvchilarni tabiatga olib chiqish va u yerda o'z asarlarini yaratishga undash mumkin. Tabiat, bolalarga yangi g'oyalar va ilhom berishi mumkin. O'quvchilar tabiatdagi ranglar va shakllardan ilhomlanib, san'at asarlarini yaratishlari mumkin. Musiqa bilan harakatni birlashtirish ham foydali. O'quvchilarni musiqa ostida raqsga tushishga yoki harakatli san'at asarlarini yaratishga undash, ularning ijodiy fikrlashini va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ushbu g'oyalar, o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish va ularni yangi g'oyalar bilan tanishtirishda samarali bo'lishi mumkin. Tasviriy san'at va musiqa, bolalarning o'z his-tuyg'ularini ifoda etishlari va ijodiy fikrlashlarini kengaytirish uchun ajoyib vositalardir. Boshlang'ich ta'lim - bu har bir bolaning hayotida chuqur iz qoldiruvchi ta'lim turidan biri bo'lib, ta'limning bu bosqichida pedagog o'qituvchilarga katta mas'uliyat yuklatiladi. Ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi hali maxsus o'rganishni talab etmoqda. O'quvchilar o'z-o'zidan kreativ bo'lib qolmaydi. Uning kreativ qobiliyati ma'lum vaqt ichida izchil o'qib-o'rganish, o'z ustida ishlash orqali shakllantiriladi va asta-sekin takomillashib, rivojlanib boradi. O'qituvchilar o'quvchilar bilan hamkorlikda ish yuritib, ularning har bir fikrini inobatga olishi va buni o'quvchiga sezdirishi kabi muhim vazifalarni bajarish orqali o'quvchilarni o'zgacha yondashuvli ya'ni kreativ bo'lishlariga erishishi mumkin. O'qituvchi o'quvchilarga muammoli masala va vaziyatlarni berib, o'quvchining masala yechimini topishga ijodiy yondashishi undagi hissiy irodaviy sifatlarni rivojlanishiga yordam beradi. Bu o'quvchilarni o'z ustida ishlash, mustaqil o'qib o'rganishiga imkoniyat, ichki ehtiyojning oshishiga turtki bo'ladi.

XULOSA

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik qobiliyatini rivojlantirishda tasviriy san'at va musiqa fanlaridan foydalanish juda muhimdir. Bu fanlar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini, hissiyotlarini ifodalashini va yangi g'oyalarni yaratishini rag'batlantiradi. O'qituvchilar turli amaliy shakl, usul va vositalardan foydalanib, o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin. Natijada, bu jarayon o'quvchilarning umumiy rivojlanishiga, ularning shaxsiy va ijtimoiy qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. O'qituvchilar o'z darslarida tasviriy san'at va musiqa fanlarini qo'llash orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini

rivojlantirishda muhim rol o'ynaydilar. Bu esa, o'z navbatida, o'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulomova, M. (2020). "Boshlang'ich ta'limda kreativ fikrlashni rivojlantirish." Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
2. Jumaniyazova, D. (2019). "San'at va musiqa orqali ijodiy fikrlash." Samarkand: SamDU.
3. Toshpulatova, N. (2021). "Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun kreativlikni rivojlantirish usullari." Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
4. Saidova, L. (2018). "Tasviriy san'at va musiqa fanlarining integratsiyasi." Qarshi: Qarshi davlat universiteti.
5. Xolmatova, S. (2022). "O'qituvchilar uchun kreativ fikrlash metodikasi." Farg'ona: Farg'ona davlat universiteti.
6. Raxmonova, G. (2020). "Ijodiy jarayon va uning rivojlanishi." Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti.
7. Abdullaeva, Z. (2019). "Boshlang'ich ta'limda san'at va musiqa." Andijon: Andijon davlat universiteti.
8. Yusupova, A. (2021). "Kreativ fikrlashni rivojlantirishda san'at va musiqa." Nukus: Qoraqalpog'iston davlat universiteti.
9. Murodova, F. (2022). "O'qituvchilar uchun ijodiy metodlar." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
10. Sultonova, R. (2023). "Boshlang'ich sinflarda kreativlikni oshirish." Namangan: Namangan davlat universiteti.

YUQORI NAFAS OLIISH SISTEMALARINI DAVOLASH UCHUN ISHLATILADIGAN SHIFOBAXSH O'SIMLIKLAR

Rahmatov Shokirjon Botirovich

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro Davlat tibbiyot institutining Tibbiy kimyo kafedrası assistenti, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori P.J.D

shokir.raxmatov@gmail.com

Muzaffarova Gulshoda Rustam qizi

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro Davlat tibbiyot institutining Biotibiiyot fakulteti Farmatsiya turlari bo'yicha yo'nalishi talabasi, gulshodamuzaffarova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada, yuqori nafas olish sistemalarini davolash haqida ma'lumotlar keltirilgan bo'lib, nafas olish a'zolari, ularda kelib chiqadigan kasalliklar va davolash usullari haqida yoritib berilgan. Bulardan tashqari nafas olish sistemasi kasalliklarida foydalaniladigan dorivor o'simliklar turlari to'g'risida malumot beramiz.

Kalit so'zlar: pnevmaniya, bronxial astma, o'pka raki.

Nafas olish organlariga - burun bo'shlig'i, hiqildoq, kekirdak (traxeya), bronxlar, o'pkalar va plevra parda kiradi.[1]

Pnevmaniya- o'pkada kuzatiladigan vokal o'zgarishlar va rentgenologik tekshirishlarda topiladigan, lekin ilgari ko'rilmagan va boshqa sabablar tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lmagan, dog' paydo bo'lishi bilan o'tuvchi o'tkir respirator kasallikdir (A.G.Chuchalin, 1990). Morfologik nuqtai nazardan ushbu kasallik respirator to'qimada avjlanib boradigan jarayonlar majmuasi bo'lib, rentgenologik tekshirishda tasdiqlanadigan va infeksiya bilan bog'liq bo'lgan ekssudativ yallig'ianish, ba'zida oraliq to'qimaning va albatta alveolalarning shu jarayonda ishtirok etishi bilan ifodalanadi.

Kasallikning klinik belgilari turlicha: ular orasida «oltin standart» deb atalgan simptomlar guruhiga alohida ahamiyat beriladi. Isitma, etanjikishining takrorlanishi, yo'tal, balg'amning tabiati va ko'krak qafasida paydo bo'ladigan og'riqlar shular jumlasiga kiradi. Bemorni tekshiruvdan o'tkazayotganda qon va balg'amni analiz qilish, ko'krak qafasi

a'zolarini, balki boshqa ichki a'zo va sistemalar (jigar, buyraklar, yurak-tomir, markaziy asab tizimi) holatiga ham alohida e'tibor berish talab qiladi.[2]

O'pka raki: O'pka raki - bu o'pka to'qimasidagi hujayralarning nazoratsiz o'sishi. Bu hujayralar sog'lom to'qimalarni bosib olishlari va zarar keltirishlari mumkin.

Turlar: O'pka rakining bir nechta turi mavjud, jumladan:

- Oq qon hujayrali karkinoma: Odatda, tamaki chekuvchilar orasida ko'proq uchraydi.

- Oq quticha karkinoma: Bu tur ko'proq kam uchraydi va ko'pincha boshqa sog'liq muammolari bilan bog'liq.

Belgilari:

- O'tkir yo'tal yoki o'zgargan yo'tal
- Nafas olishda qiyinchilik
- Og'riq yoki noqulaylik to'g'ri ko'krakda
- Oq blood, qonda qonli o'pka yoki og'irlik

Prevensiya:

- Tamaki chekishdan saqlanish.
- Sog'lom turmush tarzi va to'g'ri ovqatlanish.

Davo:

- Jarrohlik, radiatsiya terapiyasi, kimyoviy terapia kabi usullar qabul qilinishi mumkin. Lekin ko'pincha o'lim bilan tugaydi.[3,4,5]

Bronxial astma- nafas yo'llarining surunkali kasalligi hisoblanib, uning asosida xastalikning og'ir-yengilligidan qat'i nazar saqlanib turaveradigan yallig'lanish belgilari yotadi. Bu jarayonda eozinofillar, ulkan hujayra (labrotsit, mast, kell) lar, limfotsitlar, makrofaglar, neytrofillar, epitelial hujayralar ishtirok etadi. Yallig'lanish bronxlarning o'ta sezuvchan, giperreaktiv bo'lib qolishiga, keyingi bosqichlarda esa bronx-o'pka

apparati tuzilishining katta o'zgarishlariga, epitelial qoplamning yo'qolib borishiga, bazan esa membrana fibroziga, qadahsimon hujayralarning gipertrofiyalanishiga sabab bo'ladi. Mana shunday o'zgarishlar «Remodilling» nomi bilan yuritiladi. Bu o'zgarishlar bemorlarda takror-takror nafas qisilishiga, ulaming hansirab qolishiga, ko'krak qafasida xirillash, og'irlik paydo bo'lishiga, ayniqsa kechalari yo'tal xurujiga olib keladi.[2]

Yuqori nafas kasallilarini davolashda ishlatiladigan o'simliklar:

1. Evkalipt yaproqlari antiseptik va yallig'lanishga qarshi xususiyatga ega. U nafas yo'llarini tozalashda va balg'amni suyultirishda foydali.

2. Karam ildizi nafas olish yo'llarini yengillashtirish va immunitetni oshirish uchun ishlatiladi. U ham yallig'lanishga qarshi xususiyatga ega.

3. Menta o'simligi nafas olishni osonlashtiruvchi tabiiy vositadir.[3,4,5]

Shuni xulosa qilib aytish mumkinki, yuqori nafas yo'llaridagi kasalliklarga uchramaslik uchun, hozirgi kunning dolzarb mavzusi bo'lgan tamaki mahsulotlaridan saqlanish, toza havoda ko'proq sayr qilish, jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish lozim. Agar nafas yo'llarida biror patalogik o'zgarishlar kuzatilsa darhol shifokorga murojaat qilish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://oefen.uz>
2. A.M.Ubaydullayev (2009) Nafas organlari kasalliklari 53-54-56 betlar
3. "Herbal Medicine: Biomolecular and Clinical Aspects" - I. B. T. H. Teixeira, 2011.
4. "MediHerb: Clinical Applications of Herbal Medicine" - N. D. Harris, 2009.
5. "The Book of Herbal Wisdom: Using Plants as Medicines" - Matthew Wood, 1997

IELTSDA READING SKILLINI QANDAY QILIB OSHIRISH MUMKIN

Bozorova Gulzoda Botir qizi

Samarqand davlat chet tillar institut talabasi

Ilmiy rahbar: N.Zubaydova

Annotatsiya: IELTS da Reading qismini rivojlantirish ko'pchilikning asosiy muammolaridan biri hisoblanadi va bu skillni qanday qilib rivojlantirish va qaysi texnikalar ko'proq yordam beradi va biz reading qismini oshirishimiz uchun umumiy nimalar qilishimiz mumkin. Mana shu masalalarga bir qancha yechim bo'ladigan texnikalarni ko'rib o'tamiz.

Kalit so'zlar: Ingliz tilida yozilgan maqola yoki kitoblar o'qish, readingni oshirishda vocabularyning o'rni, sinonimlar bilan ishlash, skimming va scanning usullaridan foydalanish, vaqt menejmenti.

Hozirgi kunda IELTS sertifikatini olish uchun juda ham talab kuchaygan hamda IELTS imtihonining Reading qismi ko'plab talabalar uchun murakkab hisoblanadi. Ushbu bo'limda muvaffaqiyatga erishish uchun yaxshi strategiyalar va muntazam mashq qilish muhim ahamiyatga ega. Quyida IELTS Reading bo'yicha ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beruvchi muhim maslahatlar keltirilgan va ular bilan tanishib chiqamiz.

IELTS Reading qismi uchta matndan iborat bo'lib, har biri turli mavzularni o'z ichiga oladi. Matnlar ilmiy maqolalar, ommaviy axborot vositalaridan olingan parchalar va kundalik mavzularga oid materiallardan iborat bo'lishi mumkin. Matn turlari bilan tanishish uchun turli mavzular bo'yicha maqolalar o'qish maqsadga muvofiq. Bu lug'at boylikni oshirishga va turli kontekstlarni tushunishga yordam beradi.

Ko'proq ingliz tilida yozilgan maqolalar va darajasiga mos bo'lgan kitoblar o'qish Readingda tushunish qobiliyatini oshiradi, hamda nutq ham ravonlashadi. Ingliz tilida yozilgan maqola yoki kitoblar o'qishning juda ko'p foydali tomonlari ko'p. Masalan, inglizcha yozilgan kitobni o'qish jarayonida inglizcha fikrlash qobiliyatini ham oshiradi va murakkab gaplar, so'z birikmalari bilan ham tanishishimiz mumkin va shu bilan birga yangi so'zlar bilan tanishib, lug'at bazasini ham boyitib borishimiz mumkin va albatta, bu texnikamiz IELTSda Reading qobiliyatini oshirishda yordam beradi. Bundan tashqari o'qish tezligini ham oshirishga yordam beradi. Albatta, o'qish tezligini oshirish uchun ham alohida shug'illanish muhim. Har kuni o'qish mashqlariga kamida 30 daqiqa ajratish kerak. O'qish tezligini oshirish uchun qiyinroq matnlarni o'qishga harakat qilish va har safar yangi usullarni sinab ko'rish kerak.

Reading qismini oshirishda vocabularyni o`rni juda ham katta va buni bemalol asosiy muhim omil deb qarashimiz mumkin. Reading bo`limida ko`pincha murakkab va kam ishlatiladigan so`zlar uchraydi, hamda ko`pincha sinonimlar bilan ko`p keladi. Shuning uchun quyidagi harakatlarni amalga oshirish muhim: har kuni yangi so`zlarni o`rganib va ularni jumalalarda ishlatish zarur. Bundan tashqari, sinonimlar va antonimlarni bilib olish juda ham muhim. Chunki savollar ko`pincha so`zlarning ma`nodosh shakllarida keladi. Shu o`rinda aytib ketish joizki, ixtisoslashgan so`z birikmalarini ( masalan, ilmiy, texnik va ijtimoiy sohalarga oid so`zlar) o`rganish ham katta foyda beradi. Chunki asosan, Readingdagi matnlar turli xil ilmiy, texnik va ijtimoiy mavzularda keladi.

Yuqoridagilardan tashqari biz skimming va scanning usullaridan ham foydalanishimiz mumkin. Bu nima? Skimming – bu matnni tezda ko`zdan kechirish orqali asosiy g`oyani aniqlash. Bu usul orqali matnning mavzusi va asosiy qismlarini tushunish mumkin va usul vaqtdan yutishga yordam beradi. Scanning esa savollarga javob berishda muhim so`zlarni, ya`ni kalit so`zlarni yoki raqamlarni toppish uchun manni izlash usulidir. Bu usullar bilan ishlash Reading qismida juda ham katta yordam beradi. Bundan tashqari biz bilamiz Reading qismida turli xil savollar uchraydi va bular: true/false/not given, matching information, sentence completion hamda multiple choice questions. Bularning har bir savol turining strategiyasini o`rganish va ularni yechish usullari ustida ishlash kerak.

Readingni oshirish uchun amaliyot testlarini ham bajarish kerak va doimiy ravishda bajarib borish muhim. Asosan, rasmiy IELTS materiallari (Cambridge IELTS kitoblaridan) foydalanish maqsadga muvofiq bo`ladi. Hamda test mashqlarini bajargandan so`ng qilgan xatolarni tahlil qilib, xato sabablari ustida ishlash orqali uni takrorlamaslikka harakat qilish kerak.

Vaqt menejmentiga keladigan bo`lsak, vaqtni boshqarishni o`rganish zarur. Reading qismi uchun atigi 60 daqiqa beriladi va har bir matnga 20 daqiqadan ko`p sarflamaslik zarur. Vaqtni to`g`ri taqsimlash uchun quyidagi strategiyalarga amal qilsa maqsadga muvofiq bo`ladi: avval oson savollarni bajarish kerak, har bir matn ustida maksimal 20 daqiqa ajratish lozim. Qiyin savollarda uzoq vaqt to`xtalib qolib ketmaslik kerak.

Xulosa qilib aytish mumkinki, IELTS Reading bo`limida muvaffaqiyatli bo`lish uchun muntazam mashq qilish, samarali strategiyalardan foydalanish va matn turlariga moslashish zarur. Sabrlik va tinimsiz harakatlar yordamida o`z natijalaringizni sezilarli darajada yaxshilashingiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xolbekov, B. (2018). Chet tilini o'qitish metodikasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
2. Norqulov, U. N. (2019). Chet tili kompetensiyasini shakllantirish usullari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Bo'riyev, B., & Isroilova, M. (2020). IELTS imtihoniga tayyorgarlik uchun metodik qo'llanma. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
4. Eshqulov, M. (2021). Akademik o'qish kompetensiyalarini rivojlantirish. Toshkent: Fan va texnologiyalar markazi.
5. Qosimova, G. (2017). Chet tilida o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

О'ZBEK TILI VA MADANIYATINING RIVOJLANISHI

Saidjonova Zebo Baxrilloyevna

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

Ilmiy rahbar: Nilufar Zubaydova Ne'matullayevna

Anotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tili va madaniyatining tarixiy rivojlanish bosqichlari, o'ziga xos xususiyatlari va zamonaviy davrda saqlanishi hamda rivojlanish yo'llari haqida keng qamrovli ma'lumot berilgan. Qadimgi turkiy tillardan kelib chiqqan o'zbek tili o'ziga xos adabiy va lingvistik shakllanish jarayonini o'tkazgan. Maqolada o'zbek madaniyatining tarixiy ildizlari, xalq urf-odatlari, san'at turlari, va zamonaviy o'zgarishlar ham yoritiladi. Hozirgi kunda o'zbek tilini davlat tili sifatida saqlash va uni jahon miqyosida tanitish harakatlari haqida ham fikr yuritilgan. Ushbu maqolada o'zbek tili va madaniyatini kelajak avlodga yetkazish muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: o'zbek tili, o'zbek madaniyati, tarixiy rivojlanish, turkiy tillar, Alisher Navoiy, davlat tili, mustaqillik, qadriyatlar, zamonaviy o'zgarishlar

O'zbek tili va madaniyati asrlar davomida o'ziga xos xususiyatlari va o'ziga xos qadriyatlari bilan rivojlanib kelgan. Bu rivojlanish turli davrlardagi tarixiy, ijtimoiy, va madaniy omillar ta'sirida shakllangan bo'lib, o'zida xalqning o'ziga xos madaniyatini, tarixini va hayotiy qarashlarini aks ettiradi. Bu maqolada o'zbek tilining kelib chiqishi, uning rivojlanish jarayonlari hamda o'zbek madaniyatining shakllanishi va hozirgi davrda qanday rivojlanib borayotgani haqida batafsil ma'lumot beriladi. O'zbek tilining kelib chiqishi va rivojlanish bosqichlari. O'zbek tili turkiy tillar oilasiga kiradi va qadimgi turkiy yozuv namunalaridan biri bo'lgan Yassaviyning "Devoni hikmat" asaridan boshlab rivojlana boshlagan. Qadimgi davrlarda turkiy tilning turli shevalari mavjud bo'lgan va ulardan biri o'zbek tiliga asos bo'lgan. XIV asrda Amir Temur va Temuriylar davrida o'zbek tili rivojlanib, Alisher Navoiy kabi shoirlar asarlar yaratib, o'zbek adabiy tilini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Navoiyning "Xamsa" asari esa o'zbek adabiy tilini mustahkamlashga yordam berdi.

XX asr boshlarida, sovet davrida, o'zbek tilining yozuvi arab alifbosidan lotin alifbosiga, so'ng kirill alifbosiga o'zgartirildi. Bu davrda o'zbek tili davlat tili sifatida tan olinmagan, ammo mustaqillik davrida, 1989-yilda o'zbek tili davlat tili deb e'lon qilindi va milliy til maqomiga ega bo'ldi. Shu davrdan boshlab o'zbek tilini rivojlantirish, uni davlat idoralarida, ilmiy va madaniy sohalarda keng qo'llashga jiddiy e'tibor qaratila boshlandi. O'zbek madaniyatining shakllanishi va rivojlanishi. O'zbek madaniyati ko'p asrlik tarixga ega bo'lib, xalqning urf-odatlari, san'ati, adabiyoti va

musiqasi kabi sohalarda rivojlangan. Tarixiy jihatdan o'zbek madaniyati Markaziy Osiyodagi turli madaniyatlardan ta'sirlangan bo'lsa-da, o'ziga xosligini saqlab qolgan. Xalq og'zaki ijodiyoti, jumladan dostonlar, maqollar, qo'shiqlar va xalq afsonalari o'zbek madaniyatining asosiy qismi hisoblanadi. XIX-XX asrda o'zbek madaniyati yangi davrga qadam qo'yib, teatr, kino, rassomlik va me'morchilik kabi zamonaviy san'at turlarida rivojlanishni boshladi. XX asrning oxiri va XXI asr boshlarida esa o'zbek madaniyati globallashtirish jarayonlari ta'sirida o'zgarib bordi. Hozirgi kunda o'zbek madaniyati milliy an'analarni saqlagan holda zamonaviy san'at va madaniyat shakllari bilan uyg'unlashmoqda.

Hozirgi davrda o'zbek tili va madaniyatini rivojlantirish. Mustaqillikdan keyin o'zbek tili va madaniyatini rivojlantirish uchun ko'plab davlat dasturlari ishlab chiqildi. 1995-yilda "Davlat tili to'g'risida"gi qonun qabul qilinib, o'zbek tilining rasmiy maqomi mustahkamlandi. Hozirgi kunda o'zbek tili nafaqat davlat idoralarida, balki ilmiy-tadqiqot muassasalarida, oliy ta'lim va maktab tizimida ham faol qo'llanilmoqda. Bundan tashqari, xorijda ham o'zbek tili o'rgatilayotgan markazlar soni ortib bormoqda. Madaniyat sohasida esa o'zbek an'analarni saqlash va rivojlantirishga katta e'tibor qaratilgan. Xalqaro madaniy almashinuv, festival va ko'rgazmalar orqali o'zbek madaniyati jahon hamjamiyatiga tanitilmoqda. Shu bilan birga, milliy san'at, qo'shiq, raqs va kiyim-kechak madaniyati ham milliy qadriyatlarimizni saqlashda muhim rol o'ynamoqda. Qadimgi turkiy davr (VI–XII asrlar).

O'zbek tilining ildizlari qadimgi turkiy tillarga borib taqaladi. Orxon-Enasoy yodgorliklari, qadimiy turkiy run yozuvi va boshqa manbalarda o'zbek tilining shakllanish jarayonini kuzatish mumkin. Bu davrda til, asosan, xalqaro savdo, diniy faoliyat va kundalik muloqot uchun ishlatilgan. Eski o'zbek tili davri (XIII–XVI asrlar). Eski o'zbek tili o'zining yuqori bosqichiga Amir Temur va Temuriylar davrida erishdi. Shu davrda o'zbek tili davlat boshqaruvi, adabiyot va san'atning asosiy tili bo'lib xizmat qilgan. Alisher Navoiy o'z ijodida o'zbek tilining boyligini namoyish qildi. Uning "Xazoyin ul-ma'oniyy" kabi asarlari o'zbek tilining xalqaro miqyosda tanilishiga xizmat qildi. Til lug'at boyligi kengayib, unga arabcha va forschalar ta'sirlar kirib kelgan bo'lsa-da, o'zbek tilining milliy xususiyatlari saqlanib qoldi. Yangi o'zbek tili davri (XVII–XIX asrlar). O'zbek tili bu davrda mintaqadagi ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar ta'sirida rivojlandi. Xivada Munis va Ogahiy kabi adiblar o'zbek tilida tarixiy va adabiy asarlar yaratdilar.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek tili va madaniyati xalqning asrlar davomida saqlab kelgan boy merosi bo'lib, bugungi kunda ham uni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Mustaqillikdan keyin davlat tili maqomiga ega bo'lgan o'zbek tili mamlakatda milliy g'urur manbai sifatida qabul qilinmoqda. Shuningdek, o'zbek

madaniyati ham milliy va jahon sahnasida tan olinib, madaniyatlararo muloqotda muhim o'rin tutmoqda. Shu bois, o'zbek tili va madaniyatini saqlash, yanada rivojlantirish, va kelajak avlodga yetkazish barcha o'zbek xalqining muhim vazifasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov, I.A. (1995). O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent: O'zbekiston.
2. G'ulomov, I. (2004). O'zbek tili tarixi. Toshkent: O'zbekiston milliy entsiklopediyasi.
3. Abdurashidov, B. (2011). O'zbek tilining rivojlanish bosqichlari. Toshkent: Akademnashr.
4. Navoiy, A. (1987). Xamsa. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.
5. Qayumov, A. (2019). O'zbek madaniyati tarixi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
6. Mamarasulov, A. (2008). Milliy madaniyatimizning asoslari. Toshkent: Sharq.
7. Mirzaahmedov, I. (2020). Mustaqillik va o'zbek tilining rivojlanishi. Toshkent: Ma'naviyat.
8. Karimova, M. (2021). O'zbek xalq san'ati va urf-odatlari. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
9. Berg, H. (2001). Uzbek Cultural Heritage. Amsterdam: Royal Tropical Institute.
10. Bozorov, A., & Qodirova, R. (2015). Til va madaniyat. Toshkent: Ma'rifat nashriyoti.
11. Bartold, V. V. Turk xalqlarining madaniy tarixi. Moskva, 1927.
12. Xudoyberdiyev, M. O'zbek tilining rivojlanish bosqichlari. Toshkent: O'zMU, 2008.
13. Alisher Navoiy. Xazoyin ul-maoniy. Toshkent: Fan, 1968.
14. Ogahiy, Munis. Tarixi Feruzshohiy. Toshkent: O'zbekiston, 1958
15. Karimov, E. X. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Sharq, 2000.

INGLIZ TILIDA LIG'ATLARNI TEZ O'RGANISH STRATEGIYALARI

Hakimova Rayhona Shuxratovna

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

Ilmiy rahbar: Zubaydova Nilufar Ne'matillayevna

Annotatsiya: Mazkur maqola ingliz tilida so'z boyligini tez va samarali o'rganish bo'yicha eng muhim strategiyalarga bag'ishlangan. Unda aniq maqsadlar qo'yish, kartochkalardan foydalanish, so'zlarni kontekstda o'rganish, amaliyot orqali mustahkamlash, mnemonika va texnologiyalardan foydalanish usullari yoritilgan. Har bir strategiya o'ziga xos misollar bilan tushuntirilgan bo'lib, bu jarayonni yengil va samarali qilish uchun yo'l-yo'riq beradi. Maqola muntazam o'rganishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Ingliz tili, lug'atni o'rganish, tez va oson o'rganish, kontekstda o'rganish, mnemonika, texnologiyadan foydalanish, kartochkalar, doimiylik, so'z boyligini oshirish strategiyalari.

Ingliz tilida muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun keng lug'at boyligi muhim ahamiyatga ega. Ko'plab so'zlarni yod olish qiyin tuyulishi mumkin, ammo samarali usullar yordamida bu jarayonni yengillashtirish va qiziqarli qilish mumkin. Ushbu maqolada lug'atni tez va samarali o'rganish uchun asosiy strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Aniq maqsadlar qo'yish. So'zlarni yodlashdan oldin, aniq maqsadlarni belgilash muhimdir. Masalan, har kuni 10 ta yangi so'zni o'rganish yoki haftasiga 50 ta so'z qo'shishni reja qiling. Bu jarayonni boshqariladigan va motivatsiyalangan holda davom ettirishga yordam beradi. Kartochkalardan foydalanish. Kartochkalar yangi so'zlarni eslab qolish uchun samarali vositadir. Kartochkaning bir tomoniga so'zning o'zi, ikkinchi tomoniga esa ma'nosi yoki foydalanish namunasi yoziladi. Ularni tez-tez takrorlash orqali ma'lumotlar xotirada mustahkamlanadi. Elektron kartochkalar uchun Anki va Quizlet kabi ilovalardan foydalanish qulay. Kontekstda o'rganish. So'zlarni alohida yodlashdan ko'ra, ularni kontekstda o'rganish yaxshiroq natija beradi. Kitob o'qish, maqolalar bilan tanishish yoki filmlar tomosha qilish orqali so'zlarning ma'nosi va ishlatilishini tushunish osonroq bo'ladi. Misol uchun, "meticulous" so'zini "U tayyorgarlikda juda puxta edi" gapida ko'rib, uning "diqqatli, puxta" degan ma'nosini tushunish mumkin. Amaliyot orqali mustahkamlash. Yangi o'rganilgan so'zlarni suhbat yoki yozuvda ishlatish ularga bo'lgan ishonchni oshiradi. Har kuni yangi so'zlardan iborat matn yozish yoki ular yordamida do'stlar bilan suhbatlashish yaxshi natija beradi. Mnemonika va tasavvurdan foydalanish. Mnemonikalar – yangi so'zlarni tanish obrazlar yoki tushunchalar bilan bog'lash orqali

yodlash usulidir. Masalan, “ebullient” (shijoatli) soʻzini “qaynayotgan suv” tasviri bilan bogʻlab, uni xotirada saqlash osonlashadi. Texnologiyalardan foydalanish. Zamonaviy texnologiyalar soʻz boyligini oshirish uchun koʻplab imkoniyatlarni taqdim etadi. Duolingo, Memrise, Babbel kabi ilovalar soʻzlarni interaktiv va qiziqarli shaklda oʻrganishga yordam beradi. Ushbu platformalar orqali muntazam mashgʻulot oʻtkazish samaradorlikni oshiradi. Doimiylikni rivojlantirish. Har kuni maʼlum bir vaqtni soʻz oʻrganishga ajrating. Muntazamlik yangi lugʻatlarni yodlashda muvaffaqiyat kalitidir. Kichik qadamlar bilan boshlang va ularni asta-sekin kengaytiring. 1. Soʻzlar orasidagi bogʻliqlikni oʻrganish.

Soʻzlar orasidagi mantiqiy bogʻlanishlarni oʻrganish ularni yodlashni osonlashtiradi. Misol uchun, sinonimlar: “happy” (baxtli) va “joyful” (xursand). Antonimlar: “big” (katta) va “small” (kichik). Bu usul orqali bir nechta soʻz bir vaqtning oʻzida yodlanadi. Soʻzlarni mavzularga boʻlish. Soʻzlarni mavzular boʻyicha oʻrganish osonroq boʻladi. Masalan: Oziq-ovqat: “apple,” “bread,” “milk.”. Sayohat: “train,” “airport,” “ticket”. Mavzularga asoslangan yondashuv fikrni bir joyga jamlashga yordam beradi. Kuchaytiruvchi takrorlash (Spaced Repetition). Bu usulda yangi soʻzlarni maʼlum vaqt oraligʻida qayta koʻrib chiqish tavsiya etiladi. Avval soʻzni bir kun ichida, keyin uch kundan soʻng, soʻngra haftada bir marta takrorlash orqali xotira mustahkamlanadi. Interaktiv mashgʻulotlar. Audio va video materiallardan foydalanish nafaqat talaffuzni oʻrganishga, balki soʻzlarni xotirada saqlashga ham yordam beradi. YouTubeʼdagi darsliklar, podkastlar va filmlar yangi soʻzlarni tabiiy kontekstda oʻrganish uchun ajoyib manba hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilida lugʻat oʻrganish murakkab tuyulishi mumkin, ammo toʻgʻri yondashuv va strategiyalar bilan bu jarayon tezlashadi va osonlashadi. Maqsad qoʻyish, texnologiyalardan foydalanish va kontekstda oʻrganish kabi usullar nafaqat jarayonni samarali qiladi, balki uni qiziqarli va foydali ham qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Schmitt, N. (2000). Vocabulary in Language Teaching. Cambridge University Press.
2. Nation, I. S. P. (2001). Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press.
3. Thornbury, S. (2002). How to Teach Vocabulary. Pearson Education.
4. Graves, M. F. (2006). The Vocabulary Book: Learning and Instruction. Teachers College Press.
5. Mobil ilovalar: Duolingo, Quizlet, Anki.
6. Zamonaviy onlayn resurslar: BBC Learning English, Cambridge Dictionary, Merriam-Webster.
7. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. Pearson Longman

RAQAMLI IQTISODIYOT

Andijon davlat chet tillari instituti talabasi
Abdug‘opirova Zebiniso Xusniddin qizi
Xomidova Malohat Oktyabrjon qizi

Annotatsiya: Raqamli iqtisodiyot – bu axborot texnologiyalari, raqamli platformalar va internet orqali iqtisodiy jarayonlarni o‘zgarishiga asoslangan zamonaviy iqtisodiyotning bir qismi. Ushbu iqtisodiyot turi ko‘plab sohalarni raqamlashtirish orqali an‘anaviy xizmatlar va mahsulotlarni takomillashtirib, samaradorlikni oshiradi.

Kalit so‘zlar: Raqamli iqtisodiyot, electron tijorat, fintech, sun‘iy intellect, katta ma’lumotlar (big data), bulutli hisoblash, raqamlashtirish, innovatsiya, raqamli platformalar.

Abstract: The digital economy is a part of the modern economy based on the transformation of economic processes through information technologies, digital platforms and the Internet. This type of economy improves efficiency and improves traditional services and products by digitizing many sectors.

Keywords: Digital economy, e-commerce, fintech, artificial intelligence, big data, cloud computing, digitization, innovation, digital platforms.

Bugungi kunda iqtisodiyot tarmoqlarining o‘zgarishi, ushbu jarayonlamingraqamlashuvi, mobillashuvi, sohaga sun‘iy intellekt texnologiyalarining joriyetilishi bilan bog‘liq muhim davmi boshdan kechirmoqda. Hozirgi kunga kelibdunyo yalpi ichki mahsulotining (YAI) qariyb chorak qismi raqamli sektorgato‘g‘ri kelmoqda. Bunday sharoitda jahon miqyosida iqtisodiyotni rivojlantirishzamrati yanada oydinlashadi.

Bugun jadallik bilan kechayotgan raqamlashuv jarayoni “yangi iqtisodiyot”nivujudga keltirdi. Kam o‘rganilgan va kun sayin chuqur tomir otib borayotgan bubozorsegmenti ishlab chiqaruvchilarga minimal xarajat qilib, maksimal foyda olish,tovar va xizmatlami muvaffaqiyatli sotishning optimal usullarini taqdim etadi.Iste’molchi, xaridor va mijozlarga sifatli xizmat, qulaylik yaratiladi. Bu vaqtingiztig‘iz paytida Intemet orqali tushlikka buyurtma berish, mobil ilova orqali taksichaqirish, uzoqdagi yaqiningizga pul jo‘natishdan ko‘ra kengroq imkoniyatlarbo‘lib, transchegaraviy biznes hamkorlik, elektron tijoriy maydon, masofaviy ofiskabilami ham qamrab oladi.

Hozirgi kunda raqamli iqtisodiyot tushunchasi bir qator mamlakatlaming iqtisodiy nazariyasi va amaliyotida paydo bo‘ldi. Bu raqamli texnologiyalaming jadal

rivojlanishi, axborot sohasida inqilob va iqtisodiyotning globallashtirish jarayonlarini tezlashtirish bilan ajralib turadi. Ulardan foydalanish samaradorligi ortibborayotgan bilimga aylantirildi va ijtimoiy-iqtisodiy aloqalar tobora kengayibbormoqda.

Bozor subyektlarining faoliyatida raqamli transformatsiyalarning asosiy omiliraqamli madaniyatni rivojlantirishdan iborat. Jamiyatni ijtimoiy va iqtisodiy isloh qilishning hozirgi bosqichida atrof-muhit jamiyatning institusional tuzilishiga xos xususiyatlarini keltirib chiqarmoqda va bu asosda yangi tushunchalar va yondashuvlarni shakllantirishga zamrat tug'diradi.

Fanning maqsadi - talabalarni "Raqamli iqtisodiyot" tushunchasi, uning mohiyati va mazmuni, shakllanib borish jarayonlarini, uning texnologik asoslar bilan tanishtirish, raqamli transformatsiyaning jamiyat uchun foydali yoki zararli tomonlari, milliy va xalqaro darajada kiberxavfsizlikni ta'minlash, elektron hukumatdan raqamli davlatga o'tish jarayonlari, shuningdek, jahon hamda O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanib borish tendensiyalari bilan tanishtirishdan iborat.

Fanning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- talabalarining mustaqil fikrlashlarini namoyish etish va ularni mustaqillashga tayyorlash;
- raqamli iqtisodiyotning texnologik, tashkiliy, huquqiy hamda institusional xususiyatlarini inobatga olgan holda vaziyatlarni to'g'ri modellashtirish;
- raqamli iqtisodiyot infratuzilmasini, raqamli texnologiyalar mohiyatini anglab yetish;
- elektron hukumatdan raqamli davlatga o'tish jarayonlarini ko'rib chiqish;
- mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, kriptobiznes faoliyatini tashkil etish, eng istiqbolli va strategik muhim loyihalarni amalga oshirish;
- raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun platformalar tashkil etish, startaplarni ishlab chiqish va amalga oshirish usullarini o'rgatish;
- raqamli transformatsiyaning ijobiy hamda salbiy oqibatlari va raqamli transformatsiya samaradorligini baholash;
- kiberxavfsizlik muammolarini aniqlash va uni bartaraf etish yo'llari;
- biznes jarayonlarini samarali tashkil etishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ularni baholash, elektron tijorat modellaridan samarali foydalanish;
- katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlash va unda bulutli texnologiyalarni qo'llash;
- axborot tizimlari va texnologiyalari xavfsizligini ta'minlashning strategik yo'nalishlari, raqamli iqtisodiyotning blokcheyn texnologiyalari bilan amallanib borish;

- biznes muhitlarda biznes axborot tizimlarining faoliyat yuritishi, elektronbiznesni yuritish va samarali foydalanish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish.

"Shuningdek raqamli iqtisodiyot – bu noldan boshlab yaratilishi lozim bo'lgan qandaydir boshqacha iqtisodiyot emas. Bu yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellari yaratish, ularni kundalik hayotga joriy etish orqalimavjud iqtisodiyotni yangicha tizimga ko'chirish deganidir. Bu tizimning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- yuqori darajada avtomatlashtirilganlik;
- elektron hujjat almashinuvi;
- buxgalterlik va boshqaruv tizimlarining elektron integratsiyalashuvi;
- ma'lumotlar elektron bazalari;
- CRM (mijozlar bilan o'zaro munosabat tizimi) mavjudligi;
- korporativ tarmoqlar.

Qulayliklari esa: 1. To'lovlar uchun xarajatlar kamayadi (masalan, bankka borish uchun yo'lkira va boshqa resurslar tejraladi). 2. Tovarlar va xizmatlar haqida ko'proq va tezroq ma'lumot olinadi. 3. Raqamli dunyodagi tovar va xizmatlarning jahon bozoriga chiqish imkoniyatlarikatta. 4. Fidbek (iste'molchi fikri)ni tez olish hisobiga tovar va xizmatlar jadaltakomillashtiriladi. 5. Tezroq, sifatliroq, qulayroq. Raqamli iqtisodiyotning amaliy ahamiyati va jihatlari, bu birinchi navbatda, insonlarning turmush darajasini sezilarli darajada oshiradi, bu uning asosiy foydasidir. Ikkinchidan, raqamli iqtisodiyot korrupsiya va "qora iqtisodiyot"ning asosiy kushandasidir. Chunki, raqamlar hamma narsani muhrlaydi, xotirada saqlaydi, kerak paytda ma'lumotlarni tez taqdim etadi. Bunday sharoitda biron ma'lumotni yashirish, yashirin bitimlar tuzish, u yoki bu faoliyat haqida to'liq axborot bermaslikning iloji yo'q, kompyuter hammasini namoyon qilib qo'yadi. Ma'lumotlar ko'pligi va tizimliliigi yolg'on va qing'ir ishlarga yo'l bermaydi, chunki tizimni aldash imkonsiz. Natijada "iflos pullarni" yuvish, mablag'larni o'g'irlash, samarasiz va maqsadsiz sarflash, oshirib yoki yashirib ko'rsatish imkon qolmaydi. Bu esa iqtisodiyotga legal mablag'lar oqimini oshiradi, soliqlar o'zvaqtida va to'g'ri to'lanadi, budjet taqsimoti ochiq bo'ladi, ijtimoiy sohasiga o'naltirilgan mablag'lar o'g'irlanmaydi, maktablar, kasalxonalar, yo'llarga ajratilgan pullar to'liq yetib boradi va hokazo. Uchinchidan, davlatning raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yo'lidan tanlaganligi axborot texnologiyalari sohasida va umuman, elektron hujjatlaraylanmasi sohasida yangi yo'nalishlar ochib beradi. "Raqamli texnologiyalar" tomon burilishga butun jahon internet tarmog'i va sifatli aloqaning rivojlanishi sababchi bo'ldi. Ta'kidlash joizki, bugungi kunda bu tizimdan foydalanuvchilarning qovqat, turli

parfyumeriya va zamonaviy kiyim-kechak mahsulotlarigabuyurtma berish uchun Telegram botlaridan faol foydalanmoqdalar. Shuningdek,turli internet do‘konlar, elektron to‘lov tizimlari ham faol rivojlanib bormoqda. Demak, fuqarolarimiz elektron bitimlarni amalga oshirishga ishonypaptilar. Faqathozirgi kungacha foydalanuvchilar katta xarajatlar talab qilmaydigan kichikbitimlarni amalga oshirmoqdalar, o‘rtacha xarid hajmini oshirishga esa unchaliktayyor emaslar. Endigi masala o‘rtacha va yirik iqtisodiy bitimlar va moliyaviyoperatsiyalarni raqamli texnologiyalar orqali amalga oshirishni rivojlantirishdaniborat.

Xulosa qilib aytganda, “raqamli” atamasi barcha sohalarda axborottexnologiyalaridan faol foydalanishni anglatadi. Agar oddiy iqtisodiyotda moddiybuyumlar asosiy resurs hisoblansa, raqamli iqtisodiyotda bu qayta ishlanadiganhamda uzatiladigan axborot – ma’lumotlar bo‘ladi. Ularning tahlilidan so‘ng esato‘g‘ri boshqarish bo‘yicha yechim ishlab chiqiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 24yanvarda Oliy Majlisga yo‘llagan Murojaatnomasi.
2. Kelly K. New Rules for the New Economy: 10 radical strategies for a connectedworld / K. Kelly. – New York: Viking, 1998.
3. B.A. Begalov, M.K. Abdullayev. “Raqamli iqtisodiyot” / Darslik.- T.: «Iqtisodiyot», 2023. - 352 b.

STRATEGIES FOR DESIGNING LESSONS FOR DIFFERENT AGE GROUPS

Egamberdiyeva Gulhayo

Fergana State university English language philology,

faculty of foreign language

Tel: +998911113502

E-mail: gulhayoe752@gmail.com

ANNOTATION

This article presents effective strategies for designing lessons for different age groups, provides information on methods, and offers practical suggestions for teachers. By using a research-based teaching approach, teachers can better meet the needs of students and foster a meaningful learning environment.

Keywords: Course design, Age-appropriate teaching, Cognitive development, Teaching strategies, Education, Pedagogy, Active learning, Student engagement, Differentiated teaching

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola turli yosh guruhlari uchun darslarni loyihalashning samarali strategiyalarini taqdim etadi, usullar haqida ma'lumot beradi va o'qituvchilar uchun amaliy takliflarni beradi. Tadqiqotga asoslangan o'qitish yondashuvidan foydalangan holda, o'qituvchilar talabalarning ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishi va mazmunli o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Kalit so'zlar: Kurs dizayni, Yoshga mos ravishda o'qitish, Kognitiv rivojlanish, Ta'lim strategiyalari, Ta'lim, Pedagogika, Faol o'rganish, Talabalarning faolligi, tabaqalashtirilgan ta'lim.

INTRODUCTION

Designing effective lessons requires understanding the diverse learning needs of students across age groups. Whether they are young children, adolescents, or adults, teachers must adapt their teaching methods to the cognitive, emotional, and social development levels of their students. This article explores various strategies for designing age-appropriate lessons, emphasizing the importance of age-appropriate teaching methods, content strategies, and engagement.

METHODOLOGIES

To design effective lessons for different age groups, educators need to understand both theoretical frameworks and practical approaches. The following methodologies are commonly used in course design:

1. Cognitive Development Theory (Piaget, Vygotsky)

- Piaget's stages of cognitive development (sensorimotor, preoperational, concrete operational, and formal operational) provide a basis for understanding how children's thinking develops. Vygotsky's theory of social development emphasizes the role of social interaction in cognitive growth, particularly the zone of proximal development (ZPD), which suggests that students should be given tasks beyond their current abilities, with guidance and support¹.

2. Differentiated Instruction

- Differentiated learning is a method in which teachers adapt the content, process, and product based on the learning needs of students, ensuring that each student receives appropriate challenges and support. This methodology is effective for all age groups, but requires flexibility in lesson planning that allows for a variety of learning styles².

3. Active Learning Strategies

- Active learning, including activities such as group work, problem solving, and discussion, is essential for engaging students of all ages. It encourages interaction, critical thinking, and the practical application of knowledge.

DISCUSSION AND RRESULTS

Design for Children (3-10 Years)

Early childhood children (3-5 years) are in the sensorimotor and preoperational stages of Piaget's theory, meaning they learn best through hands-on experiences and play. Lessons for this age group should focus on developing foundational skills, such as literacy, numeracy, and basic social skills. Teachers can use visual aids, songs, games, and interactive activities to keep children engaged.

As children reach school age (ages 6 to 10), they move into the concrete operational stage. At this stage, children begin to think logically about concrete events. Lessons for this age group should include problem-solving activities, group work, and simple experiments. Teachers can also introduce more structured learning activities, including worksheets and simple projects, that encourage students to apply their knowledge³.

Design Courses for Teens (Ages 11-18)

Teens are typically in the formal operational stage, where abstract thinking and the ability to reason hypothetically emerge. Courses for this age group should be

¹ Piaget, J. (1970). Educational sciences and child psychology Viking Press.

² Vygotsky, L. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.

³ Vygotsky, L. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.

designed to encourage critical thinking, independent inquiry, and personal expression. In addition, integrating technology is particularly effective in motivating teen students. Projects, discussions, and collaborative learning strategies allow students to explore complex ideas and develop their teamwork and communication skills⁴.

At the same time, teens often struggle with motivation and self-regulation. Teachers can address this challenge by incorporating more student-centered approaches, such as allowing choice in project topics or fostering a classroom environment that values student input and feedback.

Designing Courses for Adults (18+)

Adult learners have diverse backgrounds and experiences that influence their learning. According to Malcolm Knowles' principles of adult learning (andragogy), adult learners are generally autonomous, goal-oriented, and prefer to apply their learning to real-world situations. Course designs for adults should emphasize practical, real-world applications and allow for flexibility in learning paths⁵.

For adult education, it is essential to recognize the importance of experiential learning. Case studies, problem-solving activities, and discussions of real-life scenarios are effective strategies for keeping older learners engaged. Additionally, adult learners value learning that is relevant and applicable to their careers, so linking content to professional skills or personal interests is often a good strategy⁶.

CONCLUSION

Designing courses for different age groups requires a thorough understanding of developmental stages, learning theories, and individual needs. By tailoring lessons to the cognitive and emotional stages of students, teachers can create a more effective and engaging learning experience. Whether teaching children, adolescents, or adults, educators must use age-appropriate methods to ensure that students are motivated, engaged, and able to reach their full potential. Adapting instructional strategies, providing active learning opportunities, and integrating relevant content are all essential elements in designing courses that resonate with diverse learners.

⁴ Knowles, M. (1984). *Andragogy in Action: Applying modern adult learning principles*. Jossey-Bass.

⁵ Brookfield, S. D. (2013). *Teaching critical thinking: tools and techniques to help students question their assumptions*. Jossey-Bas.

⁶ Prince, M., et Felder, R. M. (2006). *Inductive Methods of Teaching and Learning: A New Paradigm for University Teaching*. ASHE-ERIC Report on Higher Education.

BIBLIOGRAPHY

1. Piaget, J. (1970). Educational sciences and child psychology Viking Press.
2. Vygotsky, L. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
3. Vygotsky, L. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
4. Knowles, M. (1984). Andragogy in Action: Applying modern adult learning principles. Jossey-Bass.
5. Brookfield, S. D. (2013). Teaching critical thinking: tools and techniques to help students question their assumptions. Jossey-Bas.
6. Prince, M., et Felder, R. M. (2006). Inductive Methods of Teaching and Learning: A New Paradigm for University Teaching. ASHE-ERIC Report on Higher Education.

STRATEGIES FOR TEACHING YOUNG CHILDREN(3-5 YEARS OLD)

Usmonova Mavjudaxon

Fergana State university English language philology,

faculty of foreign language

Tel: +998948221511

E-mail: mavjudaxonusmonova@mail.ru

ANNOTATION

This article presents effective strategies for teaching children ages 3 to 5, a crucial stage in their cognitive, emotional, and social development. It examines various teaching methods, emphasizing the importance of learning through play, interactive activities, and the development of social-emotional skills. The strategies are based on theory and practice, emphasizing the role of teachers and caregivers in creating a nurturing and nurturing learning environment.

Keywords: Learning through play improves cognitive, language, and social development. Interactive teaching techniques, such as storytelling, help children retain and apply new knowledge. Social-emotional learning promotes behavioral regulation and peer relationships. Individualized learning responds to diverse learning needs and promotes a positive learning environment.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalarni kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi bosqich bo'lgan bolalarni o'qitishning samarali strategiyalarini taqdim etadi. Unda o'qitishning turli usullari ko'rib chiqiladi, o'yin, interfaol faoliyat va ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish orqali o'rganishning ahamiyati ta'kidlanadi. bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: O'yin orqali o'rganish kognitiv, til va ijtimoiy rivojlanishni yaxshilaydi. Hikoya kabi interfaol o'qitish usullari bolalarga yangi bilimlarni saqlab qolish va qo'llashga yordam beradi. Ijtimoiy-hissiy o'rganish xulq-atvorni tartibga solish va tengdoshlar bilan munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Individual ta'lim turli xil ta'lim ehtiyojlariga javob beradi va ijobiy ta'lim muhitini ta'minlaydi.

INTRODUCTION

Teaching children, especially those aged 3 to 5, requires unique and developmentally appropriate approaches. During this period, children experience rapid growth in their cognitive, language, and social skills. Understanding how to teach this age group effectively is critical to fostering a love of learning and developing

basic skills. This article aims to explore strategies that have been shown to be effective in supporting children's development in early childhood education.

METHODOLOGY AND DISCUSSION

The methodologies reviewed in this article are drawn from a mix of existing literature, case studies, and educational theories. This research focuses on practices from the fields of early childhood education, psychology, and developmental sciences. To better understand effective teaching practices for children, this article reviews qualitative and quantitative studies on play-based learning, teacher-child interaction, and individualized learning strategies: Teaching Strategies and Learning through Play¹.

Play is essential for children's development. According to Jean Piaget's theory of cognitive development, children learn best by actively engaging with their environment. In the context of education, learning through play allows children to explore concepts such as mathematics, language, and problem solving in a natural and enjoyable way. Teachers can integrate a variety of learning materials and scenarios to stimulate children's imagination and creativity. Example: Using building blocks can teach children basic mathematical concepts (e.g., counting, addition) while promoting fine motor skills and cooperative play. These activities also develop language skills as children describe their actions and tell stories.

Social-Emotional Learning (SEL)

Social-emotional development is closely linked to academic success. It is essential for teaching children to manage their emotions, build relationships, and resolve conflicts. By integrating SEL into the school curriculum, educators support the holistic development of the child. Research conducted by the Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) shows that early emotional regulation can have a positive impact on a child's social and cognitive skills.

Example: Role-playing can help children practice empathy and conflict resolution. Teachers can guide children through scenarios where they learn to express their feelings appropriately and negotiate with their peers².

Individualized Learning

Children ages 3 to 5 have significant differences in their learning styles, abilities, and interests. Individualized learning plans allow for tailored instruction that

¹ .Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). (2013). CASEL Guide: Effective Social and Emotional Learning Programs - Preschool and Elementary Edition. CASSEL. Piaget, J. (1962).

² CASEL Guide: Effective Social and Emotional Learning Programs - Preschool and Elementary Edition. CASSEL. Piaget, J. (1962).

meets each child's developmental stage and needs. Differentiation strategies, such as providing visual, auditory, or kinesthetic learning opportunities, ensure that all children have access to learning in a way that works best for them. Example: For a child who struggles with fine motor skills, a teacher might provide the child with additional opportunities to practice holding a pencil or cutting with scissors, while another child might be encouraged to write simple sentences or engage in more complex tasks³.

The effectiveness of these strategies relies on the quality of the teacher-child interaction. Research consistently shows that warm, responsive, and interactive teaching promotes better developmental outcomes. For example, a study conducted by the National Institute for Early Education Research (NIEER) found that children in classrooms with highly engaged and responsive teachers performed better in reading and math. Additionally, an emphasis on social-emotional skills has been associated with improved academic performance and long-term well-being. However, implementing these strategies on a universal scale remains challenging. Classrooms with high student-teacher ratios can limit the individualized attention needed for optimal development. In addition, there is a need to develop teachers' professional skills to ensure that they have the latest knowledge and strategies in early childhood education⁴. The results Studies examining the outcomes of these teaching strategies have shown positive effects on children's development. For example, children who participate in play-based learning tend to exhibit better problem-solving, creativity, and social interaction skills⁵. Similarly, schools that integrate social and emotional learning into their curriculum report fewer behavioral problems and higher levels of student engagement. In classrooms where interactive and individualized learning techniques are used, children tend to have higher language and cognitive development outcomes than those who receive more traditional forms of instruction⁶.

³ Play, dreams and imitation in childhood. Norton & Company. Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

⁴ National Institute for Early Education Research (NIEER). (2015). *State of Early Childhood Education 2014*

⁵ Directory of Early Childhood Education by State. NIEER. Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000).

⁶ From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development. National Academies Press. Whitebread, D., & Coltman, P. (2012).

CONCLUSION

The most effective strategies for teaching children ages 3 to 5 include a combination of play-based learning, interactive methods, social-emotional learning, and individualized approaches. These strategies are supported by developmental theory and research, emphasizing the importance of creating a stimulating and engaging environment for young learners. Teachers play a vital role in guiding children through these learning experiences, and their ability to adapt to the needs of each child is critical to fostering long-term academic and social success.

BIBLIOGRAPHY

- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). (2013).
- CASEL Guide: Effective Social and Emotional Learning Programs - Preschool and Elementary Edition. CASEL. Piaget, J. (1962).
- Play, dreams and imitation in childhood. Norton & Company. Vygotsky, L. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
- National Institute for Early Education Research (NIEER). (2015). State of Early Childhood Education 2014
- Directory of Early Childhood Education by State. NIEER. Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000).
- 6. From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development. National Academies Press. Whitebread, D., & Coltman, P. (2012).

ASSESSING THE LEARNING OF DIFFERENT AGE STUDENTS

Qobilova Nilufarxon*4th year student of foreign language faculty**in Fergana State University**Tel: +998940920624**e-mail: nilufarqobilova@gmail.com***ANNOTATION**

Surveying the learning of understudies of distinctive ages includes assessing the scholastic advance and instructive encounters of understudies over different age bunches. This prepare makes a difference to get it the varieties in learning results, instructive needs, and instructing procedures required for understudies at diverse stages of improvement. By collecting information through standardized tests, classroom perceptions, and educator input, analysts can analyze the affect of age on learning and give bits of knowledge for planning age-appropriate educational programs and mediations. This ponder points to contribute to the field of instruction by looking at the relationship between age and learning results for understudies of diverse ages.

Keywords: Learning, students, different ages, assessing. In the context of assessing the learning of students of different ages, the following keywords are relevant: 1. Learning: Refers to the process of acquiring knowledge, skills, and understanding through study, experience, or teaching. 2. Students: Refers to individuals who are enrolled in an educational institution and actively engaged in the process of learning. 3. Different ages: Indicates the various age groups among the student population, which could range from early childhood to adolescence or even adulthood. 4. Assessing: Refers to the act of evaluating or measuring the learning outcomes and progress of students through various assessment methods and tools. These keywords highlight the core elements of the topic, focusing on the evaluation of learning outcomes among students of diverse age groups.

INTRODUCTION

Evaluating the learning of understudies of diverse ages almost an presentation includes understanding formative stages and learning inclinations. More youthful understudies may advantage from hands-on exercises and visual helps, whereas more seasoned understudies might favor dialogs and composed assignments. It's basic to utilize a assortment of evaluation strategies, such as tests, introductions, and bunch ventures, custom fitted to each age group's cognitive capacities and interface.

Furthermore, consider joining peer input and self-assessments to improve engagement and reflection on their learning.

METHODOLOGY

Evaluating the learning of understudies of distinctive ages with respect to strategy requires adjusting appraisal methodologies to their formative levels. More youthful understudies may lock in more with intuitively and viable exercises, such as tests or ventures, to illustrate their understanding. For center school and tall school understudies, composed reports, introductions, and dialogs can viably gage their get a handle on of methodological concepts. It's moreover vital to consider developmental evaluations, like perception and criticism amid exercises, to screen advance. Joining innovation, such as online tests or collaborative apparatuses, can assist lock in understudies of all ages and give quick criticism on their understanding of technique.

DISCUSSION AND RESULTS

Surveying the learning of understudies of diverse ages approximately talk and comes about includes utilizing age-appropriate strategies. More youthful understudies might take an interest in guided gather talks or basic introductions to share their discoveries in a way that centers on their understanding of fundamental concepts. Visual helps, such as charts or drawings, can too be supportive. For more seasoned understudies, you'll be able join more organized appraisals, like inquire about papers or bunch dialogs that require basic considering. Empowering peer audits and intelligent diaries permits them to analyze their claim comes about and those of their peers. By adjusting the complexity of the assessment and empowering collaboration, you'll be able viably gage learning over distinctive age bunches.

CONCLUSION

Evaluating the learning of understudies of distinctive ages almost conclusions includes fitting strategies to their formative capacities. More youthful understudies can be evaluated through exercises like drawing or straightforward verbal clarifications that summarize what they've learned. They might make a "what I learned" blurb or take an interest in a circle time sharing their contemplations. In differentiate, more seasoned understudies ought to be empowered to type in organized conclusions for reports or expositions, consolidating prove from their dialogs and comes about. Gather dialogs, intelligent composing, or peer criticism can extend their understanding of how to draw conclusions from their discoveries. Giving clear criteria for what makes an successful conclusion will moreover offer assistance understudies of all ages center on key components in their appraisals.

BIBLIOGRAPHY

- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. Pearson.
- This book revises Bloom's Taxonomy, offering insights into how learning objectives can be assessed at different educational stages.
- Brookhart, S. M. (2013). How to Assess Authentic Learning. ASCD.
- This book provides strategies for assessing real-world skills and performance across all age groups, with a focus on project-based assessments.
- Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the Theory of Formative Assessment. Educational Assessment, Evaluation and Accountability, 21(1), 5–31.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТИЗИМИДА ТАРБИЯНИ РИВОJЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ

Xojametova Ulzada Amanbaevna

*Qaraqalpog'iston Respublikasi Xo'jayli tumani
24-sonli DMTT direktori*

Annatatsiya: ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyani rivojlantrishning ustvor vazifalari va ota-onalar bilan o'zaro hamkorlik ishlarini samarali tashkil qilish haqida aytib o'tilgan.

Аннотация: в данной статье говорится о приоритетных задачах развития образования в системе дошкольного образования и эффективной организации сотрудничества с родителями.

Abstract: this article talks about the priority tasks of developing education in the preschool education system and effective organization of cooperation with parents.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, ota-ona, hamkorlik, ta'lim-tarbiya, pedagog, bolalar, odob-axloq.

Ключевые слова: организация дошкольного образования, родители, сотрудничество, воспитание, педагог, дети, манеры.

Key words: preschool education organization, parents, cooperation, education, pedagogue, children, manners.

Farzandlarimizning maktabda qanday o'qishi, yuksak maqsadlar bilan kamol topishi ko'p jihatdan maktabgacha ta'lim tashkilotidagi tarbiyaga bog'liq. Ilmiy kuzatishlar va tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson umri davomida oladigan barcha axborotning 70 foizini 5 yoshgacha bo'lgan davrda olishi aynan bola shaxsining rivojlanishida maktabgacha ta'limning o'rni nechog'li muhimligidan dalolat beradi.

Мактабгача та'лим тизимида тарбиyani ривожлантириш — бу жамиятнинг yosh avlodni har tomonlama sog'lom, ma'naviy boy va intellektual rivojlangan shaxs sifatida shakllantirishga bo'lgan asosiy maqsadlarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan jarayon. Ushbu sohada amalga oshiriladigan islohotlar va tadbirlar bola tarbiyasini kompleks yondashuv asosida takomillashtirishga yo'naltirilgan. Quyida maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyani rivojlantrishning asosiy yo'nalishlari keltirilgan:

Bolalar tarbiyasining asosiy yo‘nalishlari:

- **Axloqiy tarbiya:** Bolalarda yaxshi xulq-atvorni shakllantirish, kattalarni hurmat qilish va jamiyat qoidalariga rioya qilishni o‘rgatish.
- **Ma’naviy rivojlanish:** Milliy qadriyatlarni bolalarga singdirish va ularning madaniy ongini shakllantirish.
- **Intellectual tarbiya:** Bolalarning qiziqishlarini aniqlash, ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.
- **Jismoniy tarbiya:** Sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, sport va jismoniy mashg‘ulotlarga e’tibor qaratish.

Axloqiy tarbiya – bolalarda jamiyatdagi ijtimoiy va axloqiy me’yorlarga mos keladigan xulq-atvorni shakllantirish jarayonidir. Bu tarbiya bolaning kelgusida mustahkam insoniy fazilatlar egasi bo‘lishiga, jamiyatda munosib o‘rin egallashiga yordam beradi. Axloqiy tarbiya maktabgacha yoshda, ya’ni shaxs shakllanishining ilk bosqichida boshlanishi lozim.

Maktabgacha ta’lim tizimini isloh qilishdagi mavjud muammolarni bartaraf etish maqsadida qarorda quyidagi keng ko‘lamli tadbirlarni amalga oshirish ko‘zda tutilgan va biz bularning ayrimlarini ko‘rsatib o‘tamiz:

- maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan yagona davlat siyosatini amalga oshirish, maktabgacha ta’limni har tomonlama rivojlantirish, tarbiyalanuvchilarning bilimi va ma’naviy-axloqiy darajasini yanada yuksaltirish;
- o‘quv-tarbiya jarayoniga o‘qitishning zamonaviy ilg‘or shakllarini, yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini, ta’lim-tarbiyaning samarali shakl va usullarini joriy etish;
- maktabgacha ta’lim tashkilotlarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va ularning faoliyati samaradorligini oshirish;
- maktabgacha ta’lim tashkilotlarida davlat talablari bajarilishining tizimli monitoringini olib borish;
- nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarmog‘ini rivojlantirish, ular o‘rtasida sog‘lom raqobatni shakllantirish hamda ta’lim xizmatlari turlarini ko‘paytirish.

Maktabgacha ta’lim tizimida tarbiyani tashkil etish – bu yosh avlodning jismoniy, ma’naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan muhim jarayon. Bu bosqich bolalarning shaxs sifatida shakllanishida poydevor vazifasini bajaradi, chunki bu davrda bola dunyoqarashi, qiziqishlari va asosiy ko‘nikmalari rivojlanadi.

- **Axloqiy qadriyatlarni shakllantirish:** Bolalarga yaxshilik, halollik, adolat va birdamlik kabi tushunchalarni singdirish.

➤ **Milliy madaniyatni o'rgatish:** Bolalarda ona tiliga, urf-odatlariga va milliy qadriyatlarga hurmat hissini tarbiyalash.

➤ **Sog'lom turmush tarzini shakllantirish:** Jismoniy tarbiya va sog'lom ovqatlanish madaniyatini o'rgatish orqali bolalarning sog'lom rivojlanishini ta'minlash.

➤ **Ijodiy va intellektual rivojlanish:** O'yinlar, badiiy ijod va mantiqiy fikrlash mashg'ulotlari orqali bolalarning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish.

Tarbiyani rivojlantirish usullari:

✚ **O'yin va faoliyatga asoslangan metodlar:** Bolalarni faol qatnashishga undash va mustaqil fikrlashga o'rgatish.

✚ **Ijodiy mashg'ulotlar:** Tasviriy san'at, qo'shiq aytish va hikoya qilish orqali bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish.

✚ **Tabiat va atrof-muhit bilan tanishtirish:** Bolalarga tabiatni sevishtirish va unga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni o'rgatish.

Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta'limiga o'tishi hamisha uning hayoti, ahloqi, qiziqishi va munosabatlarida anchayin jiddiy o'zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun bolani uydaligidayoq maktab ta'limiga tayyorlash, uncha qiyin bo'lmagan bilim, tushuncha, ko'nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo'ladi. Bolalarni maktabga tayyorlash, birinchidan maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyaviy ishni maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni umumiy, har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajasini ta'minlaydigan, ikkinchidan bolalarni maktabning boshlang'ich sinflarida o'zlashtirishlari lozim bo'lgan o'quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta'minlaydigan qilib tashkil etilishini nazarda tutadi.

Ota -naning jihatlari esa; bola shaxsini hurmat qilish va unga shaxsiy xususiyatlariga muvofiq rivojlanishi uchun erkinlik berish. Bolaning aql-zakovatli bo'lishi-ga va jismoniy hamda ma'naviy jihatdan yetuk bo'lib tarbiya-lanishiga asos yaratish.

Ota -Onaning jihatlari esa;

✚ Bolalarning oilaviy an'analar, marosimlar, urf – odatlar va milliy bayramlarni kutib olishga tayyorlash.

✚ Bolalarni ma'naviy jihatdan tayyorlashda har xil illatlarga nafrat ruhida tayyorlash.

✚ Bolalarga kiyinish odobi va ulardagi intizomlilikni shakllantirish haqida qayg'urish. Salomlashish va ovqatlanish odoblari insoniy fazilatlar ekanligini bolalar ongiga singdirish.

✚ Bolalarda mehnatsevarlik, ezgulik, mehr-shafqat fazilat-larini, o'zidan katta yoshdagilarga hurmat bilan munosabatda bo'lish tuyg'ularini shakllantirishga harakat qilish.

✚ Ota – onaning oilaviy sog'lom muhitni tashkil etishi uchun ibrat – namuna ko'rsatishi, oilada bola tarbiyasiga ruhiy ta'sir qiluvchi omillarni hisobga olinishi, oilada salomatlik tamoyillariga amal qilinishi, salbiy ta'sirlarni bartaraf qilishga bo'lgan harakatlar. Oilada farzandlarning qiziqish-larini o'yinchoqlar yordamida aniqlash va

aniqlangan qiziqish-ni yanada kuchaytirishga ahamiyat berishdan iborat. Odam savdosiga tushib qolgan odamlarning oilalari ham mahalla oldida uyalib, oila tanazuliga uchrashligini farzand-lar ongiga singdirish. Oilada ota–onaning bola tarbiya-sida “Ijobiy o'rnak” ko'rsatishi. Ota – onaning oilaviy sog'lom muhitni tashkil etishi uchun ibrat – namuna ko'rsatishi, oilada bola tarbiyasiga ruhiy ta'sir qiluvchi omillarni hisobga olinishi, oilada salomatlik tamoyillariga amal qilinishi, salbiy ta'sirlarni bartaraf qilishga bo'lgan harakatlar. **Xulosa qilib**, Maktabgacha ta'lim tizimida tarbiya bolaning shaxs sifatida to'laqonli rivojlanishi uchun zarur asosni yaratadi. Bolalarni qiziqarli va foydali faoliyatga jalb qilish, ularning ijtimoiylashuv jarayoniga yordam berish va jismoniy hamda ma'naviy jihatdan sog'lom shaxsni shakllantirish maktabgacha ta'lim muassasalarining eng muhim vazifalaridan biridir.

✚ FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (barcha yosh guruhlari uchun) 2018 y.
2. O.U. Hasanboeva va boshqalar. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Pedagogika kolleji uchun o'quv qo'llanma (3-nashr) T.: "Ilm ziyo", 2012y.
3. <http://www.edu.uz>–O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsusta'lim vazirligi sayti.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTLARI RAHBAR XODIMLARINING ZAMONAVIY BOSHQARUV USULI

Islomova Yulduz Nimatjonovna

Qashqadaryo viloyati Shahrisabz tumani 6-son DMTT direktori

Annatatsiya: Ushbu maqolada Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarish va rejalashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan sanaladi. Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rahbarlik va boshqarishning yangi innovatsion usullari to'grisida fikrlar bildirilgan.

Аннотация: В данной статье управление и планирование организационного дошкольного образования рассматривается как одна из актуальных задач современности. В статье высказываются мнения о новых инновационных методах лидерства и управления в дошкольных образовательных организациях.

Annotation: In this article, management and planning of pre-school education organizations is considered one of the urgent tasks of today. The article expresses opinions on new innovative methods of leadership and management in preschool educational organizations.

Kalit so'zlar: rahbar, maktabgacha ta'lim tashkilotlari, boshqaruv, ta'lim tizimi, metodik boshqarish, innovatsion faoliyat, pedagogik jarayon.

Ключевые слова: лидер, дошкольные образовательные организации, менеджмент, образовательная система, методическое руководство, инновационная деятельность, педагогический процесс.

Key words: leader, preschool educational organizations, management, educational system, methodical management, innovative activity, pedagogical process.

Zamonaviy boshqaruv maktabgacha ta'limda nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki bolalarning ma'naviy va intellektual rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, bu yondashuv milliy ta'lim tizimini dunyo andozalari bilan integratsiya qilishda muhim ahamiyatga ega.

Ta'limda boshqaruv – bu ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish, uni rejalashtirish, nazorat qilish va rivojlantirishga qaratilgan strategiyalar, usullar va tamoyillar majmuasidir. Ta'limdagi boshqaruvning asosiy maqsadi – ta'lim jarayonining sifatini oshirish, ta'lim resurslaridan samarali foydalanish va barcha ishtirokchilar uchun qulay sharoit yaratishdir.

Zamonaviy boshqaruv – bu resurslarni samarali boshqarish va maqsadlarga erishishni ta'minlash uchun innovatsion usullar, texnologiyalar, va yondashuvlardan foydalanishga asoslangan boshqaruv tizimidir. Zamonaviy boshqaruv ko'proq natijadorlik, moslashuvchanlik va barqarorlikka qaratilgan bo'lib, u iqtisodiyot, ta'lim, sog'liqni saqlash, biznes va boshqa sohalarda qo'llaniladi.

Jumladan:

- ✚ strategik (yuqori maqsad) va taktik (bir yillik joriy maqsadlar, oylik vazifalar) rejalarning ustivorligi va ustunligi.
- ✚ strategik va taktik rejalarning ijtimoiy yo'naltirilganligi.
- ✚ rejalashtirish obektlari va ularning zahiralarini oqilona taqsimlash maqsadida ularning muhimligi bo'yicha ajratish.
- ✚ rejalarning mavjud moddiy shart-sharoitlarga mosligi.

Zamonaviy boshqaruvning asosiy maqsadi – tashkilotning umumiy maqsadlariga qisqa muddat ichida, minimal resurslar bilan, maksimal natijaga erishish va faoliyatni doimiy ravishda takomillashtirib borishdir.

Zamonaviy boshqaruvning asosiy yo'nalishlari:

1. Ta'lim sifatini oshirish

- O'quv va tarbiya jarayonlarini xalqaro standartlarga moslashtirish.
- Innovatsion va integrativ metodikalarni joriy etish (masalan, STEAM-ta'lim, o'yin orqali o'qitish).
- Kichik yoshdagi bolalar uchun qiziqarli va interaktiv muhit yaratish.

2. Raqamlashtirish va texnologiyalardan foydalanish

- Elektron kundalik va ta'lim monitoring tizimlarini tatbiq etish.
- Interaktiv doskalar, multimedia vositalari va ta'lim ilovalaridan foydalanish.
- Bolalarning rivojlanishini kuzatish va tahlil qilish uchun elektron platformalarni joriy etish.

3. Tarbiyachilarni rivojlantirish va motivatsiya qilish

- Pedagoglarning malakasini oshirish uchun zamonaviy trening va seminarlarni tashkil etish.
- Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlagan holda pedagoglarni rag'batlantirish.
- Jamoaviy ishlarni samarali yo'lga qo'yish.

4. Ota-onalar bilan hamkorlikni rivojlantirish

- Ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish va ularning fikrlarini hisobga olish.
- Raqamli platformalar orqali ota-onalar bilan muloqotni kuchaytirish.
- Ta'lim muassasalarining ochiqligi va shaffofligini ta'minlash.

5. Boshqaruvning samaradorligini oshirish

- Resurslarni (moliyaviy, moddiy, insoniy) to'g'ri taqsimlash.
- Strategik rejalashtirish va ta'lim muassasasining rivojlanish rejalarini ishlab chiqish.

- Ta'lim jarayonining sifatini baholash tizimini joriy etish

Zamonaviy boshqaruv tamoyillarining afzalliklari:

- Bolalarning individual rivojlanishiga e'tibor qaratish.
- Tarbiyachilar va ota-onalar o'rtasida samarali muloqotni ta'minlash.
- Ta'lim sifatining xalqaro andozalar darajasiga mos kelishini ta'minlash.
- Bolalar uchun qulay va qiziqarli o'quv muhitini yaratish.

Zamonaviy boshqaruv maktabgacha ta'limni har tomonlama rivojlantirib, bolalar rivoji uchun mustahkam poydevor yaratadi va pedagoglar faoliyatini yangi darajaga olib chiqadi.

Pedagogik adabiyotlarda ta'lim tashkilotlarini boshqarish ancha to'liq va aniq

belgilab berilgan va tavsiflangan. Maktabgacha ta'limga kelsak, biz uni bir qismi deb hisoblaymiz mumkin. Demak, boshqaruv fanining barcha asosiy qoidalari, pedagogik menejment jumladan maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarish uchun ham qo'llaniladi. Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanish tarixining xususiyatlari va ko'p qirraliligi, ichki fazilatlarini va xususiyatlarini

ham maksimal darajada hisobga olish muhimdir. "Natijaga asoslangan boshqaruv" tushunchasining o'zi tashkilotning barcha a'zolari tomonidan belgilangan va kelishilgan natijalarga erishadigan boshqaruv va rivojlanish tizimi sifatida belgilanishi mumkin. Har bir rahbar o'z maktabgacha ta'lim muassasasini rivojlantirishning asosiy maqsadlarini belgilab, pedagogik jamoa bilan birgalikda butun pedagogik jarayonni tashkil qiladi, ya'ni u doimiy ravishda olingan natijalarni rejalashtirilgan natijalar bilan taqqoslaydi. Bu vaziyat bo'yicha aniq natijalar uchun tezkor qarorlar qabul qilishni talab qiladi. Natijaga asoslangan boshqaruv, dastlab jamoaga maqsadga erishish uchun barcha resurslar bilan ta'minlangan haqiqiy berilgan deb taxmin qilanadi. Bunday

resurslarga odamlar, vaqt, moliya, moddiy-texnika bazasi, texnologiyalar, usullar va boshqalar kiradi.

Ta'lim boshqaruvining muhim tamoyillari:

- **Demokratiklik:** Har bir ishtirokchining fikrini hisobga olish.
- **Moslashuvchanlik:** Muhitdagi o'zgarishlarga tezkor javob berish.
- **Natijadorlik:** Resurslardan maksimal samaradorlik bilan foydalanish.
- **Shaffoflik:** Jarayonlarning ochiqligi va oshkoraligini ta'minlash.

Ta'lim boshqaruvining maqsadi:

Ta'lim sohasidagi boshqaruvning asosiy maqsadi – jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy ehtiyojlarini qondiradigan ta'lim tizimini yaratish, yuqori malakali kadrlar tayyorlash va o'quvchilarga sifatli ta'lim imkoniyatlarini ta'minlashdir.

Ta'limda boshqaruv samarali tashkil etilganida, u butun tizimning rivojlanishiga, innovatsiyalarni kengaytirishga va ta'limning barqaror bo'lishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Maktabgacha ta'limda zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish ta'lim sifatini oshirishda, bolalarning intellektual va ma'naviy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Rahbar xodimlarning texnologiyalarni qo'llashi, jamoani samarali boshqarishi va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishi ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqadi. Shu sababli, zamonaviy boshqaruv usullarini o'rganish va amaliyotga tatbiq etish barcha rahbarlar uchun ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 10 iyundagi PQ-5144-son qarori.
2. F.R.Qodirova, Sh.Q.Toshpo'latova, N.M.Kayumova, M.N.A'zamova Maktabgacha pedagogika T-"Ma'naviyat" 2018y.
3. Tretyakov P.I. "Maktabgacha ta'lim muassasasi: natijalarga ko'ra pedagogik jarayonni boshqarish", M., UTs "Perspektiva", 2010y.
4. Рахматуллаева, П. М., & Махкамova, М. А. (2022). Yoshlar ta'lim sifatini oshirishda motivatsiyaning o'rni yoxud ulkan maqsadlar sari dastlabki qadam. Central Asian Research Journal
5. Karimova N.Q "Maktabgacha ta'lim muassalari boshqaruvining dolzarb muammolari"3-4B(2021)

TA'LIM TIZIMI TAKOMILLASHTIRISHDA RAHBAR XODIMLARNING PEDAGOGIK JARAYONLARNI BOSHQARISHDAGI MULOQOT SHAKLI

Mamutova Svetlana Jumabaevna

*Qaraqalpog'iston Respublikasi Xo'jayli tumani
17- sonli KTIDMTT direktori*

Annatatsiya: ushbu maqolada barcha ta'lim tashkilotlarida xizmat yuritayotgan rahbar xodimlarning pedagogic jarayonlarni olib borishdagi muloqot shakli haqida ma'lumot berilgan.

Аннотация: в данной статье представлена информация о форме общения менеджеров, работающих во всех образовательных организациях при ведении педагогического процесса.

Abstract: This article provides information on the form of communication of managers working in all educational organizations during the pedagogical process.

Kalit so'zlar: rahbar, pedagog xodimlar, muloqot, muloqot shakllari, ijodiylik, boshqaruv, psixologik.

Ключевые слова: лидер, педагогический коллектив, общение, формы общения, творчество, управление, психологическое.

Key words: leader, teaching staff, communication, forms of communication, creativity, management, psychological.

Rahbarga xos muloqot – bu rahbarning xodimlar bilan o'zaro munosabatlarni tashkil etish, boshqaruv jarayonini samarali amalga oshirish, va jamoani maqsadga yo'naltirilgan tarzda boshqarish usulidir. Rahbarning muloqoti nafaqat tashkilotning muvaffaqiyatiga, balki xodimlarning ishga bo'lgan munosabatiga ham ta'sir qiladi. Samarali rahbar muloqoti o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, shu orqali u xodimlar bilan ijtimoiy aloqalarni, ish faoliyatini va tashkilotning umumiy atmosferasini yaxshilaydi.

Rahbarning samarali muloqot tamoyillari:

➤ **Aniqlik va tushunarlilik:** Muloqot davomida maqsad va vazifalar aniq va ravshan bo'lishi kerak.

➤ **Samimiylik:** Rahbar xodimlarga hurmat bilan yondashishi va ularning fikrlariga e'tibor qaratishi lozim.

➤ **Faol tinglash:** Xodimlarning mulohazalarini diqqat bilan tinglash va ularga munosabat bildirish.

➤ **Adolat va xolislik:** Har bir xodimga teng munosabatda bo'lish.

➤ **Bahs va tanqidni qabul qilish:** Rahbar konstruktiv tanqid va yangi g'oyalarga ochiq bo'lishi zarur.

Boshqaruv muloqotining Birinchi «qonuni»ga binoan, xodimlaringiz ishga vaqtida kelish, ishlash, ishni muddatida tugatishni bilishi kerak. Tushunish — ishni qabul qilish degani emas. Ishni siz kutganchalik bajarmayotgan xodim tushunmayotganidan emas, balki qabul qila olmayotganidan shunday bajaradi. Muammoni hal qilishda xodimning bajaragan ishiga qarshi bormasdan masalaga to'g'ri yondashish kerak. Amaliy tavsiyalar berish lozim. Chunki nima qilib bo'lsa ham xodimni bu ishni bajarishga rozi qilish kerak. Bu — ikkinchi qoida. Biz kimningdir ehtiyojini, talabini qondirish uchun ishlashimiz mumkin. Bu ishga qiziqish bo'lmasligi ham mumkin. Chunki bu ish rahbami qoniqtiradi. Rahbar ishni topshirayotganida xodimni qiziqtirishi kerak. Shaxsiy qiziqish bilan ishga doir qiziqish bir-biriga mos kelishi kerak. Rahbar xodimlarining psixologik xususiyatlarini yaxshi bilishi jamoa ishining rivojlanishiga olib keladi. Xodimga ish berishdan avval uning shu ishga qobiliyatini hisobga olib, uni shu ishni bajarishga ishontirib keyin topshirish kerak.

Rahbarning samarali muloqoti tashkilotga qanday ta'sir qiladi?

🌈 **Samaradorlik oshadi:** Yaxshi muloqot orqali rahbar xodimlarga to'g'ri yo'nalish beradi, ularning ish samaradorligini oshiradi.

🌈 **Motivatsiya va ishonch:** Samarali muloqot xodimlarning o'z ishlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va motivatsiyani yuqori darajada ushlab turadi.

🌈 **Jamoaviy ishlar yaxshilanadi:** Ochiq va samimiy muloqot jamoa ruhini mustahkamlashga yordam beradi, bu esa barcha xodimlarning birgalikdagi ishlashini ta'minlaydi.

Rahbar umumiy kutubxonasi topshiriq (barcha uchun) bergandan ko'ra, shaxsiy (bir kishiga) topshiriq bersa, yaxshi natijaga erishishi mumkin. Boshqaruv muloqotining ikkinchi «qonuni» — boshqalar bilan teng sharoitda kishilar ishni tez qabul qiladilar, (ayniqsa o'zi yoqtiradigan kishidan) va aksincha, yoqtirmaydigan kishining topshirig'ini qiyinchilik bilan qabul qiladilar. Demak, kishilar uchun ish sharoitiga nisbatan ruhiy muhit yaxshi bo'lishi kerak. Shunday qilib, jamoada shaxslar bir-biriga nisbatan simpatiyaga ega bo'lsa ish yaxshi bo'ladi.

Demak, insonga murojaat qilishda uning ismini aytib chaqirish unda ijobiy hislami keltirib chiqaradi. Kishilarning ismini eslab qolish uchun uni bir necha marta

takrorlash muhim. Shuningdek, miyangizdagi shu ism bilan bog‘liq assotsiatsiyani yaratishga harakat qiling. Kechqurun yangi tanishlaringizning ismlarini bir necha marta takrorlang. Xodimlaringizni ismi bilan chaqirib murojaat qilishingiz ularda sizga bo‘lgan hurmatni orttiradi.

Muloqotning asosiy maqsadlari:

- **Axborot almashish:** Odamlar o‘rtasida ma’lumotlarni, fikrlarni va his-tuyg‘ularni etkazish.
 - **Tushunish:** Muloqotning maqsadi shundaki, bir shaxs boshqasining fikrini to‘g‘ri tushunishi va anglashi.
 - **Jamiyatda ijtimoiy aloqalar:** Muloqot odamlar o‘rtasida aloqalarni o‘rnatish va mustahkamlash uchun zarur.
 - **Emotsional aloqalar:** His-tuyg‘ularni ifodalash va boshqalarga etkazish.
- Ko‘pgina rahbarlar xodimlariga nisbatan xushomad qilishni bilmaydilar.**
- «Oltin so‘zlar» ni yani to‘g‘ri muloqot shaklini qo‘llash qoidalari:**
- «Bitta fikr» orqali xushomad qilish. Masalan, «sizni eshitish orqali sizning qobiliyatingizga tan berdim».
 - «Giperbola» xushomad qilish. Bunday xushomad kishining sifatini ozgina bo‘rttirib aytishdan iborat. Jumladan, «sizning tartibililigingizga men doimo tan beraman» — deydi rahbar o‘z xodimiga. Rahbar o‘z xodimlariga albatta xushomad qilib turishi kerak, shunda jamoada ruhiy muhit yaxshilanadi. Bu yerda attraksiyani shakllantirishning roli muhim.
 - «Qarashning yuqori bo‘lishi» — bu yerda kishining shaxsiy qarashi muhim rol o‘ynaydi. Xushomadga nisbatan uning fazilati o‘zi yuqori bo‘lishi mumkin. Masalan, fenomenal xotirasi yaxshi bo‘lsa-da, unga atrofdagilar «telefon raqamlarini darhol eslab qolganingizga tan beraman» desalar bu yuqori qarash.
 - «Tanbeharsiz» xushomad qilish. «Men sizning juda yaxshi xushomad qilishingizni eshitdim» — deb rahbar xodimiga aytsa u xafa bo‘lishi mumkin.
 - «Didaktikasiz» xushomad qilish. Bunday xushomad xodimning kelgusida o‘zini yaxshilashiga qaratilgan bo‘lmasligi kerak. Masalan, «Sen faol bo‘lishing kerak», «Erkak kishi qat’iyatli bo‘lishi kerak» qabilidagi xushomadlar.
 - «Qo‘shimchalarsiz» xushomad qilish. Masalan, «sen qo‘ling tilla, lekin tiling sening dushmaning». Demak, qo‘shimchalarsiz xushomad qilish lozim.

Rahbar uchun eng qiyin holat suhbatni boshqarib turish. Agar u xodimni tinglay olmasa, suhbatni ham boshqara olmaydi. Rahbar suhbatni boshlashdan awal xodimning kayfiyatini aniqlashi, oilaviy sharoitini so'rashi, keyin savol bilan murojaat qilishi lozim. Agar suhbatni buyruq berishdan boshlasa suhbat muvaffaqiyatli bo'lmaydi. Ayrim hollarda xodim bilan rahbar o'rtasida nizo kelib chiqishi mumkin. Sababi rahbar xodimlarga odob bilan murojaat qilmaydi.

Xulosa. Rahbarlikda texnik mahoratlarga ega bo'lish qiyin emas. Qiyini xodimlar bilan to'g'ri ishlash. Shu sababli rahbar har bir xodim bilan ishlayotganda to'g'ri qaror qabul qila olishi xodimla bilan nafaqat rahbar asosida balkim ular bilan yetakchi lider va inson sifatida ham aloqa o'rnatish lozim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi .O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.

3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qarori.

4.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22- dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli Qarori

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING JISMONIY VA AQLIY RIVOJLANISHI

Aymuratova Jupargul Tileumuratovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy va jismoniy-fizologik rivojlanish xususiyatlari haqida ma'lumot berilgan.

Аннотация: В данной статье представлена информация об особенностях психического и физическое-физиологического развития детей дошкольного возраста.

Abstract.: This article provides information on the characteristics of mental and physical-physiological development of preschool children.

Kalit so'zlar: jismoniy rivojlanish, aqliy rivojlanish, bolalar, ta'limiy jarayon, fiziologik xususiyatlari, jismoniy faoliyat, aqliy faoliyat.

Ключевые слова: физическое развитие, умственное развитие, дети, учебный процесс, физиологические особенности, двигательная активность, умственная деятельность.

Key words: physical development, mental development, children, educational process, physiological characteristics, physical activity, mental activity.

Maktabgacha yosh bolalar rivojlanishining o'ziga xos davri bo'lib, bu davrda ularning jismoniy va aqliy o'sishi faol sur'atlarda amalga oshadi. Ushbu davr bolaning kelgusidagi rivojlanishi uchun asos bo'lib, uning individual qobiliyatlari va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadi. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishi, bu jarayonning o'ziga xos jihatlari hamda ota-onalar va tarbiyachilarning roli yoritiladi.

Bu to'g'ri holatga hissa qo'shadi, ammo siz o'tirgan mashqlar, ovqatlanish paytida va uyqu paytida tananing holatini doimiy ravishda kuzatib borishingiz kerak, chunki umurtqa pog'onasi, bosh, elkama-kamar va tos suyaklari holatining konfiguratsiyasi nihoyat. faqat 14 yoshda shakllangan. Agar ota-onalar erta yoshdan boshlab jismoniy rivojlanishga ko'proq e'tibor berishsa, u holda tananing yurak-qon tomir va asab tizimlarining ko'rsatkichlari yaxshilanadi. Tez-tez yurish, ochiq o'yinlar va jismoniy tarbiya paytida maktabgacha yoshdagi bolalarning nafas olish funktsiyasi kuchayadi.

Bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishi: Bolalarning faolligi va harakatchanligi nafaqat atrofdagi dunyoni bilishga, balki aqliy rivojlanishiga ham hissa qo'shadi. Axir, har qanday tadqiqot harakat bilan bog'liq. Tug'ilgandan boshlab, chaqaloq narsalarni tekshiradi, qo'llari bilan tegizadi, ularni barmoqlari bilan his qiladi, og'ziga o'yinchoqlar oladi. Ko'zlarning, tilning harakatlari, kosmosdagi narsalarning harakati - bularning barchasi bolaning atrofidagi dunyo haqidagi birinchi g'oyalarini

shakllantiradi. Bolaning harakatlari haqidagi ma'lumotlar nerv tolalari bo'ylab miyaga boradi va u erda qayta ishlanadi. Bolaning harakatlari qanchalik rivojlangan bo'lsa, uning aqliy rivojlanish ko'rsatkichlari shunchalik yuqori bo'ladi. Bola ob'ektlar harakatining ketma-ketligi va tezligini idrok etadi, eslab qoladi va tanish operatsiyalarni takrorlashga harakat qiladi.

Jismoniy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari

Maktabgacha yosh (3–7 yosh) bolalarning jismoniy rivojlanishi organizmning umumiy shakllanishi bilan bog'liq. Bu jarayon quyidagi o'ziga xosliklar bilan ajralib turadi:

1. Tana tuzilishi va harakatlarining takomillashuvi

➤ Bolaning suyak-mushak tizimi tez shakllanadi. Ular yugurish, sakrash, muvozanatni saqlash kabi murakkab harakatlarni bajara boshlaydilar.

➤ Bolaning mayda motorikasi rivojlanadi: chizish, rasm solish, qurilish o'yinchoqlari bilan o'ynash qobiliyatlari yaxshilanadi.

2. Jismoniy faollikning ortishi

➤ Bolalar ko'p harakat qilishni yaxshi ko'radilar. Bu ularning jismoniy sog'lomligini ta'minlaydi va mushaklarning rivojlanishiga yordam beradi.

➤ Ushbu yoshda bolalarning energiyasi yuqori bo'lib, ular kuniga bir necha soat faol o'yinlarda qatnashishni talab qiladilar.

3. Immunitet tizimining shakllanishi

➤ Bu davrda bolalar organizmi atrof-muhit ta'sirlariga moslashadi. Ularning immunitet tizimi mustahkamlanadi, ammo virus va bakteriyalarga nisbatan sezgirlik yuqori bo'lib qoladi.

Jismoniy faoliyat: Bolalar bog'chasida har kuni ertalabki mashqlarni, uyqudan keyin gimnastikani amalga oshiradilar. Jismoniy tarbiya darslari haftada ikki marta o'tkaziladi. Har kuni bolalar turli xil ochiq o'yinlar va estafeta poygalarini o'ynashadi. Bundan tashqari, bolaning jismoniy rivojlanishi piyodalar o'tish joylari, ekskursiyalar, jismoniy tarbiya o'yin-kulgilari paytida amalga oshiriladi. Harakatchanligi past bo'lgan har bir darsning o'rtasida ular jismoniy tarbiya daqiqalarini o'tkazishadi. Bu sizning orqa mushaklaringizdan kuchlanishni bo'shatadigan kichik isinishdir. Mashqlar bolalarning yosh xususiyatlarini, ularning jismoniy tayyorgarligini hisobga olgan holda tanlanadi, kompleks asta-sekin kengayadi, takrorlash soni ortadi. Maqolaning matnidan ko'rinib turibdiki, bolaning erta jismoniy rivojlanishi maktabda keyingi ta'lim uchun zarur bo'lgan harakat qobiliyatlarini shakllantirishga

yordam beradi va tanani yangi sharoitlarga moslashtiradi. Jismoniy rivojlanishga va uyda etarlicha e'tibor bering!

Bolaning aqliy va jismoniy qobiliyatlari, uning maqsad va orzulari - bularning barchasi bolalikdan boshlanadi. Agar biz boladan muvaffaqiyatli va o'zini o'zi ta'minlaydigan inson yetishib chiqishini istasak, unga kuchli va muvaffaqiyatli boshlash kerak. Bolaning aqliy rivojlanishi, bolaning sog'ligi ovqatlanish va turmush tarziga bog'liq bo'lganidek, bizning intellektual rivojlanish darajasi ham bolalikdagi qanday o'rganishimizga bog'liq. Inson miyasi hayot davomida rivojlanadi. Bachadonda shakllanishni boshlab, bola tug'ilgandan keyin ham o'sishda va rivojlanishda davom etadi. Kichkina odamning miyasida tug'ilgandan keyin o'zgarishlar yuz beradi, bu uning keyingi rivojlanishiga ta'sir qiladi. Miyaning o'sishi bilan uning hujayralari o'rtasida aqliy rivojlanish bilan bog'liq bo'lgan aloqalar paydo bo'ladi.

Bolalarning aqliy faoliyati - bu umumiy ham maxsus aqliy harakatlar xilma-xil sistemalarning katta miqdoridir. Ko'pgina vazifalarni hal etishda qo'llaniladigan keng ko'lamdagi aqliy harakatlarni shakllantirish ayniqsa muhimdir. Bunday harakatlarga tahlil, qiyoslash, umumlashtirish kiradi. Maktabgacha

yoshdagi bolalar xilma-xil faoliyatlar orqali o'z aqliy faoliyatlarini o'stirib boradilar. Masalan, o'yin orqali, xorijiy tillarni o'rganish orqali, jamoat tadbirlarida qatnashish orqali, turli xil mashg'ulotlar va to'garaklar orqali va hokazolar. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga aqliy tarbiya berishni to'g'ri tashkil etish uchun ularning aqliy rivojlanish qonuniyatlari va imkoniyatlarini bilish kerak. Ayni maktabgacha yoshdagi bolalar qiziquvchan va intiluvchan bo'ladi. Ularning aqliy faoliyatini yanada boyitish maqsadida xorijiy tillarni bosqichma-bosqich o'rgatib borish juda yaxshi natija beradi. Ularda til ko'nikmalarini shakllantirish aqliy salohiyatini ham boyishiga olib keladi.

Tarbiyachilar va ota-onalarning roli

Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishida katta yoshdagilarning ta'siri muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachilar va ota-onalar quyidagilarni hisobga olishlari lozim:

- Bolalarning qiziqishlariga mos o'yinlarni tashkil qilish.
- Ularning savollariga javob berish orqali bilimlarini kengaytirish.
- Sog'lom ovqatlanish va muntazam jismoniy mashg'ulotlarni tashkil etish.
- Ijodiy faoliyatga sharoit yaratish va ularga rag'bat berish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda aqliy rivojlanishning samarali kechishi uchun to'g'ri usul va uslublardan foydalanish lozim. Mobil vositalardan juda ko'p va

nazoratsiz foydalanish ularda aqliy salohiyatni sezilarli darajada susaytiradi. Buning o'rniga ota-onalar ular uchun foydali bo'lgan kitoblardan foydalanishi yoki xorijiy tilda oid bo'lgan ko'rsatuv va multfilmlarni tomosha qilishlari uchun sharoit yaratishi lozim. Bundan tashqari MTT larning o'zida mashg'ulot jarayonida yoki to'garaklar tashkil qilish orqali ham bolalarga ingliz tilini o'rgatishimiz mumkin.

Xulosa shuki: Maktabgacha yosh bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishi bu davrda atrof-muhitdan olingan bilimlar va tajribalar bilan chambarchas bog'liq. Bolalarning bu davrdagi rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyalash, ularga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va kelajakda muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratadi. Shu sababli, ota-onalar va tarbiyachilar bolalarning jismoniy sog'lig'ini va intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish uchun mas'uliyatni his qilishlari zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 9 sentyabrdagi «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillatirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3261-son qarori.
2. Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilari va boshlang'ich maktab o'quvchilariga chet tilini o'rgatishda o'yinlar. Baxramova M. D. Tuzuvchi: Baxramova M. D., T.2016.
3. A.K.Xamrayevna . Maktabgacha yoshdagi bolalarga talim-tarbiya berishda innovatsion texnologiyalarini qollash asosida bolalarning ijodiy faolligini oshirish samaradorligi // - Innovation in the modern education system, 2023.-B.62-66
4. K.X Allaberdieva.Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ijodiy faollikni shakllantirishning neyropedagogik imkoniyatlari // Innovatsii v pedagogike i psixologii, 2020. SI-2№ 3

O'ZBEK ADABIY TILI ME'YORLARI

*Hafizova Lola Hamza qizi**Buxoro davlat pedagogika instituti**Tillar fakulteti xorijiy til va adabiyoti**ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi o'zbek va ingliz tillarida qo'llaniladigan maqollar hamda tarixiy va arxaik so'zlar tahlil qilingan. Ushbu maqollar o'ziga xos milliy qadriyatlarni, madaniy tafakkur va xalqning dunyoqarashini ifodalovchi lingvistik birliklar sifatida ko'rib chiqiladi. Tarixiy-arxaik so'zlar esa o'zbek va ingliz tillarining rivojlanish tarixini, o'tmishdagi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sharoitlarni aks ettiradi. Ushbu so'zlar tilning tarixiy qatlamlarini anglashda muhim vosita bo'lib, ular yordamida o'tmishdagi hayot, qadriyatlar va madaniyat haqida kengroq tasavvur hosil qilish mumkin. Tesis natijalari o'zbek va ingliz tillari o'rtasidagi madaniy muloqotni chuqurroq tushunishga hissa qo'shishi kutilmoqda.

Kalit so'zlar: me'yorlashtirish, sintaktik me'yor, o'zbek tili didaktikasi, leksik me'yor, adabiy tilning rivojlanishi, tildagi ifoda vositalari, o'zbek adabiy tili

Har bir xalqning milliy madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlari uning tili orqali o'z aksini topadi. Xususan, maqollar tilning boyligini va xalqning o'ziga xos tafakkur tarzini ifodalovchi qadimiy nutq birliklari hisoblanadi. Mazkur tadqiqotda o'zbek va ingliz maqollarining tuzilishi va mazmuni o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar o'rganiladi. Maqollarning har ikkala tildagi tarjimasi orqali o'xshash g'oyalarni ifodalash usullari tahlil qilinib, ularning ikki madaniyat o'rtasidagi o'ziga xosliklari aniqlanadi. Bu tadqiqot ikki xalqning til boyligi va ma'naviy merosini yanada chuqur anglashda muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

1. O'zbekcha: "Bugungi ishni ertaga qo'yma."

Inglizcha: "Don't put off until tomorrow what you can do today."

Izoh: Har ikki maqol vaqtni tejash va ishlarni kechiktirmaslik haqida nasihat beradi. O'zbekcha va inglizcha variantlarda bir xil mazmun anglashiladi.

2. O'zbekcha: "Chumchuq so'ysa ham, qassob so'ysin."

Inglizcha: "Leave it to the professionals."

Izoh: Ikkala maqol ham ishni o'z sohasining ustalariga topshirish zarurligini ta'kidlaydi.

3.O‘zbekcha: "Olma pish, og‘zimga tush."

Inglizcha: "Don't wait for things to fall into your lap."

Izoh: Bu maqollar inson harakat qilmasdan o‘z-o‘zidan biror natijaga erisha olmasligini eslatadi.

4.O‘zbekcha: "Harakatda barakat."

Inglizcha: "Where there's a will, there's a way."

Izoh: Har ikki maqol muvaffaqiyatga erishish uchun intilish va mehnat qilish kerakligini ta’kidlaydi.

5.O‘zbekcha: "Tosh otgan bilan tosh otma."

Inglizcha: "Turn the other cheek."

Izoh: Bu maqollar qasos olish o‘rniga sabr qilishni va yaxshilik bilan yomonlikka javob qaytarishni tavsiya qiladi.

6.O‘zbekcha: "Ko‘p qatori ko‘r bo‘lgandan, yakka yo‘lni tanlaganing yaxshi."

Inglizcha: "Better to walk alone than with a crowd going in the wrong direction."

Izoh: O‘z yo‘lingdan borish, o‘z qoidangni saqlash muhimligini ta’kidlaydi.

7.O‘zbekcha: "Suv kelguncha, ko‘lmakning qadri."

Inglizcha: "Make do with what you have."

Izoh: Bu maqol mavjud imkoniyatlardan foydalanishni va shukronalikni bildiradi.

8.O‘zbekcha: "Ustiga chiqqaningda bilasan, otning qanchalik balandligini."

Inglizcha: "You don't know the burden until you carry it."

Izoh: Bu maqol biror ishning qiyinligini uni o‘z boshidan o‘tkazgan odamgina to‘liq his qilishini anglatadi.

9.O‘zbekcha: "Erta turgan yutadi."

Inglizcha: "The early bird catches the worm."

Izoh: Ikkala maqol ham ertalab turib, ishlarni vaqtida bajarishning afzalligini bildiradi.

10.O‘zbekcha: "Bir qozonda ikki bosh qaynamas."

Inglizcha: "Two captains will sink the ship."

Izoh: Har ikki maqol boshqaruvda ikki kishining bo‘lishi mojarolarga olib kelishi mumkinligini ifodalaydi.

11.O'zbekcha: "Devorning qulog'i bor."

Inglizcha: "Walls have ears."

Izoh: Ikkala maqol ham yashirin gap-so'zlarni atrofdagilar eshitishi mumkinligini, ehtiyot bo'lish kerakligini bildiradi.

12.O'zbekcha: "Toqqa chiqsa toyilmog'i bor."

Inglizcha: "The higher you climb, the harder you fall."

Izoh: Ikkala maqol ham odam yuksak marralarni ko'zlasa, xavflarni ham e'tiborga olish kerakligini anglatadi.

13.O'zbekcha: "O'tgan ishga salovot."

Inglizcha: "Let bygones be bygones."

Izoh: Bu maqol o'tmishdagi yomon voqealarni unutish, kechirish va kelajak haqida o'ylashga chaqiradi. O'tmishda qolgan xatolardan achinib yurish emas, balki kelajak uchun harakat qilish kerak.

14.O'zbekcha: "Sabrning tagi – sariq oltin."

Inglizcha: "Patience is a virtue."

Izoh: Bu maqol sabr-toqatning qimmatbaho ekanligini bildiradi. Agar odam sabr qilsa, oxir-oqibat mukofotini oladi, ya'ni muvaffaqiyatga erishadi.

15.O'zbekcha: "Baliq boshidan sasiydi."

Inglizcha: "A fish rots from the head down."

Izoh: Rahbar yoki liderning kamchiliklari butun tashkilot yoki jamiyatning muvaffaqiyatsizligiga olib kelishi mumkinligini ifodalaydi. Agar bosh yaxshi bo'lmasa, qolgan qism ham yaxshi ishlamaydi.

16.O'zbekcha: "Bog'bon qanchalik mehnat qilsa, meva shunchalik shirin bo'ladi."

Inglizcha: "The harder you work, the sweeter the reward."

Izoh: Mehnatning ahamiyatini ko'rsatadi. Natija qanchalik zo'r bo'lsa, u mehnatning shuncha ko'p bo'lishi bilan bog'liq.

Endi o'zbek va ingliz tilidagi tarixiy hamda arxaik so'zlarga to'xtalsak. Tarixiy va arxaik so'zlar tilning qadimiy qatlamlarini, o'tmish madaniyatini hamda xalqning hayot tarzi va dunyoqarashini o'zida ifodalaydi. O'zbek tilidagi tarixiy va arxaik so'zlar orqali biz o'zbek xalqining qadimiy madaniyati va o'tmish hayotidan ko'plab ma'lumotlarga ega bo'lamiz. Ingliz tilida ham tarixiy va arxaik so'zlar mavjud bo'lib, ular o'tmish davrlarning lingvistik boyligini aks ettiradi.

1. O‘zbekcha (tarixiy): Jarchi

Hozirgi: Xabar yetkazuvchi yoki elchi

Inglizcha: Herald, messenger

Izoh: "Jarchi" qadimiy davrlarda xabar yetkazuvchi shaxs sifatida qo‘llanilgan.

Hozirda "xabar yetkazuvchi" yoki "elchi" degan so‘zlar bilan almashtirilgan.

2.O‘zbekcha (tarixiy): Furqat

Hozirgi: Xayrlashuv yoki ayriliq

Inglizcha: Farewell, parting

Izoh: "Furqat" so‘zi ayriliq yoki xayrlashuv ma’nosini anglatgan. Hozirgi tilimizda bu so‘z "xayrlashuv" yoki "ayriliq" deb qo‘llaniladi.

3.O‘zbekcha (tarixiy): Navkar

Hozirgi: Askar yoki soldat

Inglizcha: Soldier

Izoh: "Navkar" so‘zi eski zamonlarda askar yoki xizmatkorga nisbatan ishlatilgan bo‘lsa, hozir bu so‘z "askar" yoki "soldat" deb aytiladi.

4.O‘zbekcha (tarixiy): Mulozim

Hozirgi: Xodim yoki xizmatkor

Inglizcha: Servant, attendant

Izoh: "Mulozim" so‘zi tarixiy davrlarda xizmat qiluvchi, xizmatkor yoki yordamchi shaxs ma’nosini anglatgan. Hozirda "xodim" yoki "xizmatkor" so‘zlari bilan almashtirilgan.

5.Dargoh

Hozirgi qo‘llanilishi: Asosan diniy yoki tarixiy joylar nomini ifodalaydi.

Inglizcha: Shrine / Holy Place

Izoh: "Dargoh" so'zi qadimda muqaddas joy, ziyoratgoh yoki ilohiy shaxslar yashagan joy sifatida ishlatilgan. Hozirgi vaqtda ham ziyorat qilish joylari uchun ishlatiladi.

6.Sipoh

Hozirgi qo‘llanilishi: Endi kam qo‘llaniladi, lekin tarixiy romanlarda yoki harbiy istiloh sifatida uchraydi.

Inglizcha: Army / Soldier

Izoh: Bu so'z tarixiy davrlarda harbiy kuch yoki askarni anglatgan. Hozirgi kunda esa asosan tarixiy asarlarda qo‘llaniladi.

7. Begim

Hozirgi qo'llanilishi: Ayol zodagonlarga nisbatan ishlatiladi, ko'pincha tarixiy shaxslarni ta'riflash uchun.

Inglizcha: Lady / Noblewoman

Izoh: Bu so'z tarixda amaldagi yoki hukmron oilaning ayol a'zolarini, xususan, zodagon ayollarni anglatgan. Hozirda faqat tarixiy asarlar va nomlar uchun ishlatiladi.

8. Saroy

Hozirgi qo'llanilishi: Asosan davlat yoki hukumat idorasi binosini bildiradi (masalan, "Oq Saroy").

Inglizcha: Palace

Izoh: Ilgari "saroy" so'zi hukmdorlar yashaydigan qasr yoki hukumat qarorgohini anglatar edi. "Saroy" so'zi hozirgi kunda ham ishlatiladi, lekin keng ma'noda davlat idoralari yoki hashamatli binolarni ifodalaydi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o'zbek va ingliz tillaridagi maqollar va tarixiy-arxaik so'zlarni o'rganish, til va madaniyat o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlarni aniqlashga yordam beradi. Bu tadqiqotlar ikki tilni o'rganishda va ikki xalqning madaniy merosini chuqurroq tushunishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ular xalqaro aloqalar, tilshunoslik va madaniyatlararo muloqotning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfullayeva R.R, Mengliyev B.R, Boqiyeva G.H, Qurbonova M.M, Yunusova Z.Q, Abuzalova M.Q. - Hozirgi O'zbek adabiy tili-, Toshkent "2010.
2. T.X Xolmatov- O'zbek tilida tasviriy sanat va stilistika, "Fan" 2005.
3. John R. Taylor- Cognitive Grammar: A basic introduction, "Oxford University Press",

O'ZBEK HAMDA INGLIZ TILLARIDAGI MAQOLLARNING QIYOSIY TAVSIFI

Sharifova E'zozabonu Elyor qizi

*Buxoro Davlat pedagogika institute xorijiy til va
adabiyoti ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi*

Anotatsiya: Bu ro'yxat ingliz va o'zbek tillaridagi mashhur maqollardan iborat bo'lib, har bir maqolning ma'nosi va tarjimasi keltirilgan. Maqollar turli milliy madaniyatlarda o'xshash g'oyalarni ifodalaydi va insonlarga hayotiy saboqlar beradi. Ular turli vaziyatlarda donolik va hayotiy tajribaga asoslangan qimmatli maslahat sifatida xizmat qiladi. Ushbu maqollar, avloddan-avlodga o'tib kelgan hikmatlar bo'lib, insonlar uchun doimiy motivatsiya va yo'l-yo'riq manbai bo'lib qolmoqda.

Kalit so'zlar: maqollar, ingliz va o'zbek maqollari, hayotiy saboqlar, madaniyatlararo hikmat, donolik va tajriba, qadriyatlar

O'zbek tili ham ingliz tili ham o'zining boy tili bilan dunyoga mashhur. Xalq maqollari esa ikki tilni ham bezovchi ajoyib bir bezak. Yuqorida keltirib o'tgan maqollarim azaldan xalqlarning bir-biri bilan do'stlik munosabatlari borligini ko'rsatadi.

Maqollar — xalq og'zaki ijodining qisqa, mazmunli va hikmatli ifodalardan iborat shaklidir. Ular asrlar davomida xalq tajribasi, dunyoqarashi va hayotiy tushunchalarining yig'indisi sifatida shakllangan. Maqollarda odatda tarbiya, axloq, donolik, mehnatsevarlik, do'stlik, sabr-toqat kabi mavzular yoritiladi va hayotiy saboqlar beriladi. Maqollar qisqa va ixcham bo'lib, oddiy tilda aytilsa-da, ular chuqur ma'no va hikmatni o'zida jamlaydi.

Maqollarning xususiyatlari

Qisqalik va ixchamlik: Maqollar qisqa va yodda saqlash uchun oson bo'lgan shaklda tuzilgan. Bu ularni kundalik hayotda ishlatishga qulay qiladi.

O'xshatish va tashbehlilik: Maqollarda tez-tez boshqa narsalarga o'xshatish orqali ma'no beriladi. Masalan, “Arslon o'z kuchiga ishonsa, maymun o'z daraxtiga ishonadi” maqolida arslon va maymun orqali kuch va imkoniyat tasvirlangan.

Maqollar, avvalo, xalqning ma'naviy merosi sifatida axloqiy saboqlarni berish, bilim va tajriba o'rgatish, insonni hayot sinovlariga tayyorlash, unga sabr-toqat va kuch bag'ishlash vazifasini bajaradi. Bundan tashqari, maqollar odamlar o'rtasida o'zaro tushunishni osonlashtiradi, chunki ular qisqa va esda qoladigan hikmatli gaplar sifatida muloqotni boyitadi.

Maqollar turli xalqlarda deyarli bir xil mazmun va hikmatga ega bo'lib, ular milliy madaniyat, turmush tarzi va xalqning dunyoqarashi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bois, har bir xalqda o'ziga xos va milliy ruhiyatni aks ettiruvchi maqollar mavjud.

O'zbekcha va inglizcha maqollar:

1. O'zbekcha: Sabrning tagi sariq oltin. Inglizcha: Patience brings fruit.
 2. O'zbekcha: Arslon o'z kuchiga ishonsa, maymun o'z daraxtiga ishonadi. Inglizcha: The lion relies on its strength, the monkey on its tree.
 3. O'zbekcha: Yaxshilik qil, dengizga tashla. Inglizcha: Do good and throw it into the sea.
 4. O'zbekcha: Qars ikki qo'ldan chiqadi. Inglizcha: A stone cannot break without hitting another stone.
 5. O'zbekcha: Niyat- tilakning barakasi. Inglizcha: Good deeds are the blessings of wishes.
 6. O'zbekcha: Chumchuq so'ysa ham, qassob so'ysin. Inglizcha: Even if a sparrow is slaughtered, let it be done by a butcher.
 7. O'zbekcha: Ko'p eshit, kam gapir. Inglizcha: Listen more, speak less.
 8. O'zbekcha: Er yigitlik - sabr bilan. Inglizcha: Manliness lies in patience.
 9. O'zbekcha: Oltin changda yotib, zanglamas. Inglizcha: Gold doesn't rust, even if it lies in dust.
 10. O'zbekcha: Bir bolani ming qilsang, ming balo boshiga. Inglizcha: If you spoil one child, a thousand troubles will come.
 11. O'zbekcha: Yazshilikni faqat Xudo biladi. Inglizcha: Only God knows the goodness.
 12. O'zbekcha: Til bilgan-el biladi. Inglizcha: Who knows the language, knows the people.
 13. O'zbekcha: Ko'p bosgan ko'prik yiqilmaydi. Inglizcha: A frequently trodden bridge doesn't fall.
 14. O'zbekcha: Harakatda barakat. Inglizcha: There is blessing in movement.
 15. O'zbekcha: Bir o'ylab, ikki o'lchab, bir kes. Inglizcha: Think once, measure twice, cut once.
 16. O'zbekcha: Ko'pga qarash - aqlning belgisi. Inglizcha: Respecting the majority is a sign of wisdom.
 17. O'zbekcha: Do'st bilan musofir yurt ham oson. Inglizcha: With a friend, even a foreign land feels easy.
- O'zbek va ingliz tillaridagi maqollar orasida umumiy mazmun bir-biriga yaqin bo'lsa-da, har bir madaniyat o'ziga xos so'z va obrazlardan foydalanadi.
18. O'zbekcha: Birovga quduq qazisang, o'zing tushasan. Inglizcha: If you dig a well for someone, you may fall into it yourself.

19.O'zbekcha: Baliq boshidan sasiydi. Inglizcha: A fish starts rotting from the head.

20.O'zbekcha: Do'stning qadrini yo'qotganda bilasan. Inglizcha: You realize a friend's worth when you lose them.

21. O'zbekcha: Kishi dushmandan emas, do'stdan qo'rqsin. Inglizcha: Fear not the enemy, but the friend.

22. O'zbekcha: Oz bo'lsa ham, soz bo'lsin. Inglizcha: Better small but good.

23. O'zbekcha: Yovqur do'stning yarasi ko'p bo'ladi. Inglizcha: A brave friend bears many scars.. O'zbekcha: Bilim — oltin, ta'lim — kalit. Inglizcha: Knowledge is gold, learning is the key.

24. O'zbekcha: O'g'ri o'g'rini o'ldirmaydi. Inglizcha: A thief doesn't kill another thief.

25. O'zbekcha: Qush tilini qush biladi. Inglizcha: Only a bird understands a bird's language.

26.O'zbekcha: Yetti o'lchab, bir kes. Inglizcha: Measure seven times, cut once.

27.O'zbekcha: Temirni qizig'ida bos. Inglizcha: Strike the iron while it's hot.

Xulosa:

Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollar insoniyat tajribasi va madaniy qadriyatlarning umumiylik va o'xshashliklarini ko'rsatadi. Ular hayotga teran qarash, harakatning ahamiyati, iroda kuchi, do'stlikning qadr-qimmati kabi mavzularni ifodalaydi. Bu maqollar turli vaziyatlarda odamlarga yo'l-yo'riq ko'rsatadi, ularni motivatsiya qiladi va o'z qarorlarini ongli ravishda qabul qilishga undaydi. Shu bilan birga, turli xalqlar madaniyati o'rtasida do'stlik va o'zaro tushunishni mustahkamlaydi. Maqollar zamon o'tgan sari ham o'z ahamiyatini yo'qotmay, insonlarga hayotiy saboqlar beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov, A. (2009). O'zbek xalq maqollari. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi nashriyoti.

Ushbu kitobda o'zbek xalq maqollari va ularning tushuntirishlari to'plangan.

2. Merriam-Webster Dictionary of Proverbs (1999). Springfield, MA: Merriam-Webster, Incorporated.

Ingliz tilidagi maqollar va ularning izohlarini o'z ichiga oladi.

3. Ro'ziyev, M. (2015). Xalq maqollari va ularning ma'nosi. Toshkent: Ma'naviyat. Ushbu kitob o'zbek xalq maqollari haqida chuqurroq tushuncha beradi.

4. Speake, J. (2008). The Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford: Oxford University Press.

Ingliz tilidagi mashhur maqollar va ularning izohlarini taqdim etadi.

5. Saidov, I. (2011). O'zbek va xalq maqollari taqqoslanuvchi tadqiqoti. Toshkent: Fan va texnologiya.

О‘ЗBEK VA INGLIZ TILIDAGI MA’NOSI BIR-BIRIGA O‘XSHASH MAQOL HAMDA IBORALARNING TAHLILI

Shokirova Mohinur Murod qizi

*Buxoro davlat pedagogika institute Tillar fakulteti xorijiy til va
adabiyoti ta’lim yo’nalishi 1-kurs talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek tili maqollari va ularning ingliz tilidagi ma’nodoshlari qiyosiy tahlil qilinadi.. Qiyosiy tahlil orqali ikki tilda uchraydigan umumiy tushuncha va qadriyatlar aniqlanib, ularning turli ifoda shakllaridagi o‘ziga xos jihatlari ko‘rsatib beriladi. Ushbu izlanish natijalari lingvistik, tarjimashunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida qiziqarli va foydali bo‘lishi kutilmoqda.

Kalit so‘zlar: maqol, ibora, fraza, ma’no, maqsad, ta’limot, ,tarjima, hikmat, xalq ijodi, talqin, misol, og‘zaki ijod namunasi

Maqollar – bu qadimdan xalq og‘zaki ijodi sifatida shakllangan va hayot tajribasidan olingan, qisqa, o‘zgarmas, umumiy ahamiyatga ega bo‘lgan iboralardir. Maqollar ko‘pincha doimiy haqiqatlarni, axloqiy va madaniy qadriyatlarni, hayotiy saboqlarga oid fikrlarni ifodalaydi. Ular, odatda, tasavvurga tayanadi va biror voqea yoki hodisaga umumiy nuqtai nazar beradi.

Maqollar ko‘pincha bolalarga axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni o‘rgatishda ishlatiladi. Ular odamlarni yaxshilikka, mehnatsevarlikka, adolatga va boshqa muhim qadriyatlarga yo‘naltiradi. Maqollar ijtimoiy qadriyatlarning ifodasi bo‘lib, ular jamiyatda boshqalarga o‘rnak bo‘lish, tarbiya va axloqiy hikmatlarni etkazish uchun ishlatiladi.

Maqollar nafaqat hayotiy saboqlarni taqdim etadi, balki odamlarni an‘analariga va madaniyatiga hurmat ko‘rsatishga chaqiradi. Ular til va madaniyatni saqlash, avloddan avlodga o‘tkazishning muhim vositasi hisoblanadi.

Maqollarning xususiyatlari:

1. Qisqalik va aniq ma’no: Maqollar ko‘pincha qisqa va tushunish oson bo‘ladi. Ular ma’lum bir voqea yoki hodisa haqida katta hikoya qilish o‘rniga, bir nechta so‘z bilan uning mohiyatini ifodalaydi.

2. Hayotiy tajriba: Maqollar xalqning uzoq vaqt davomida yig‘ilgan tajribasini o‘z ichiga oladi. Ular odatda insonlarning kundalik hayotidagi muhim saboqlarni ta’kidlaydi.

3. Axloqiy saboqlar: Ko‘plab maqollar, axloqiy yoki ma’naviy qadriyatlarni targ‘ib qiladi. Ular insonlarga to‘g‘ri va aniq qarorlar qabul qilishda yordam berishi mumkin.

4. Keng qo'llanilish: Maqollar har bir til va madaniyatda mavjud bo'lib, ular hayotning turli jabhalariga doir fikrlarni ifodalaydi.

1. **Ikka kemani ushlagan g'arq bo'ladi.** Maqolning ma'nosi shuki, agar odam bir vaqtning o'zida ikkita yoki undan ortiq masalani yoki maqsadni o'z zimmaga olishga harakat qilsa, u o'zining barcha manbalarni-vakt, kuch, e'tibor bir joyga to'plolmaydi va oxir-oqibatda hech bir narsada muvaffaqiyatga erisholmaydi. Ya'ni, bitta ishga diqqatni jamlash va unga to'liq e'tibor qaratish kerak.

Don't put all your eggs in one basket. Bu ibora, qo'rquvni kamaytirish uchun barcha ishga birdaniga harakat qilmaslik kerakligini anglatadi. Ibora ko'pincha odamlarni bir narsaga diqqatni jamlash va ko'p ishni bir vaqtning o'zida qilishdan saqlanishga undash maqsadida ishlatiladi.

2. **Qush inida ko'rganini qiladi.** Ota-ona yoki atrof-muhit bola xulqini shakllantiradi. Bu maqol odamning xulq-atvori, ishlaridagi odatlar, dunyoqarashi va harakatlari, ko'pincha uning oilasi yoki ota-ona tarbiyasidan olingan tajribalarga asoslanishini bildiradi. Ya'ni, bola qanday muhitda ulg'aygan bo'lsa, kattalarga aytganda, aynan o'sha muhit va tarbiya uning kelajakdagi xatti-harakatlariga ta'sir qiladi.

Like father, like son. Ota-ona qanday bo'lsa farzandlar ham shunday bo'ladi. Bolalar ota-onalarining sifatlarini o'zida jamlagan, ulardan o'rnak olgan bo'ladi. "Like father, like son" — bu ibora, ota va o'g'il o'rtasidagi o'xshashlikni ta'kidlaydi, ya'ni o'g'il, odatda, otasining xarakteri, xulqi, qobiliyatlari yoki odatlarini meros qilib oladi. Bu ibora, odatda, biror kishining ota-onasiga o'xshash xususiyatlarini ko'rsatishda ishlatiladi. Misol: "Tom is always working hard, just like his father. Like father, like son." (Tom har doim otasiga o'xshab qattiq ishlaydi. Ota-o'g'il, bir xil.)

3. **Bir kun tuz yegan uyingga qirq kun salom ber.** Ushbu hikmat yordam yoki yaxshilik qilgan odamni hurmat qilish va minnatdorlik bildirish zarurligini anglatadi. Maqolning ma'nosi shuki, biror kishi sizga bir marta yordam bergan yoki yaxshilik qilgan bo'lsa, siz uni uzoq vaqt davomida eslab, unga hurmat ko'rsatishingiz kerak. Bu minnatdorlikni va hurmatni vaqtinchalik emas, balki davomli tarzda bildirish kerakligini ta'kidlaydi.

Don't bite the hand that feeds you. Ingliz tilidagi bu maqol ham yaxshilik qilganlarga yomonlik qilmaslikka chaqiradi, nonko'rlikni qoralaydi. To'g'ridan to'g'ri tarjima qiladigan bo'lsak, "Seni boqqan qo'llarni tishlama".

4. **Domlani aytganini qil qilganini qilma.** Maqolning ma'nosi shuki, biror kishining so'zlari va ta'limotlari, uning amaliy xatti-harakatlari bilan bir xil bo'lmasligi mumkin. Shuningdek, bu maqol, o'rnak sifatida, nafaqat domlaga, balki bizga hikmat uqtirgan har bir yoshi ulug'larga quloq solishni, lekin faqat uning amallariga emas,

balki bergan ta'limotlariga ergashishni targ'ib qiladi. Chunki o'zi o'rgatgan narsasiga amal qilmaydigan insonlar ham bor.

Do as I say, not as I do. Ushbu jumla yuqorida o'zbek maqolidek ma'no anglatib, bir kishining qilgan ishini emas so'zlagan hikmatini bajarishga chorlaydi, albatta, hamma ham aytganiga amal qilavermaydi.

5. **Hechdan ko'ra kech.** Bu o'zbek maqoli har qanday ishni, hatto kech qilingan bo'lsa ham, umuman qilmaslikdan yaxshiroq ekanligini anglatadi. Ya'ni, muayyan bir ishni boshlashda yoki biror maqsadga erishishda vaqtni kechiktirgan bo'lsangiz ham, uni amalga oshirishdan voz kechishdan ko'ra, hech bo'lmaganda kech boshlash, uning ustida ishlash yaxshiroqdir.

Better late than never. Bu ingliz jumlasini yuqoridagi maqolning ayni o'zidir. Ya'ni tarjimasi ham ma'nosi ham bir xil ma'no anglatadi.

6. **Tarvuzi qo'ltig'idan tushmoq.** Ushbu ibora kayfiyati buzilgan, ishi chappasiga ketgan insonning ruhiy holatini majoziy ma'noda namoyon qiladi. Tarvuzning qo'ltig'idan tushishi — bu hayotdagi qiyinchiliklar, o'zgarishlar yoki kutilmagan holatlar natijasida odamning ilgarigi holatidan orqaga chekinishi yoki muvaffaqiyatsiz holatga tushishini ifodalaydi.

Under the weather. "Under the weather" iborasi, odatda, o'zini yomon his qilish yoki kasal bo'lish ma'nosini anglatadi. Bu ibora, asosan, kichik kasalliklar yoki holsizlik holatlarini tasvirlash uchun ishlatiladi. Misol: "I'm feeling a bit under the weather today, so I think I'll stay home and rest." (Bugun o'zimni biroz yomon his qilyapman, shuning uchun uyda qolib dam olaman.) Bundan tashqari, bu ibora ruhan yoki jismonan zaif bo'lgan holatlarni ifodalashda ham qo'llanilishi mumkin.

7. **Narxi osmonda.** Bu ibora biror narsa yoki mahsulotning juda qimmat bo'lishini anglatadi. U asosan bozor iqtisodiyotida yoki kundalik hayotda narxlarning keskin oshishini ifodalashda ishlatiladi. Bu holat, ayniqsa, mahsulot yoki xizmatlarning talab ortib, ta'minot yetishmasligi natijasida narxlar tezda o'sishiga duch kelganda qo'llaniladi.

Cost an arm and a leg. Bu fraza ingliz tilida "juda qimmatga tushmoq" ma'nosini anglatadi. Ushbu ifoda, biror narsa juda yuqori narxda yoki katta mablag' talab qilganida ishlatiladi. Masalan, "That car costs an arm and a leg" deb aytish, "Ushbu mashina juda qimmat" degan ma'noni anglatadi.

8. **Yarasiga tuz sepmoq.** Bu og'zaki ijod namunasi biror kishining og'riqli holatiga qo'shimcha zarba berish, uni yanada og'irlashtirish yoki uning xotirjamligini buzish ma'nosini bildiradi. Ya'ni biror kishiga og'ir vaziyatda undanda yomonroq sharoit yaratish yoki uning azobini ko'paytirishga ishora qilgan holda ishlatiladi.

Add fuel to the fire. Inglizcha ibora bo'lib, "yaxshi narsani yanada yomonlashtirish" yoki "holatni yanada kuchaytirish" degan ma'noni anglatadi. Bu ibora

odatda muammoni yanada murakkablashtirish yoki ziddiyatni kuchaytirish ma'nosida ishlatiladi. Masalan, biror kishi biror mojaro yoki tortishuvni yanada kuchaytirs, "add fuel to the fire" deb aytiladi.

9. Qarisan, qartasan, asl zotingga tortasan. Ushbu xalqimizning yana bir ijodi bo'lib, insonning tabiati yoki o'z xulq-atvori vaqt o'tishi bilan o'zini ko'rsatadi degan ma'noni anglatadi. Maqol hayotdagi o'zgarishlar, tajribalar va vaqt o'tishi bilan insonning ichki tabiati ochilishini ta'kidlaydi. Yoshlik va vaqtinchalik o'zgarishlar insonning haqiqiy tabiatini yashira olmaydi.

A chip off the old block. Bu inglizcha ibora "ota-onasiga o'xshash" yoki "ota-ona xususiyatlarini meros qilib olish" degan ma'noni anglatadi. Bu ibora, asosan, biror insonning xarakteri yoki xulqi, qobiliyati va boshqa xususiyatlari uning ota-onasiga o'xshash bo'lsa ishlatiladi. Masalan, agar bola o'z otasining ishiga yoki xulq-atvoriga juda o'xshasa, "He's a chip off the old block" deyish mumkin.

10. Omadi chopmoq. Bu birikma biror kishining baxti keldi, yoki omadli holatga tushib, muvaffaqiyatga erishdi degan ma'noni anglatadi. "Chopmoq" so'zi bu yerda, muvaffaqiyatning kutilganidan tezroq va oson kelishini ifodalash uchun ishlatiladi. Ibora ko'pincha tasodifiy muvaffaqiyatlar yoki yaxshi imkoniyatlar yuzaga kelganida ishlatiladi. "Omadi chopgan" degan so'zlar odamning kutilmagan darajada baxtli holatga tushishini yoki omadli bo'lishini ifodalaydi.

The ball is in your court. Ushbu ibora "endilikda qaror qabul qilish yoki harakat qilish sizning zimmingizda" degan ma'noni anglatadi. Bu ibora odatda, biror vaziyatda kimdir o'z harakatini qilish uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olganida ishlatiladi. Misol uchun, agar siz biror muammoni hal qilish uchun taklif bergan bo'lsangiz, va endi qaror boshqa kishiga bog'liq bo'lsa, "The ball is in your court" deyishingiz mumkin.

11. Ming marta eshitgandan bir marta ko'rgan yaxshi. Bu hikmat haqiqiy tajriba yoki ko'z bilan ko'rish, eshitgan so'zlardan ko'ra ancha samarali va ishonchli bo'lishini anglatadi. Maqolning ma'nosi shuki, biror narsani faqat eshitish yoki aytish orqali tushunishdan ko'ra, uni o'z ko'zingiz bilan ko'rish yoki o'z tajribangiz orqali bilish afzalroqdir. O'shandagina sizga voqeaning ta'siri kuchli ma'nosi tushunarli bo'ladi. Bundan tashqari, bo'lib o'tgan ish hammaning ham xotirasida bir xil saqlanib qolmaydi yoki barcha ham uni bir xil tushunmaydi, shuning uchun ham voqelikka insonning o'zi guvoh bo'lishi yaxshiroqdir.

A picture is worth a thousand words. "A picture is worth a thousand words" iborasi, so'z bilan ifodalashdan ko'ra ko'proq tasvir yoki su'ratni etkazishi yaxshiroq ekanligini anglatadi. Bu ibora biror holatni yoki voqeani tasvirlash uchun rasm yoki vizual tasvirlarning so'zlardan ko'ra yanada samaraliroq yoki kuchliroq ekanini ta'kidlaydi. Masalan, agar kimdir biror joyni yoki voqeani so'z bilan tasvirlab berishga

urinayotgan bo'lsa, voqeaning su'ratini ko'rgan odamlar buni tushunishi osonroq bo'lishi mumkin.

12. Oz-oz o'rganib dono bo'lur, qatra-qatra yig'ilib daryo bo'lur. Bu o'zbek maqoli kichik va davomli harakatlar, o'rganishlar va sa'y-harakatlar orqali katta natijalarga erishish mumkinligini anglatadi. Ya'ni, inson biror narsani kichik qadamlar bilan, asta-sekin o'rganib borishi va birlashib qolgan har bir harakat ham oxir-oqibat katta yutuqqa olib kelishi mumkin. Ishni bajarishdagi davomiylik, qat'iyat va sabrning muhimligini ham ta'kidlanadi.

A penny saved is a penny earned. Ingliz tilidagi bu idiomada har bir kichik tejashning katta foydaga olib kelinishi ta'kidlanmoqda.

13. O'tgan ishga salovat. Xalqimiz og'zaki ijod xazinalaridan biriga aylangan bu jumla o'tib ketgan ishlarni yaxshilikka yo'yish, sodir bo'gan voqealarni o'ylab g'am chekmaslikka chaqiradi. O'tmishni eslab afsuslanish ham vaqt boy berish, hozirimizni yo'qotib qo'yish demakdir.

Do not cry over spilled milk. Ingliz tilidagi "Don't cry over spilled milk" iborasi, endi o'zgartirib bo'lmaydigan yoki noxush holatdan keyin behuda azob chekmaslikni bildiradi. Misol uchun, "Xato qilding, endi esa ortga qaytib bo'lmaydi, shuning uchun o'tgan narsaga o'ksimang" deb aytish mumkin. **“Let bygones be bygones.”** maqoli ham o'tgan ishga salovat ma'nosini beradi.

14. Usti yaltiroq, ichi qaltiroq. Ushbu o'zbek xalq og'zaki ijodi ingliz tilida quyida keltirilgan misolga qaraganda salbiy ma'no kasb etadi. Ya'ni tashqi ko'rinishdan istalgan bir shaxs yoki buyum bo'lsin, qanchalik go'zallik va hashamatni namoyon etsada, ichida uning aksi bo'lishi mumkin. Tubdan aslida nima borligini bilish mushkul.

You can't judge a book by its cover. Ingliz tilidagi "You can't judge a book by its cover" iborasi, biror kishining tashqi ko'rinishiga qarab uning ichki dunyosini baholash mumkin emasligini bildiradi. Misol uchun, "Uning tashqi ko'rinishi qiziqmasin, ichki dunyosi ancha boy" deb aytish mumkin.

15. Qo'shnining noni shirin. "Qo'shnining tovug'i ko'zga g'oz ko'rinadi", tarzida talqin qilingan bo'lib, bu maqol Eron xalq maqoli hisoblanadi va bu maqolning o'zbekcha muqobillaridan biri "Qo'shnining noni shirin"dir. Ko'pincha bu maqol yosh bolalarga nisbatan qo'shni o'rtog'ining narsasiga havas qilganida ishlatiladi. So'zmaso'z tarjimasi esa "Qo'shnining tovug'i qo'shniga g'oz ko'rinadi"dir.

The grass is always greener on the other side. Bu ibora, boshqa joy yoki boshqa odamning holati yoki imkoniyatlari har doim yaxshiroq ko'rinadi, ammo aslida hammasi bir xil bo'lishi mumkinligini bildiradi. O'zbek tilida ham "boshqa tomondagi o'tlar har doim yashilroq" kabi ibora ishlatiladi. Misol uchun, "Menga ko'pincha o'z

ishimdan norozi bo'lishimni ko'rganlar, boshqalar ishlayotgan joylarni afzal ko'rishadi" deb aytish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismoilov, I. (2001). O'zbek xalq maqollari. Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti. "YOSH SHARQSHUNOSLAR ANJUMANI" 2023-YIL 21-DEKABR
2. "The Oxford Dictionary of Idioms"
3. "McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms"

О'ZBEK ADABIY TILIDAGI MAÑO KO'CHISH USULLARI: METAFORANING O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI O'XSHASH VA FARQLI JIHATLARI

Yusupova Muhabbat Alijon qizi

*BuxDPI Tillar fakulteti Xorijiy til va adabiyot
ta'lim yo'nalishi birinchi bosqich talabasi*

Annotatsiya: Bugungi davrda ko'chma maño turlarining mohiyatiga bo'lgan qiziqish ancha ortib bormoqda. Ushbu tezisda o'zbek tilidagi ko'chim usullaridan biri bo'lgan metaforaning vazifasi va uning ingliz tilidagi turlari va ishlatilish o'rinlari haqida batafsil yoritilgan. Shu bilan birga bu usulning ingliz tilidagi o'xshash va farqli jihatlari ham

Kalit so'zlar: *metafora, denotat, omonimik, leksema, ingliz tili, time, money, world, stage, xalq og'zaki ijodi.*

Metafora (gr. *metaphora*-ko'chirish) -nutq mexanizmi, biror leksema denotatining tashqi, zohiriy o'xshashligi asosida boshqa ma'noni ifodalash uchun ishlatilishi. Metafora ma'no hosil bo'lishi uchun quyidagilardan biri sabab bo'ladi:

- 1) Bir so'z boshqa so'zga nisbatan so'zlovchining ifoda maqsadiga ko'proq mos va muvofiq bo'laddi va shuning uchun birinchisi o'rnida ikkinchisi qo'llaniladi;
- 2) Biror denotataning ifodalovchisi bo'lmaydi va ma'lum bir so'z boshqa denotatni ham ifodalash uchun qo'llaniladi.

Demak, birinchi holda ko'chirilayotgan so'z denotatning ikkinchi atamasi bo'lsa, ikkinchi holda birinchi atamasidir. Masalan, *quyi* so'zi anglatadigan ma'noni *etak* so'zi qulayroq va to'laroq ifodalanganligi bois tog'ning quyi tomoniga nisbatan *etak* so'zi ishlatilgan. O'zbek tilida dengizdagi o'ziga xos jo'g'rofiy o'rinning nomi bo'lmaganligi bois *qo'ltiq* so'zi unga nisbatan ham qo'llanadi. Metafora hodisasi asosan, ot turkumi doirasida, qisman fe'lda uchraydi: *Qush uchdi. Samolyot uchdi* qurilmalarining ikkinchisida *uchmoq* fe'li ifodalangan harakatqushning havodagi qanotlarini silkitib qilgan parvozigaga o'xshaydi. Shu boisdan *uchmoq* fe'li ifodalangan keyingi ma'no metaforik ma'no. Metafora hosila ma'no hosil qilishning keng tarqalgan usuli sifatida badiiy uslubning, nutqning eng muhim vositasidan hisoblanadi. Metaforik hosila ma'no nutqda juda ko'p uchraydi. Ammo ularning lisoniylashgani-sememaga aylangani nisbatan kam. *Qanot* (samolyot), *uchmoq, og'iz* (qop) kabi leksemalarning ushbu hosila ma'nosi metaforik semema. Metaforik yo'l bilan hosil bo'lgan semema davrlar o'tishi bilan o'ziga xos atash semalari kasb etishi natijasida bosh sememasidan uzoqlashib, mustaqil holga kelishi, omonimik tabiatga ega bo'lishi

mumkin. Masalan, adabiyotshunoslik termini sifatidagi *fojia* umumiste`mol qo`llanishdagi *fojia* so`zidan ma`niovij jihatdan uzilib, ularning nomemalari omonimik munosabatga ega bo`lgan. Shuningdek, jo`g`rofiy termin bo`lgan qo`ltiq umumiste`moldagi qo`ltiq leksemasining omonimiga aylangan.

Ingliz tilida **metafora** - bu tilshunoslikda biror narsani boshqa biror narsaga o'xshatib ifodalash usulidir. Metafora orqali bir narsa boshqa bir narsaning xususiyatlarini yoki sifatlarini ta'kidlash maqsadida ishlatiladi. Ingliz tilidagi metaforalarning asosiy vazifasi - biror tushunchani yanada aniqroq va tasavvurga yaqin tarzda ifodalashdir. Masalan:

➤ Time is money (*Vaqt - pul*): Bu yerda "vaqt" va "pul" bir-biriga to'g'ridan-to'g'ri bog'lanmagan bo'lsa ham, vaqtning qimmatbaho va cheklangan bo'lishi "pul" ga o'xshash tarzda ta'kidlanadi.

➤ The world is a stage (*Dunyo - sahna*): *Dunyo* va *sahna* o'rtasidagi o'xshashlik orqali hayotning teatrga o'xshashligi va har bir insonning o'z roli borligi ifodalanadi.

O'zbek tilidagi metafora ham aynan shu usulda ishlatiladi, lekin ba'zi madaniy farqlar va o'ziga xosliklar mavjud. O'zbek tilida ko'pincha obrazli va an'anaviy tasvirlar ko'proq uchraydi. O'zbek tilidagi metaforalarda xalq og'zaki ijodi, maqollar va idiomatik ifodalar katta rol o'ynaydi.

Misollar:

❖ Vaqt - oltin (Inglizcha "*Time is money*"ning o'zbekcha analogi): Vaqtning qimmatligini va uni tejash zarurligini ta'kidlaydi.

❖ Ko'zingdan nur ketmasin (Inglizcha "*Keep your spirits up*"ning o'zbekcha analogi): Kishi o'zining ruhiy holatini yoki umidini yuqori tutishiga nisbatan ishlatiladi.

Farqlar:

1. Madaniyat o'xshashliklari va farqlari: Ingliz tilidagi metaforalarda ko'proq iqtisodiy va zamonaviy hayotga aloqador tasvirlar ishlatiladi ("*Time is money*" kabi), O'zbek tilida esa ko'proq tabiat, an'anaviy va maishiy obrazlar keng tarqalgan ("*Yer yuzida yer tishlagan kabi*" yoki "*Yurakdan otish*" kabi).

2. Ijtimoiy kontekst: Ingliz tilidagi metaforalarda ko'pincha jamiyatda yashash tarziga, ishbilarmonlik yoki shaxsiy rivojlanishga urg'u berilgan bo'lsa, o'zbek tilidagi metaforalarda ko'proq oilaviy, diniy yoki xalq an'analari bilan bog'liq tasvirlar mavjud.

Xulosa o`rnida shuni aytish mumkin ,metafora har ikki tilda ham tasvirlashning kuchli va ta'sirli usuli bo'lib, odamlarning fikrlarini yoki his-tuyg'ularini boshqalarga yetkazishda katta yordam beradi. O'zbek tilidagi

metaforalar ko'proq xalq og'zaki ijodiga asoslangan bo'lsa, ingliz tilidagi metaforalar ko'proq zamonaviy va global tushunchalar bilan bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1] Sayfullayeva R.R, Mengliyev B.R, Boqiyeva G.H, Qurbonova M.M, Yunusova Z.Q, Abuzalova M.Q. - Hozirgi O'zbek adabiy tili-, "Toshkent" 2010.
- [2] T.X Xolmatov- O'zbek tilida tasviriy san'at va stilistika, "Fan" 2005.
- [3] John R. Taylor- Cognitive Grammar: A basic introduction, "Oxford University Press", 2002

О`ZBEK ADABIY TILI VA MEYORLARI

Ro`ziyeva Ruxshona Jahongir qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti

Tillar fakulteti xorijiy til va adabiyoti

ta'lim yo`nalishi birinchi bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur tezis o`zbek adabiy tili va uning meyorlarini o`rganishga bag`ishlangan. Ishda o`zbek adabiy tilining tarixi va rivojlanish bosqichlari, meyorlarning asosiy turlari hamda ularning ijtimoiy va madaniy ahamiyati yoritiladi. Shuningdek o`zbek adabiy tilining fonetik, gramatik va leksik meyorlariga amal qilishning ahamiyati va zamonaviy jamiyatdagi meyorlarga rioya qilmaslik muammolari tahlil qilinadi.

**Kalit so`zlar:** Til rivoji, leksik meyor, fonetik meyor, gramatik meyor, o`zbek tili tarixi, til madaniyati, zamonaviy o`zbek tili, o`zbek adabiy tili,

Talaffuz va imlo meyorlari, gap bo`laklari.

O`zbek adabiy tili va meyorlari masalasi O`zbekiston Respublikasida keng o`rganilgan va ko`p yillar davomida rivojlanib kelgan ilmiy sohalardan biri hisoblanadi. O`zbek adabiy tili o`zining tarixiy ildizlariga ega bo`lib, bu tilning shakllanishi va meyorlari asosida xalq og`zaki ijodi va yozma adabiyot namunalari yotadi. Bu meyorlar tilni aniqlash, saqlash va tartibga solishda muhim rol o`ynaydi. O`zbek tili qadimiy turkiy tillar oilasiga kiradi va uning shakllanishi O`rta Osiyoning uzoq tarixiga borib taqaladi. O`zbek adabiy tili Alisher Navoiy davridan boshlab shakllangan. Ayniqsa, Navoiy asarlarida adabiy tilning aniq meyorlari va qoidalari belgilangan. Shu tariqa, o`zbek adabiy tili tarixiy jarayonlar orqali boyib, hozirgi zamonaviy ko`rinishini oldi.

Adabiy meyorlarning ahamiyati

adabiy til meyorlari tilni umumiy, tushunarli va ifodali qilish uchun zarur. Bu meyorlar quyidagi asosiy jihatlarni o`z ichiga oladi:

- Leksik meyor: so`z boyligini ifoda qilish uchun muayyan so`z va iboralar tanlanadi
- Grammatik meyor: tilda to`g`ri gap tuzish, otlar, fellar va boshqa so`z turkumlari bo`yicha meyoriy qoidalar mavjud
- Imlo va talaffuz meyorlari: to`g`ri yozish va talaffuz meyorlari
- Stilistik meyor: turli matn janrlari va uslublariga qarab o`zgaradi

Adabiy til meyorlarining rivojlanishi

O'zbek tilining meyorlarini shakllantirishda asosiy omil - bu ilmiy tadqiqotlar va davlat siyosati hisoblanadi. Jumladan, til islohoti, lug'atlar nashri tilni rivojlantirish uchun maxsus qonunlar qabul qilinishi, til meyorlari va qoidalarining ommalashishiga yordam beradi. Shu bilan birga, yosh avlodni ona tilida ta'lim olish va uning qoidalarini puxta bilishga rag'batlantirish ham muhimdir. XXI asrda O'zbekistonda globalizm axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali yangi so'zlar va uslublar tilga kirib kelyapti. Bu esa meyorlarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Shu bilan birga, o'zbek adabiy tilida milliy va an'anaviy qadriyatlarni saqlab qolish maqsadida yangicha yo'nalishlarda ishlar olib borilmoqda.

O'zbek tili meyorlari bugungi kunda ham xalq orasida ommalashgan bo'lib o'ziga xos xususiyatlarga ega, bu meyorlarning saqlanishi rivojlanishi va kelajak avlodga yetib borishi milliy madaniyat va an'analarni boyitishga xizmat qiladi.

Gap bo'laklari:

Gap bo'laklari gapning tarkibiy qismlari bo'lib, ualr gapda muayyan vazifalarni bajaradi. Gapning asosiy bo'laklari va yordamchi bo'laklari va yordamchi bo'laklari tilda mantiqan to'g'ri fikr ifodalash uchun zarur. Gap bo'laklari tilda fikrni ifodalashning asosiy unsurlari hisoblanadi. O'zbek tilida gapning gramatik tuzilishi va uning bo'laklari muhim o'rin tutadi. Gap bo'laklari o'zaro gramatik bog'lanishda bo'lib, bu bog'lanishlar gapning mantiqiy va aniq ifodalanishini ta'minlaydi. Ega va kesim o'rtasidagi uyg'unlik, shuningdek, to'ldiruvchi, aniqlovchi va holning boshqa bo'laklar bilan bog'lanishi gap mazmunini to'liq ifodalashga yordam beradi.

- Ega - gapda harakatni bajaruvchi yoki hodisani ifodalovchi bo'lak hisoblanadi. U odatda kim? Yoki nima? Savollariga javob beradi. Masalan: O'quvchi kitob o'qiyapti. Ushbu gapda "o'quvchi" so'zi ega hisoblanadi.

- Kesim - gapda harakat yoki hodisani ifodalovchi bo'lakdir. Kesim, odatda, ega bilan uyg'unlashib keladi va nima qilyapti? Yoki nima bo'ldi? Kabi savollarga javob beradi. Yuqoridagi gapda "o'qiyapti" so'zi kesim hisoblanadi.

- Aniqlovchi - aniqlovchi gapdagi boshqa so'zga aniqlik kiritadi. U gapda qanday? qaysi? qanaqa? So'roqlariga javob bo'ladi. Masalan: yangi kitob "yangi"-aniqlovchi

- To'ldiruvchi- to'ldiruvchi gapda ega yoki kesim tomonidan talab qilinadigan qo'shimcha malumotni ifodalaydi. Masalan: "O'quvchi kitobni o'qiyapti" gapida "kitob" so'zi to'ldiruvchi vazifasida kelyapti.

- Hol - hol gapda harakatning qanday, qayerda, qachon yoki qay tarzda bajarilganini ifodalaydi. Masalan: "O'quvchi kechasi kitob o'qiyapti" gapida "kechasi" hol hisoblanadi.

Ingliz tilida**1.subject (ega):**

Gapning kim yoki nima haqida ekanligini bildiradi. Odatda odam yoki narsa nomi, masalan, “He,” “She,” yoki “The book.”

2. Verb (Kesim):

Gapning asosiy harakati yoki holatini bildiradi. Misol: “is,” “runs,” “eats.”

3. Object (to‘ldiruvchi):

Harakat kimga yoki nimaga qaratilganini bildiradi. Bu to‘ldiruvchi gapda faoliyatni qabul qiluvchi sifatida qatnashadi. Masalan, “the ball” (“He kicks the ball”).

4. Objective (aniqlovchi):

Gap ma’nosini aniqlovchi yoki kengaytiruvchi qism. Bu qism holat yoki boshqa ma’lumotni bildirishi mumkin. Masalan, “tired” (“She seems tired”).

5. Adverb (hol):

Gapga qo‘shimcha ma’lumot qo‘shuvchi qism. Bu joy, vaqt, sabab va boshqa holatlar haqida tushuncha beradi. Masalan, “yesterday,” “in the park”.

***Umumiy gap tuzilmasi:**

Subject + Verb + Object + Objective + Adverb = He (Subject) plays (Verb) football (Object) every day (Adverb).

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, o‘zbek tilining davlat tili sifatida belgilanishi O‘zbekiston xalqining milliy o‘zligini tiklash, madaniy qadriyatlarni saqlash va mustahkamlash yo‘lida katta ahamiyatga ega bo‘ldi. Hozirda O‘zbekistonda o‘zbek tilini rivojlantirish, davlat tili me‘yorlarini saqlash va ommalashtirish maqsadida ko‘plab dasturlar amalga oshirilmoqda. Shu sababli, 21-oktabr kuni "O‘zbek tili bayrami kuni" sifatida nishonlanadi.

O‘zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi milliy o‘zlik, madaniy meros va tilni saqlashda hal qiluvchi rol o‘ynagan va bugungi kunda ham til rivoji va ommalashuvida muhim omil bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mamatov.I. “O‘zbek tili gramatikasi” Toshkent 2018
- 2.Xudoyberdiyev,S. “Hozirgi o‘zbek adabiy tili” Toshkent: universitet nashriyoti 2020
2. Karimov,A. “O‘zbek tilining gramatik tuzilishi”. Ozbekiston milliy ensiklopediyasi, 2019
3. Rashidov,U. “O‘zbek tilining fonetikasi va morfologiyasi” Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2017.

BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA INGLIZ TILINI O'QITISHNING AHAMIYATI

Xasanboyeva Vasila Akmal qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Ingliz tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari ta'lim jarayonida chet tillarini o'qitishning muhimligi, bu borada pedagogga qo'yiladigan talablar, erta yoshdagi o'quvchilarning til o'rganish jarayonidagi xususiyatlari, bu asosida bolalarni ingliz tiliga qiziqtirishning, shuningdek, ularni tanqidiy fikrlashga hamda intellektual salohiyatini oshirishga qaratilgan samarali metodlar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, optimal o'rganish davri, pedagogik ko'nikmalar, interaktiv darslar, zamonaviy texnologiyalar, individual yondashuv, motivatsiya, maqsad belgilash, o'qitish usullari, dars jarayoni, tanqidiy fikrlash, tasvirlash ko'nikmalari, mantiqiy fikrlash, savol berish ko'nikmalari.

THE IMPORTANCE OF TEACHING ENGLISH IN PRIMARY EDUCATION.

Annotation: In this article, the importance of teaching foreign languages in the educational process of elementary school students, the requirements for the pedagogue in this regard, the characteristics of early-age students in the language learning process, based on this, the interest of children in the English language, as well as their effective methods aimed at increasing critical thinking and intellectual potential are discussed.

Key words: Primary education, optimal learning period, pedagogical skills, interactive lessons, modern technologies, individual approach, motivation, goal setting, teaching methods, teaching process, critical thinking, imaging skills, logical thinking, questioning skills.

ВАЖНОСТЬ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение обучения иностранным языкам в образовательном процессе учащихся младших классов, требования к педагогу в этой связи, особенности раннего возраста в процессе изучения языка, исходя из этого, интерес детей на английском языке, а также их эффективные методы, направленные на повышение критического мышления и интеллектуального потенциала.

Ключевые слова: Начальное образование, оптимальный период обучения, педагогические навыки, интерактивные уроки, современные технологии, индивидуальный подход, мотивация, целеполагание, методы обучения, учебный процесс, критическое мышление, навыки визуализации, логическое мышление, умение задавать вопросы.

[1] Ta'lim sifatini oshirish, xorijiy tillarni o'qitishni rivojlantirish, o'quvchi yoshlarning xorijiy tillarni o'rganish bo'yicha ko'nikma va malakalarini oshirish davlat siyosatining ta'lim sohasidagi ustuvor vazifalardan biriga aylandi. Bolalarimiz maktabdan ona tili hamda chet tillarini yaxshi o'zlashtirishi va kompyuterda ishlash jarayonida malakaga ega bo'lishlari kerak. Darhaqiqat, hozirgi zamon jadal rivojlanib borayotgan intellektual hayotda chet tillarini, ayniqsa, ingliz tilidan bilimga va ma'lum darajaga ega bo'lish ahamiyatli ekanligini ko'rsatib ulgurdi. Bu borada yosh avlodni boshlang'ich ta'lim jarayonidan bilimli hamda salohiyatli tarbiyalash maqsadida ingliz tilidan ko'nikma va malakalarni shakllantirish kelajakda mamlakatimiz rivojiga hissa qo'shuvchi mahoratli kadr tayyorlashning muhim omilidir. Bugungi kunda har bir o'sib borayotgan avlod xorijiy tillarni bilishi zamon talabidir.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning chet tili ko'nikmalarini oshirish boshlang'ich ta'lim sohasida muhim ahamiyat kasb etadi. [2] Mutahassislar yangi tilni erta yoshda o'rganish yaxshiroq ekanligini tasdiqlovchi bir nechta nazariyalarni ko'rsatadilar. Agar u optimal muddatdan keyin qo'lga kiritilsa, tilni o'rganish yanada qiyinlashadi. Optimal davr - 2-14 yosh. Bu 14 yoshdan kattalar yoki kattalar ingliz tilini o'rganish jarayonida ko'proq qiyinchiliklarga duch kelishlarini anglatadi. Bu esa ta'lim jarayonida o'quvchilarga ingliz tili fanini boshlang'ich sinfdan o'qitish dolzarbligini ko'rsatadi.

Ta'limning ilk bosqichida o'quvchilarga ingliz tilini samarali o'qitish maqsadida o'qituvchilarga qator talablar qo'yiladi. [3] O'qituvchilar ingliz tilini yaxshi bilishi, qo'shimcha o'quv yo'nalishlarida yaxshi malakaga ega bo'lishi va o'quvchilarning ingliz tilida tanqidiy, intellektual va savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantira olishi kerak. Pedagog ingliz tili va pedagogika sohasida oliy ma'lumotga ega bo'lishi lozim. Shuningdek, ingliz tili o'qituvchisi sifatida TESOL va CELTA kabilar bilan sertifikatlangan bo'lishi kerak. Bu o'rinda fan o'qituvchisining pedagogik ko'nikmalarga ega bo'lishi muhim omil hisoblanadi, ya'ni o'yinlar orqali o'qitish, kommunikativ metod singari usullarni qo'llay olishi zarur. Pedagogdan har bir darsga kreativlik bilan yondashishi, dars jarayonini interaktiv va qiziqarli tarzda o'tkazishi talab etiladi. Ingliz tili darsi mobaynida zamonaviy texnologiyalardan, internet hamda multimedia vositalaridan, masalan, video darslar o'yinlardan samarali foydalanishi kerak. O'qituvchiga qo'yiladigan yana bir muhim talab, ta'lim sohasida bo'layotgan o'zgarishlar, islohotlar va umuman, yangiliklardan hamisha xabardor bolishi zarur.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan ingliz tili fani hamda undagi mashg'ulotlar bolalarda o'rganilayotgan tilga nisbatan qiziqish uyg'otishi va ularni yangi notanish tilda ma'lum daraja, bilimga ega bo'lishga chorlashi lozim. O'qituvchilar dars jarayonini tashkillashtirishda va o'tkazishda har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olib, turli darajadagi vazifalar va faoliyatlar tayyorlab kelishlari kerak. Bu esa har bir o'quvchining o'z sur'atida o'rganishini ta'minlaydi. O'quvchilar bilan doimiy muloqot qilish, ularning fikrlarini eshitish orqali o'quvchilarning o'ziga xos qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda maqsadlar belgilashlari ahamiyatlidir. Maqsad belgilash natijasida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish mumkin. Bu jarayon esa bir nechta samarali metodlarni o'z ichiga oladi. Ta'kidlab o'tish joizki, shu o'rinda bolaning individual xususiyatlari, qiziqishlarini ham inobatga olish zarur.

Boshlang'ich sinf dars jarayonida o'quvchilarning umumiy qiziqishlaridan kelib chiqilsa, ularning ingliz tiliga qiziqishini oshirishda o'yinlar alohida o'rin egallaydi. Ular nafaqat o'quvchilarning fanga qiziqtiradigan vosita balki, to'g'ri tanlangan va samarali tashkillashtirilgan o'yin ularda bir qancha til ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Quyida shunday o'yinlarga misollar keltiraman: "Mening qahramonim" loyihasi. Bunda o'quvchilar o'zlariga yoqadigan shaxs yoki qahramonni tanlaydilar masalan kitobdan biror qahramon, tarixiy shaxs yoki o'zlariga yaqin kishilar bo'lishi mumkin. Bolalarga uyga vazifa tarzda tanlangan shaxs haqida qisqacha ingliz tilida matn yozib kelish topshiriladi. Keying darsda esa ular tayyorlab kelgan matnlari asosida qahramonning hayoti, yutuqlari va qanday qilib ular boshqalarga yordam berganini muhokama qilishadi. Ushbu mashg'ulotda qahramonning xarakteri va qilgan ishlarini gapirib tahlil qilish o'quvchilarning tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Ingliz tilida "tabu" nomli mashhur o'yini mavjud. O'yinda guruhdagi bir o'quvchi berilgan so'zni tasvirlab berishi talab etiladi, lekin u so'zga yaqin bo'lgan boshqa so'zlarni ishlata olmaydi ya'ni bunday so'zlar "tabu" hisoblanadi. Qolgan bolalar berilgan so'zni topishlari kerak. Ushbu o'yin fikrlarni tez ifoda etish hamda so'z boyligini oshirish bilan birga o'quvchilarning tasvirlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. 20 savol. Bunda bir o'quvchi biror shaxs, buyum yoki joyni tanlaydi va boshqa o'yinchilar uni aniqlash uchun 20 ta qisqa savollar berishadi. Ishtirokchi faqat "ha" yoki "yo'q" deya javob beradi. O'quvchilar bergan savollari orqali tanlangan ob'ektni topishlari kerak. Bu mashg'ulot mantiqiy fikrlashni va savol berish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun boshlang'ich ta'limda ingliz tilini o'qitish ularga muhim poydevor bo'ladi. Bolalarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda o'yinlar hamda interaktiv metodlardan foydalangan hoda darsni tashkillashtirish muhimdir, ushbu usullar ta'lim jarayonini samarali va qiziq bo'lishini ta'minlaydi. Har bir o'quvchining o'ziga xos individual xususiyatini hisobga olish,

ularning o'z sur'atida o'rganishiga zamin yaratadi. Shu bilan birga, multimedia vositalari va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ta'lim o'qitish jarayonini yanada jozibador qiladi. O'quvchilarda mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish esa, o'z navbatida, ularning muvaffaqiyatlari uchun muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. https://uza.uz/oz/posts/yangi-ozbekistonda-chet-tilini-organishning-yangi-imkoniyatlari_475420
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/teaching-english-in-primary-schools-benefits-and-challenges/viewer>
3. Sue Garton, Fiona Copland. (2019). The Routledge Handbook of Teaching English for young learners. New York, NY: pp 564
4. Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Boshlang'ich sinflarda chet til o'qitish metodikasi" o'quv dasturi (2024).
5. Internet manbalari.

РОЛЬ НАШИХ ВЕЛИКИХ ПОЛКОВОДЦЕВ В ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ В ДУХЕ ВОЕННОГО ПАТРИОТИЗМА

Остонов Зафар Замонович

*Бухоро Давлат Педагогика институти харбий талии
факультети услубий тайёргарлик сикли уқитувчиси.*

Аннотация: В этой статье исследуется решающая роль, которую играют наши великие военачальники и лидеры в воспитании молодежи, в частности, в привитии ценностей военного патриотизма. На основе исторического анализа и обзора методов обучения в этом исследовании подчеркивается влияние военных деятелей на формирование национальной идентичности и гордости. В исследовании также рассматривается, как их руководство прививает чувство долга и ответственности перед страной и как эти ценности могут быть переданы современной молодежи.

Ключевые слова: Военный патриотизм, образование, молодежь, лидерство, военачальники, национальная гордость, развитие молодежи, патриотическое воспитание, исторические личности, национальная идентичность.

Патриотизм означает любовь и преданность земле, служение стране, это это означает отдать всю свою жизнь и свой потенциал, а также свою душу, если это необходимо. Патриотизм-это универсальные чувства, присущие всем народам, нациям и народам, и одна из духовных ценностей, отполированная веками. Историческая перспектива с точки зрения, патриотизм – это свойство людей в процессе их социально-экономического развития. За судьбу Родины, целостность и независимость территории, на которой живут сами народы комплекс чувств, связанных с его борьбой. С прошлым и настоящим Родины гордиться, заботиться и заботиться о своем будущем, отстаивать свои интересы.

Чувство патриотизма обусловлено глубоким знанием народом своей истории и материальное и духовное наследие, созданное великими предками беречь, как зеницу ока, и передавать будущим поколениям, традиции предков, живопись изучая роды и роды, наследие, продолжая ту часть, которая стала его ценностью особенно в вопросах стабильности, независимости, будущего нашего государства искренне чувствовать свое величие, стремиться построить такое будущее это отражается в сотнях качеств, таких как помощь. В конце концов, во все времена каждый судьба какой нации определяется воспитанием молодежи, которая является ее будущим. Джадидские мыслители о

том, насколько важна роль воспитания в жизни человека, общества и обратили на это внимание.

В каждом обществе образование молодежи является одним из важнейших элементов обеспечения стабильности и процветания нации. Военный патриотизм, неотъемлемый компонент национальной гордости, часто культивируется на примере уважаемых военачальников, известных своим мужеством, лидерством и непоколебимой преданностью своей стране. Капитаны и военные деятели, повлиявшие на историю нашей страны, служат мощными символами патриотизма, дисциплины и преданности делу. Их влияние на молодое поколение неоценимо в плане пропаганды национальных ценностей и воспитания глубокого чувства долга перед страной.

Цель этой статьи - исследовать роль этих великих полководцев в воспитании военного патриотизма у молодежи, проанализировав их вклад как в историческом плане, так и в контексте современного образования. В нем также будут рассмотрены методы, используемые военными деятелями для вдохновения и обучения молодежи, а также способы применения этих методов сегодня.

Педагог воспитывает учащихся-молодежь в верности своему народу, родине, стране иметь в них здоровую силу, мышление, веру и чистую совесть

формировать, жить во благо нации, воспитывать ответственность перед Родиной, к формированию всестороннего здорового образа жизни должен научить. способствовать развитию страны, повышению престижа нации, приносить пользу, работать с самоотверженностью и честностью, честь и интересы народа только когда вы пытаетесь найти разные способы и средства для размышлений, стимулирования. Воспитывать чувство патриотизма у учащихся, чтобы они были гуманными создаются широкие возможности для формирования. Патриотизм в учениках чувство формирование для всех новых педагогических технологий использование видений, поиск и создание новых форм, прежде всего, учить учащихся самостоятельно мыслить, уважать и ценить Родину необходимо. . Ведь красота Родины-такое прекрасное понятие, что она есть у каждого землевладельца может вызвать в душе гордость и гордость.

Обеспечение справедливости и мира между людьми также является патриотическим, это гуманно. В свою очередь, эти процессы способствуют духовно-просветительской нравственности людей. Условия жизни. Воспитания молодежи в духе гуманизма в настоящее время важный инструмент. Нарушение гуманных норм и обязанностей взаимно отрицательно влияет на справедливость. Это нарушает духовное воспитание.

Роль великих полководцев в воспитании молодежи в духе военного патриотизма значительна, поскольку эти лидеры воплощают такие ценности, как дисциплина, самопожертвование, мужество и любовь к своей стране. Своими действиями и лидерством они вдохновляют будущие поколения на соблюдение этих принципов. Вот несколько ключевых способов, с помощью которых великие военачальники вносят свой вклад в воспитание молодежи:

Образцы лидерства для подражания : Великие полководцы подают пример, демонстрируя такие качества, как храбрость, самодисциплина и стратегическое мышление. Их преданность своей стране побуждает молодых людей развивать эти качества, воспитывая чувство ответственности и долга перед своей страной.

Воспитание патриотизма : Жертвы, на которые идут военачальники, часто служат напоминанием молодежи о важности патриотизма. Подчеркивая преданность командиров делу защиты своей страны, молодые люди узнают о ценности верности и национальной гордости, которые составляют основу военного патриотизма.

Воспитание чувства долга : Военные капитаны вдохновляют молодых людей служить своей стране. Их руководство во время войны или в мирное время демонстрирует важность вклада в общее благосостояние нации, побуждая молодежь воспринимать службу как благородный путь.

Воспитание дисциплины и силы : Строгие тренировки и стойкость духа, проявляемые великими капитанами, также являются ключевыми уроками для молодежи. Эти капитаны часто подчеркивают важность упорного труда, самопожертвования и преодоления невзгод, что помогает молодым людям закалять характер и жизнестойкость как в военной, так и в гражданской жизни.

Укрепление единства и братства : Военные капитаны, возглавляя различные команды, часто подчеркивают важность единства, духа товарищества и сотрудничества. Эти качества воспитывают у молодежи чувство коллективной идентичности и ответственности, укрепляя солидарность и общие ценности в служении своей нации.

Культурное наследие: Деяния и наследие великих военачальников часто увековечиваются в национальной истории, рассказах и образовательных материалах. Изучая этих лидеров, молодые люди приобщаются к наследию своей страны и осознают важность сохранения этого наследия для будущих поколений.

Таким образом, великие военачальники играют решающую роль в формировании военного патриотизма молодежи, подавая убедительные примеры, прививая дисциплину, укрепляя единство и воспитывая глубокое чувство любви и долга по отношению к своей стране. Их влияние распространяется не только на поле боя, но и на сердца и умы будущих лидеров.

Полученные данные свидетельствуют о том, что военные капитаны, являясь символами национальной гордости, оказывают длительное влияние на воспитание молодежи. Их лидерские качества — дисциплина, стойкость и самопожертвование — являются важнейшими составляющими военного патриотизма, которые жизненно важны для национальной идентичности. Однако дискуссия также освещает проблемы, с которыми сталкивается современное образование, где влияние военных деятелей иногда затмевается сложностями глобальной взаимосвязанности и современными технологиями.

К интеграции военного патриотизма в современные системы образования необходимо подходить осторожно, уравнивая учения о мужестве и долге ценностями мира и сотрудничества в условиях глобализации. Необходимо адаптировать учения военных лидеров к современным условиям, в которых молодые люди знакомятся с различными мировоззрениями и ценностями.

Выводы

В исследовании делается вывод о том, что роль великих полководцев в воспитании у молодежи военного патриотизма необходима для сохранения силы нации. Их влияние формирует такие ценности, как мужество, верность и дисциплина, которые необходимы для укрепления национального единства и гордости. Однако, чтобы сохранить это влияние в 21 веке, важно, чтобы образовательные системы адаптировали свой подход, сочетая традиционные военные ценности с более широким пониманием глобального гражданства и мира.

Включите истории из жизни военных капитанов в школьные программы, чтобы подчеркнуть такие ценности, как патриотизм, дисциплина и национальная гордость.

Разработайте образовательные программы, которые будут посвящены этическим аспектам военного руководства, подчеркивая ответственность и служение нации.

Создать современные медиа-платформы (такие как фильмы, документальные ленты и социальные сети), которые освещали бы вклад военачальников в воспитание молодого поколения.

Организуйте молодежные программы, которые позволят молодым людям непосредственно участвовать в исторических реконструкциях или дискуссиях, связанных с военным патриотизмом и национальной историей.

Сочетая исторические примеры с современными методами, мы можем обеспечить, чтобы дух военного патриотизма продолжал вдохновлять молодых людей служить своей стране с гордостью и самоотверженностью.

Литература:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliy janob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent: "O'zbekiston", 2017,.
2. Hasanov H.R. "Vatanga sadoqat hissini shakllantirishda fanlar aro aloqadorlikni pedagogik asoslari" Monografiya .Buxoro: " Durdona", 2021.
3. Markaziy Osiyo mutafakkirlari talim-tarbiya va inson kamoloti haqida. "Moziydan sado", 1 (25) 2005 yil. 26-28-betlar.
4. Insoniylikning eng muhim fazilati – Vataniga bo'lgan muhabbatdir. [https://yuz.uz/uz/news/insoniylikning-eng-muhim-fazilati--vataniga-bolgan muhabbatdir](https://yuz.uz/uz/news/insoniylikning-eng-muhim-fazilati--vataniga-bolgan-muhabbatdir)
5. 140-сон 23.02.2018. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-3571158>

INGLIZ TILI XALQARO TEST TIZIMIDA O`QISH KO`NIKMASINI QANDAY QILIB OSHIRISH MUMKIN

Bozorova Gulzoda Botir qizi

Samarqand davlat chet tillar institut talabasi

Ilmiy rahbar: N.Zubaydova

Annotatsiya: Ingliz tili xalqaro test tizimida o`qish qismini rivojlantirish ko`pchilikning asosiy muammolaridan biri hisoblanadi va bu skillni qanday qilib rivojlantirish va qaysi texnikalar ko`proq yordam beradi va biz reading qismini oshirishimiz uchun umumiy nimalar qilishimiz mumkin. Mana shu masalalarga bir qancha yechim bo`ladigan texnikalarni ko`rib o`tamiz.

**Kalit so`zlar:** Ingliz tilida yozilgan maqola, kitoblar, lug`at boyligi, sinonimlar bilan ishlash, “skimming” va “scanning” usullaridan foydalanish, vaqt menejmenti.

Hozirgi kunda Ingliz tili xalqaro sertifikatini olish uchun juda ham talab kuchaygan hamda Ingliz tili xalqaro test topshirish imtihonining o`qib tushunish qismi ko`plab talabalar uchun murakkab hisoblanadi. Ushbu bo`limda muvaffaqiyatga erishish uchun yaxshi strategiyalar va muntazam mashq qilish muhim ahamiyatga ega. Quyida o`qish ko`nikmasi bo`yicha ko`nikmalarni rivojlantirishga yordam beruvchi muhim maslahatlar keltirilgan va ular bilan tanishib chiqamiz.

Ingliz tili xalqaro test tizimidagi o`qish qismi uchta matndan iborat bo`lib, har biri turli mavzularni o`z ichiga oladi. Matnlar ilmiy maqolalar, ommaviy axborot vositalaridan olingan parchalar va kundalik mavzularga oid materiallardan iborat bo`lishi mumkin. Matn turlari bilan tanishish uchun turli mavzular bo`yicha maqolalar o`qish maqsadga muvofiq. Bu lug`at boylikni oshirishga va turli kontekstlarni tushunishga yordam beradi.

Ko`proq ingliz tilida yozilgan maqolalar va darajasiga mos bo`lgan kitoblar o`qish o`qish ko`nikmasida tushunish qobiliyatini oshiradi, hamda nutq ham ravonlashadi. Ingliz tilida yozilgan maqola yoki kitoblar o`qishning juda ko`p foydali tomonlari ko`p. Masalan, inglizcha yozilgan kitobni o`qish jarayonida inglizcha fikrlash qobiliyatini ham oshiradi va murakkab gaplar, so`z birikmalari bilan ham tanishishimiz mumkin va shu bilan birga yangi so`zlar bilan tanishib, lug`at bazasini ham boyitib borishimiz mumkin va albatta, bu texnikamiz Ingliz tili xalqaro test tizimida o`qish qobiliyatini oshirishda yordam beradi. Bundan tashqari o`qish tezligini ham oshirishga yordam beradi. Albatta, o`qish tezligini oshirish uchun ham alohida shug`ullanish muhim. Har kuni o`qish mashqlariga kamida 30 daqiqa ajratish kerak. O`qish tezligini oshirish

uchun qiyinroq matnlarni o`qishga harakat qilish va har safar yangi usullarni sinab ko`rish kerak.

O`qish qismini oshirishda lug`at boyligini o`rni juda ham katta va buni bemaolol asosiy muhim omil deb qarashimiz mumkin. O`qish bo`limida ko`pincha murakkab va kam ishlatiladigan so`zlar uchraydi, hamda ko`pincha sinonimlar bilan ko`p keladi. Shuning uchun quyidagi harakatlarni amalga oshirish muhim: har kuni yangi so`zlarni o`rganib va ularni jummalarda ishlatish zarur. Bundan tashqari, sinonimlar va antonimlarni bilib olish juda ham muhim. Chunki savollar ko`pincha so`zlarning ma`nodosh shakllarida keladi. Shu o`rinda aytib ketish joizki, ixtisoslashgan so`z birikmalarini (masalan, ilmiy, texnik va ijtimoiy sohalarga oid so`zlar) o`rganish ham katta foyda beradi. Chunki asosan, o`qish ko`nikmasidagi matnlar turli xil ilmiy, texnik va ijtimoiy mavzularda keladi.

Yuqoridagilardan tashqari biz skimming va scanning usullaridan ham foydalanishimiz mumkin. Bu nima? Skimming – bu matnni tezda ko`zdan kechirish orqali asosiy g`oyani aniqlash. Bu usul orqali matnning mavzusi va asosiy qismlarini tushunish mumkin va usul vaqtdan yutishga yordam beradi. Scanning esa savollarga javob berishda muhim so`zlarni, ya`ni kalit so`zlarni yoki raqamlarni toppish uchun manni izlash usulidir. Bu usullar bilan ishlash o`qish qismida juda ham katta yordam beradi. Bundan tashqari biz bilamiz o`qish qismida turli xil savollar uchraydi va bular: “true/false/not given”, “ matching information”, “sentence completion” hamda “multiple choice questions”. Bularning har bir savol turining strategiyasini o`rganish va ularni yechish usullari ustida ishlash kerak.

O`qishni oshirish uchun amaliyot testlarini ham bajarish kerak va doimiy ravishda bajarib borish muhim. Asosan, rasmiy Ingliz tili xalqaro test tizimiga aloqador materiallardan (Cambridge Ingliz tili xalqaro test tizimiga aloqador kitoblaridan) foydalanish maqsadga muvofiq bo`ladi. Hamda test mashqlarini bajargandan so`ng qilgan xatolarni tahlil qilib, xato sabablari ustida ishlash orqali uni takrorlamaslikka harakat qilish kerak.

Vaqt menejmentiga keladigan bo`lsak, vaqtni boshqarishni o`rganish zarur. O`qish qismi uchun atigi 60 daqiqa beriladi va har bir matnga 20 daqiqadan ko`p sarflamaslik zarur. Vaqtni to`g`ri taqsimlash uchun quyidagi strategiyalarga amal qilsa maqsadga muvofiq bo`ladi: avval oson savollarni bajarish kerak, har bir matn ustida maksimal 20 daqiqa ajratish lozim. Qiyin savollarda uzoq vaqt to`xtalib qolib ketmaslik kerak.

Xulosa qilib aytish mumkinki, Ingliz tili xalqaro test tizimidagi o`qish bo`limida muvaffaqiyatli bo`lish uchun muntazam mashq qilish, samarali strategiyalardan foydalanish va matn turlariga moslashish zarur. Sabrlik va tinimsiz harakatlar yordamida o`z natijalaringizni sezilarli darajada yaxshilashingiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xolbekov, B. (2018). Chet tilini o'qitish metodikasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
2. Norqulov, U. N. (2019). Chet tili kompetensiyasini shakllantirish usullari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Bo'riyev, B., & Isroilova, M. (2020). IELTS imtihoniga tayyorgarlik uchun metodik qo'llanma. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
4. Eshqulov, M. (2021). Akademik o'qish kompetensiyalarini rivojlantirish. Toshkent: Fan va texnologiyalar markazi.
5. Qosimova, G. (2017). Chet tilida o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

THE MAIN DRIVERS OF ECONOMIC GROWTH: EFFICIENT MANAGEMENT AND USE OF RESOURCES

Boboqulov Sanjar Baxronkulovich

*Samarkand Institute of Economics and Service,
associate professor, PhD.*

Tojiboyev Javlon Ravshan o'g'li

*student of the Faculty of Economics of the
Samarkand Institute of Economics and Service*

Abstract: Economic growth is a central focus of policymakers and researchers, aiming to improve living standards and foster sustainable development. This article explores the main drivers of economic growth, emphasizing the efficient management and utilization of resources. It highlights the roles of physical capital, human capital, technology, and natural resources in shaping economic performance. By analyzing global trends and case studies, the paper underscores the importance of strategic planning, innovation, and governance in optimizing resource use. Additionally, it discusses how environmental sustainability and equitable access to resources contribute to long-term economic stability. The study provides actionable insights for governments, businesses, and stakeholders to enhance productivity and resilience in a rapidly evolving economic landscape.

Keywords: economic growth, resource efficiency, sustainable development, human capital, technology, governance, natural resources, productivity, environmental sustainability, innovation.

Introduction. Economic growth is a cornerstone of societal progress, serving as a key indicator of a nation's well-being and development. It is driven by a complex interplay of factors that influence productivity, innovation, and resource allocation. Among these, the efficient management and use of resources stand out as critical determinants of sustained economic performance. Resources—whether natural, human, or capital—form the foundation of production and consumption, and their optimal utilization can significantly enhance a nation's economic potential.

In an era marked by rapid technological advancements, globalization, and environmental challenges, understanding the drivers of economic growth has become more critical than ever. Traditional growth models focused on the accumulation of physical and financial assets, but modern approaches emphasize the importance of resource efficiency, innovation, and sustainable practices. Countries that excel in

managing and leveraging their resources tend to experience not only faster growth but also greater economic resilience in the face of global uncertainties.

This article examines the main drivers of economic growth with a focus on the efficient management and use of resources. It explores how investments in human capital, advancements in technology, effective governance, and sustainable practices contribute to economic progress. Additionally, it highlights the need for a balanced approach that integrates economic, social, and environmental priorities to achieve long-term growth. By analyzing key trends and examples, this study aims to provide valuable insights for policymakers, businesses, and stakeholders committed to fostering inclusive and sustainable economic development.

Main part. Economic growth is driven by several interconnected factors, each contributing to the enhancement of productivity, innovation, and societal well-being. Central to this process is the efficient management and utilization of resources, which ensures optimal outcomes from available assets. This section delves into the primary drivers of economic growth, focusing on physical capital, human capital, technological advancements, natural resources, and governance.

Physical capital—machinery, tools, and infrastructure—forms the backbone of production processes. Investments in infrastructure such as transportation networks, energy systems, and communication technologies significantly enhance productivity by reducing costs and improving connectivity. Nations with robust infrastructure attract businesses, boost trade, and foster innovation. For example, countries that invest heavily in transport systems, such as Japan and Germany, enjoy enhanced industrial output and global competitiveness. Efficient management of physical capital involves maintaining and upgrading infrastructure to meet changing economic demands. Ensuring equitable access to resources like electricity, water, and roads also plays a critical role in driving growth across all sectors.

The quality of human capital—skills, education, and health of the workforce—is a pivotal determinant of economic growth. Investments in education and vocational training equip individuals with the knowledge and skills required for modern industries, while improved healthcare ensures a healthy, productive workforce. Countries such as South Korea and Singapore have demonstrated the transformative power of human capital development. By prioritizing education and skill development, they transitioned from low-income economies to high-tech industrial leaders. Efficient management of human capital includes aligning educational programs with market needs, fostering lifelong learning, and ensuring inclusive access to educational and healthcare services.

Technological progress drives economic growth by improving efficiency, creating new industries, and enhancing productivity. Innovations such as automation,

artificial intelligence, and renewable energy technologies have revolutionized production processes and reduced costs. Research and development (R&D) play a central role in fostering innovation. Governments and private entities that invest in R&D create an environment conducive to technological breakthroughs. For instance, the United States' focus on innovation through programs like Silicon Valley has positioned it as a global leader in technology and entrepreneurship. Efficient use of technology also involves the transfer and adoption of new technologies across sectors, ensuring broad-based economic benefits.

Natural resources, including minerals, forests, and arable land, are vital inputs for economic activities. However, the abundance of resources does not guarantee economic success; resource management plays a crucial role. Countries like Norway, which strategically manages its oil revenues through sovereign wealth funds, demonstrate how resource wealth can be a catalyst for sustainable growth. Conversely, mismanagement of resources often leads to environmental degradation and economic stagnation. Adopting sustainable practices, such as renewable energy usage and conservation efforts, ensures the long-term availability of resources. Incorporating circular economy models—where waste is minimized, and resources are reused—also enhances economic resilience.

Good governance and strong institutions are critical for creating an environment conducive to economic growth. Transparent policies, effective legal frameworks, and anti-corruption measures attract investments and ensure efficient allocation of resources. Countries with robust institutions, such as Switzerland and New Zealand, consistently rank high in economic performance and global competitiveness. Governments play a key role in setting policies that encourage innovation, equitable resource distribution, and environmental conservation. Public-private partnerships, regulatory frameworks, and participatory governance further enhance the efficient management and use of resources.

Globalization has facilitated the exchange of goods, services, and ideas, driving economic growth across borders. Trade integration enables countries to specialize in industries where they have a comparative advantage, optimizing resource use. For example, China's export-driven growth highlights the benefits of integrating into global markets. However, globalization also presents challenges, such as resource depletion and inequality. Addressing these requires balanced trade policies, international cooperation, and mechanisms to ensure fair resource distribution among nations.

In the 21st century, environmental sustainability has become a crucial component of economic growth. Addressing climate change and adopting green technologies not only preserve ecosystems but also open new economic opportunities. Transitioning to

renewable energy sources, improving energy efficiency, and reducing carbon footprints are essential for long-term growth. Countries like Denmark and Costa Rica have demonstrated leadership in integrating sustainability into their growth strategies, achieving economic gains while reducing environmental impact. These efforts highlight the importance of aligning economic policies with global climate goals.

The efficient management and use of resources are fundamental to driving economic growth in a sustainable and inclusive manner. Whether through investments in human capital, technological innovation, or sustainable practices, the key lies in leveraging resources to maximize productivity while minimizing waste and inequality. Policymakers, businesses, and stakeholders must collaborate to create an enabling environment that fosters innovation, equitable resource distribution, and environmental stewardship. By prioritizing efficiency and sustainability, nations can achieve not only economic progress but also long-term resilience and prosperity.

While researching the topic, we identified the following problems and expressed our scientific proposals to them, which include:

While efficient management and utilization of resources are essential for driving economic growth, several challenges arise in achieving these goals. These problematic situations often stem from resource mismanagement, technological disparities, or governance issues. Below are some key challenges and their scientific solutions, backed by research and practical approaches.

1. Resource Misallocation

Problem: Resource misallocation occurs when resources are not directed toward their most productive uses, leading to inefficiency and economic stagnation. For instance, over-investment in non-productive sectors or corruption in resource allocation can hinder growth.

Our scientific solution: Data-Driven Resource Allocation: Use data analytics and economic modeling to identify sectors with the highest growth potential and allocate resources accordingly. Tools like input-output analysis and computable general equilibrium models can optimize resource allocation.

Strengthen Institutions: Implement transparent governance structures to reduce corruption and ensure resources are distributed based on merit and need.

Performance-Based Incentives: Link resource allocation to measurable outcomes, such as productivity growth or employment generation, to ensure efficiency.

2. Overdependence on Natural Resources

Problem: Many resource-rich countries face the "resource curse," where overreliance on natural resources leads to economic volatility, corruption, and environmental degradation.

Our scientific solution: Diversification Strategies: Invest in other economic

sectors, such as manufacturing and services, to reduce dependency on resource exports. Economic diversification models and case studies from countries like the UAE can serve as blueprints.

Sovereign Wealth Funds: Establish funds to manage resource revenues, ensuring long-term economic stability and funding for future investments.

Sustainable Resource Management: Adopt scientific tools like Geographic Information Systems (GIS) and remote sensing to monitor and manage resource extraction sustainably.

3. Technological Gaps and Unequal Access

Problem: Technological disparities between countries and regions hinder economic growth. Lack of access to advanced technologies can leave developing nations lagging behind.

Our scientific solution: Technology Transfer Programs: Facilitate knowledge and technology transfer from developed to developing nations through partnerships, joint ventures, and open-access research initiatives.

Investment in R&D: Encourage countries to invest in research and development, focusing on locally relevant innovations.

Digital Infrastructure Development: Build robust digital infrastructure to ensure equitable access to modern technologies, enabling participation in the global economy.

The challenges in managing and utilizing resources efficiently for economic growth are significant but not insurmountable. Scientific approaches, such as adopting advanced technologies, implementing data-driven policies, and fostering innovation, offer practical solutions to these issues. Collaboration between governments, businesses, and international organizations is essential to address these challenges effectively, ensuring sustainable and inclusive economic growth for future generations.

Conclusions and offers. The efficient management and use of resources are fundamental to driving sustainable and inclusive economic growth. The analysis highlights several critical drivers of economic progress, including investments in human capital, technological innovation, infrastructure development, and effective governance.

Offers:

To further strengthen resource management and promote economic growth, the following actionable recommendations are proposed:

- Develop and implement data-driven policies to ensure optimal resource allocation.

Align national growth strategies with global sustainability goals, such as the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs).

- Prioritize education and skills development to meet the demands of evolving industries. Foster public-private partnerships to create training programs that address workforce gaps.

- Increase funding for research and development, focusing on green technologies and digital transformation.

- Promote circular economy models that minimize waste and optimize resource use. Introduce regulatory frameworks to ensure responsible extraction and use of natural resources.

By embracing these strategies, countries can optimize resource use, foster innovation, and build resilient economies that balance growth with social and environmental responsibilities. These efforts will contribute to a more equitable and prosperous global economic landscape.

REFERENCES:

1. Barro, R. J. (1991). "Economic Growth in a Cross Section of Countries." Quarterly Journal of Economics, 106(2), 407-443.
2. Solow, R. M. (1956). "A Contribution to the Theory of Economic Growth." Quarterly Journal of Economics, 70(1), 65-94.
3. Sachs, J. D., & Warner, A. M. (1997). "Natural Resource Abundance and Economic Growth." Harvard Institute for International Development.
4. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. Crown Publishers.
5. Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). "A Contribution to the Empirics of Economic Growth." Quarterly Journal of Economics, 107(2), 407-437.
6. Porter, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. Free Press.
7. Stern, N. (2007). The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge University Press.
8. World Bank (2020). World Development Report: Trading for Development in the Age of Global Value Chains.
9. OECD (2019). Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future. Organisation for Economic Co-operation and Development.
10. United Nations (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development.

THE ROLE OF STUDENT PSYCHOLOGY IN ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Bustonova Shahzoda

*Psychologist of Uzbekistan State University
of World Languages*

Abstract: Understanding student psychology is fundamental in enhancing the quality of education and upbringing in higher education institutions. By acknowledging psychological factors, educators can develop strategies to improve learning outcomes, foster motivation, and address students' individual needs. This paper explores the role of psychology in the organization of the educational process, emphasizing its significance in curriculum design, teaching methodologies, and student development.

Keywords: student psychology, higher education, teaching methodologies, learning outcomes, psychological factors, motivation, educational process.

Introduction:

Higher education plays a pivotal role in shaping the intellectual, social, and emotional development of students. The effectiveness of educational processes largely depends on an institution's ability to address the diverse psychological needs of students. Modern education systems have shifted from a one-size-fits-all approach to one that recognizes the individuality of learners. This transition underscores the importance of integrating psychological principles into teaching and learning frameworks. In this context, understanding student psychology involves analyzing cognitive, emotional, and behavioral aspects that influence learning. By tailoring educational methods to these psychological dimensions, educators can create an environment conducive to academic excellence and personal growth.

Main part:

1. Theoretical foundations of student psychology in education

Student psychology studies how individuals learn, process information, and respond to various teaching strategies. Key psychological theories that influence education include:

- **Behaviorism:** Emphasizes the role of reinforcement and punishment in shaping behavior. Educators can use positive reinforcement to encourage participation and achievement.
- **Constructivism:** Advocates for active student involvement in learning, promoting critical thinking and problem-solving.

- **Humanism:** Focuses on personal growth and self-actualization, emphasizing a student-centered approach.

2. The importance of psychological principles in higher education

1. Individual differences

Each student has a unique learning style, cognitive ability, and emotional background. Understanding these differences helps educators design personalized learning experiences.

2. Motivation and engagement

Motivation is a key factor in academic success. Strategies like goal-setting, positive feedback, and creating a supportive learning environment can enhance student engagement.

3. Stress and mental health

Higher education students often face significant stress due to academic pressures. Institutions must provide resources for mental health support, such as counseling and stress management workshops.

3. Role of psychology in organizing the educational process

1. Curriculum design

A psychology-informed curriculum considers cognitive development stages, ensuring content is age-appropriate and intellectually stimulating.

2. Teaching methods

- **Active learning:** Techniques like group discussions, case studies, and projects promote collaboration and critical thinking.

- **Blended learning:** Combines traditional classroom teaching with digital tools to cater to diverse learning preferences.

- **Inclusive teaching:** Ensures equal opportunities for students with different abilities and backgrounds.

3. Assessment and feedback

- Formative assessments help track progress and provide constructive feedback.

- Summative assessments evaluate overall achievement while considering the emotional and psychological impact on students.

4. Challenges in addressing student psychology

1. Resistance to change

Some educators may resist adopting new methods due to lack of training or familiarity with psychological principles.

2. Diverse student populations

With increasing diversity in higher education, addressing the needs of all students requires significant effort and resources.

3. Resource

limitations

Financial and infrastructural constraints may hinder the implementation of psychological support systems.

5. Best practices for integrating psychology into education

1. Professional development for educators

Training programs should equip teachers with knowledge of psychological theories and their application in the classroom.

2. Student-Centered policies

Policies that prioritize student well-being, such as flexible deadlines and access to mental health services, create a supportive academic environment.

3. Technology integration

Digital tools can provide personalized learning experiences and facilitate access to psychological resources.

Conclusion:

Incorporating student psychology into the educational process in higher education institutions is essential for fostering academic success and personal development. By understanding and addressing the psychological needs of students, educators can create a more inclusive, engaging, and effective learning environment. The challenges of implementation can be mitigated through professional development, policy reforms, and technological advancements. Ultimately, a psychology-informed approach to education benefits not only students but also the broader academic community.

References:

1. Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Prentice-Hall.
2. Knowles, M. S. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. Cambridge Adult Education.
3. Maslow, A. H. (1943). "A Theory of Human Motivation." *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
4. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). "Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being." *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
5. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA YANGI INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Esonboyeva Muazamxon Mahammadyusub qizi

Andijon viloyati Marhamat tumani 2-son kasb hunar maktabi

Biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Biologiya fanining o'qitish metodikasi hamda olingan bilimlar asosida ko'nikmalarni shakllantirish, o'qitish metodikasi hamda o'quv jarayonda olib boriladigan prinsiplar haqida malumotlar.

Kalit so'zlar: biologiya fani o'qitish metodikasi, ta'lim sifati, texnologiya, mustaqil ijodiy ishlash, mustahkamlash, muammoli vaziyat.

Bugungi kunda mamlakatimizda boshqa fanlarga berilayotgani kabi tabiiy fanlarga ham e'tibor juda yuqori. Respublika umumta'lim maktablarida tabiiy fanlarni o'qitilishini nazorat qilish va shart-sharoitlar yaratish juda muhim hisoblanadi. Hozirgi kunda o'quvchilar, talabalar, tinglovchilar aqliy ta'limini rivojlantirish uchun ta'lim va tarbiya birligiga beriladigan bilimning ilmiy bo'lishi, bilimning sistemali va izchil bo'lishi barobarida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishga erishilmoqda. Har bir dars o'quvchi uchun yangi axborot hisoblanadi. Ayniqsa, yangi o'quv materiallari orqali o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarini shakllantirish asosiy ta'lim sifatini ta'minlovchi omildir. O'quvchilarga yangi bilimlarni berish va olingan yangi bilimlar asosida ko'nikmalarni shakllantirish uchun kichik guruhlarda ishlash, vizuallashtirish, mustaqil ijodiy ishlash, o'yin mashqlari va rolli o'yinlar kabi no'anaviy ta'lim metodlaridan foydalanish yaxshi samara beradi. Mana shularni hisobga olgan holda, ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish borasida bugungi kunda juda ko'plab amaliy ishlar amalga oshirilmoqda.

Biologiya fanini o'qitishda o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish maqsadida darslarda turli o'yinlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. O'yinlar vositasida darslarni tashkil etish o'quvchilar biologik qonuniyatlar, hodisalar va hayotiy jarayonlarni o'rganish faoliyatini rivojlantiruvchi usullardan biridir. O'yinlar o'quvchilarning erkin fikrlash, mustaqil xulosa chiqarish, muammoli vaziyatlardan chiqa olish qobiliyatini oshiradi, tez javob topish ko'nikmasini rivojlantiradi, ziyrakligini orttiradi. O'yin darslari o'qitishning faol shakllaridan biridir. O'yin darslarining asosiy maqsadi o'quvchilarning o'quv jarayoniga qiziqishlarini orttirish va bu bilan o'qish samaradorligini oshirishdir.

O'yin darsning asosiy maqsadi o'quvchilarning o'quv jarayoniga qiziqishlarni oshirish va bu bilan o'qish samaradorligini oshirishdir. Tashqaridan qaraganda o'yin

yengil, betashvish ko'rinishda, aslida boladan maksimum energiya berilishini aql, sabr toqat, mustaqillik kabi jihatlarni ishga solishni talab etadi. O'yin jarayoni biroz shovqin va tartibsizlik bilan kechgani uchun o'qituvchilar ko'pincha jim o'tirib tinglaydigan, shovqinsiz o'tadigan an'anaviy darslarni ma'qul ko'radi ..

Jamiyat rivojlanishining har bir bosqichida ta'lim mazmuni muayyan maqsad va vazifalarga ega bo'ladi. Ta'lim mazmuni davr talabi, nazariy bilim va ishlab chiqarish taraqqiyoti darajasiga mos ravishda o'zgarib turadi.

Ta'lim mazmuni ijtimoiy hodisa sifatida maydonga keladi va u o'zining boshlang'ich davrida amaliy ahamiyat kasb etgan, ya'ni insonlarning hayotiy ehtiyojlari uchun zarur hisoblangan bilimga bo'lgan talabini qondirgan. Ijtimoiy taraqqiyot ta'limning madaniyatshunoslik funksiyasini yuzaga keltirdi. Ta'limning rivojlanishiga boshqa ijtimoiy omillar ham ta'sir ko'rsatdi, natijada hukmron sinflar umummadaniy va takomillashib boruvchi bilimga o'z monopoliyasini o'rnatib boshladilar, aholining asosiy qatlamlari esa kundalik turmushda zarur bo'ladigan amaliy bilimlarnigina egalladilar.

O'qitishdan ko'zlanadigan maqsad bu davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim va ko'nikmalarini o'quvchiga yetkazishdan iborat. Qachonki o'quvchi tomonidan bilim qabul qilinsa va tushunib yetilsa yoki o'quvchi malaka oshirish uchun mo'ljallangan topshiriqlarni amalda namoyish etib bera olsagina, o'qitish muvaffaqiyatli kechdi, deb hisoblasa bo'ladi. Ma'lumki, ta'lim olish (ma'lumot olish) jarayoni – bu ma'naviy va aqliy qobiliyatlarni tizimli rivojlantirib borish, bilim va tushunchalarni shakllantirish va olingan bilimdan foydalana olish qobiliyatini tarkib toptirishdan iborat jarayondir. Bu jarayon ta'lim oluvchining o'zi orqali yoki boshqa birov- ta'lim beruvchining ko'magida amalga oshirilishi mumkin. Ta'lim olish jarayoni esa turli xil metodlarga(usullarga) tayangan holda kechadi. **“Mantiqiy chalkash zanjir” metodi** – Ushbu metod tushunchalar, bildirilgan fikrlar o'rtasida bog'liqlikni yuzaga keltirish, ularni mantiqiy jihatdan ketma-ketlikda to'g'ri ifodalashga yordam beradi. Uning mohiyatiga o'qituvchi mavzuni yorituvchi ma'lumotlarni to'g'ri va noto'g'ri tartibda bayon etadi. O'quvchilarning vazifasi mantiqiy jihatdan noto'g'ri ifodalangan ma'lumotlarni to'g'ri dalillarga aylantirish, yuzaga kelgan mantiqiy chalkashlikni tuzatish, fikrlarni muayyan ketma-ketlikda to'g'ri joylashtirilgan holda uzatilgan zanjirni “ulashdan” iborat.

Biologik o'yinlar nihoyatda xilma-xil bo'lib, ushbu o'yinlar dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarning qiziqarli bo'lishida, o'quvchilarning biologiya faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda qulay va samarali vositalardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, biologiya - darslarni hayotga bog'lash, ularni qiziqarli va ijodiy tashkil etish bosh maqsaddir. Bunda asosiy rolni biologik o'yinlar egallaydi. Biologik o'yinlar nihoyatda xilma-xil bo'lib, darsda va darsdan tashqari

mashg'ulotlarni qiziqarli bo'lishida o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirishda qulay va samarali vositalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati.

1. N.M.Abdurahmonova. Biologiya fanini o'qitishda innovatsion ta'limning afzalliklari va uning imkoniyatlari. 1-3 betlar. <https://kopilkaurokov.ru>
2. N.Reyimbayeva. Biologiya fanini o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalarning amaliy ahamiyati. <https://megaline.uz>
3. D.R.Iminova Biologiya darslarida o'yinli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. 19-20 betlar.
4. N.Saydahmatov. Pedagogik mahorat va pedagogic texnologiya .Toshkent.MU 2003[1]
5. B.M.Ro'ziqulovna Biologiya o'qitish metodikasi qo'llanma Toshkent-2020[2]

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	BOSHLANG'ICH SINFLARDA PAST O'ZLASHTIRUVCHI BOLALARDA INGLIZ TILI FANINI O'RGATISH METODIKALARI	3
2	O'ZBEK XALQ MAQOLLARINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI	9
3	ALISHER NAVOI'S "KHAMSA" IN THE VIEW OF WORLD	13
4	MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM SIFATINI NAZORAT QILISH VA TASHKIL ETISH	16
5	MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDAGI RAHBARLARINING PEDAGOGIK MAHORATNI OSHIRISH	21
6	YAROQLILIK MUDATINI TABIIY USULDA ANIQLASH	26
7	ИЗМЕНЕНИЯ КОГНИТИВНЫХ ФУНКЦИЙ ПРИ НАРУШЕНИЯХ МОЗГОВОГО КРОВООБРАЩЕНИЯ	30
8	RADAVIT PREPARATINING ANTIOKSIDANT, GEPATOPROTEKTOR VA IMMUNOMODULYATOR TA'SIRINI BAHOLASH	34
9	APLASTIK ANEMIYA KASALLIGIDA LABORATOR TAHLILDAGI O'ZGARISHLAR VA ULARNING STATISTIK HOLATI	41
10	VIGITRIL SUSPENZIYASINING YAROQLILIK MUDDATINI TABIIY USULDA ANIQLASH	45
11	GLOBAL AND CULTURAL ADAPTATION IN HIGHER EDUCATION: A COMPARATIVE STUDY OF ACADEMIC APPROACHES IN UZBEKISTAN AND THE UNITED KINGDOM	49
12	INGLIZ TILINI O'QITISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING ROLI	54
13	YOUTH LANGUAGE AND ITS ROLE IN MODERN SOCIETY	58
14	ONLAYN TESTLAR VA RAQAMLI BAHOLASH VOSITALARINING KELAJAGI	63
15	INFLATION AND ANTI-INFLATION POLICY	66
16	THE CONCEPT OF STATISTICS AND STATISTICAL ANALYSIS OF THE EMPLOYED POPULATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	70
17	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNING KREATIVLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TASVIRIY SAN'AT VA MUSIQA FANLARIDAN FOYDALANISHNING AMALIY SHAKL, USUL VA VOSITALARI	74
18	YUQORI NAFAS OLISH SISTEMALARINI DAVOLASH UCHUN ISHLATILADIGAN SHIFOBOXSH O'SIMLIKLAR	79
19	IELTSDA READING SKILLINI QANDAY QILIB OSHIRISH MUMKIN	82
20	O'ZBEK TILI VA MADANIYATINING RIVOJLANISHI	85
21	INGLIZ TILIDA LIG'ATLARNI TEZ O'RGANISH STRATEGIYALARI	88
22	RAQAMLI IQTISODIYOT	90

23	STRATEGIES FOR DESIGNING LESSONS FOR DIFFERENT AGE GROUPS	94
24	STRATEGIES FOR TEACHING YOUNG CHILDREN(3-5 YEARS OLD)	98
25	ASSESSING THE LEARNING OF DIFFERENT AGE STUDENTS	102
26	MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA TARBIYANI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY VAZIFALARI	105
27	MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI RAHBAR XODIMLARINING ZAMONAVIY BOSHQARUV USULI	109
28	TA'LIM TIZIMI TAKOMILLASHTRISHDA RAHBAR XODIMLARNING PEDAGOGIK JARAYONLARNI BOSHQARISHDAGI MULOQOT SHAKLI	113
29	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING JISMONIY VA AQLIY RIVOJLANISHI	117
30	O'ZBEK ADABIY TILI ME'YORLARI	121
31	O'ZBEK HAMDA INGLIZ TILLARIDAGI MAQOLLARNING QIYOSIY TAVSIFI	126
32	O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI MA'NOSI BIR-BIRIGA O'XSHASH MAQOL HAMDA IBORALARNING TAHLILI	129
33	O'ZBEK ADABIY TILIDAGI MA'NO KO'CHISH USULLARI: METAFORANING O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI O'XSHASH VA FARQLI JIHLTLARI	135
34	O'ZBEK ADABIY TILI VA MEYORLARI	138
35	BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA INGLIZ TILINI O'QITISHNING AHAMIYATI	141
36	РОЛЬ НАШИХ ВЕЛИКИХ ПОЛКОВОДЦЕВ В ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ В ДУХЕ ВОЕННОГО ПАТРИОТИЗМА	145
37	INGLIZ TILI XALQARO TEST TIZIMIDA O'QISH KO'NIKMASINI QANDAY QILIB OSHIRISH MUMKIN	150
38	THE MAIN DRIVERS OF ECONOMIC GROWTH: EFFICIENT MANAGEMENT AND USE OF RESOURCES	153
39	THE ROLE OF STUDENT PSYCHOLOGY IN ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	159
40	BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA YANGI INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	162

Напоминание! — Образование наука и инновационные идеи в мире || Авторы несут персональную ответственность за правильность цифр и данных в статьях и планах занятий, включенных в мировой научно-методический журнал, и за правильность приведенных цитат.

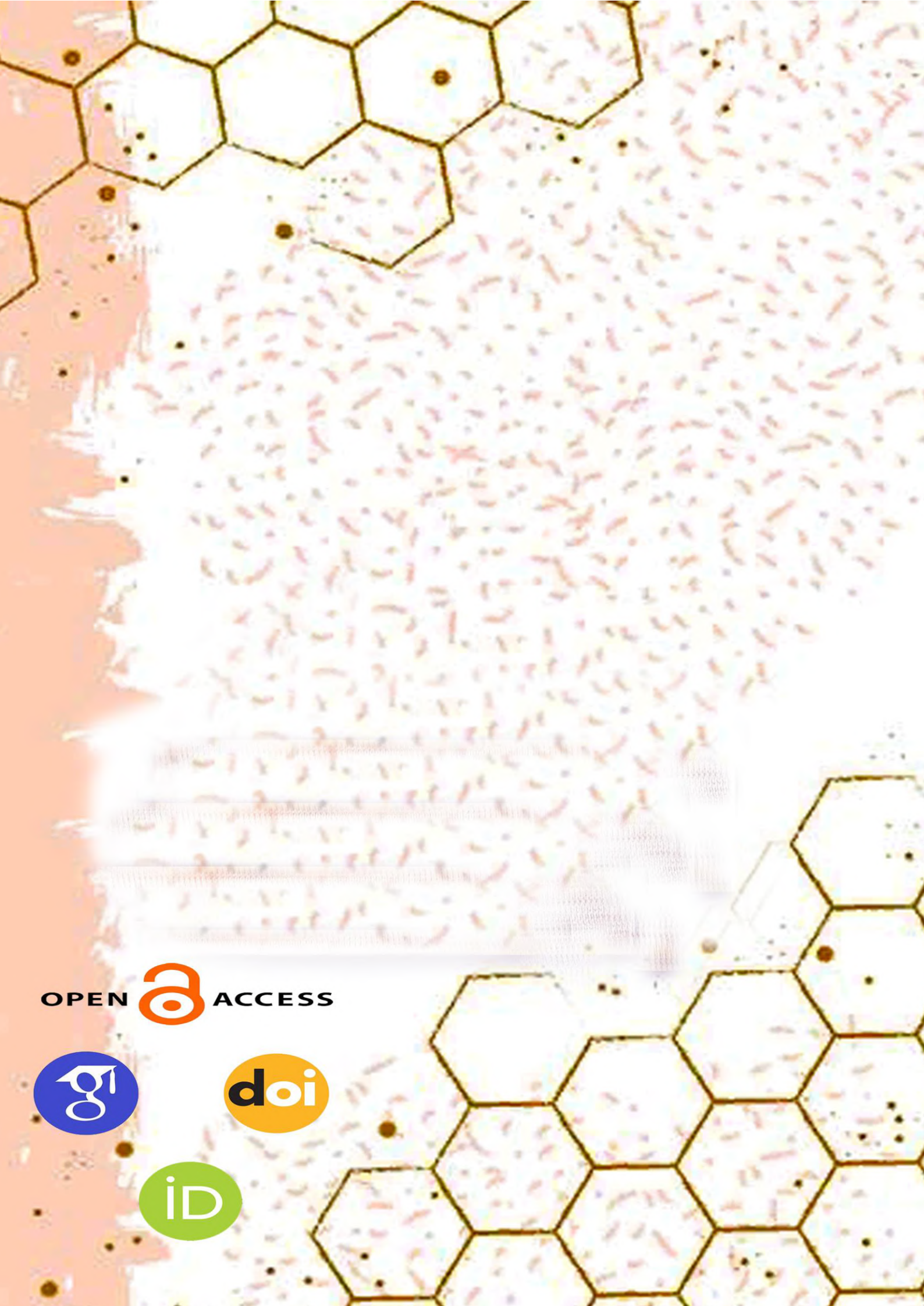
Главный редактор:
Семёнов Владимир Львович

Помощник редактора:
Абдурахманов Бобуржон

Подготовитель к публикации:
Халиков Тохирджон Шавкатжонович

— Образование наука и инновационные идеи в мире всемирный научно-методический журнал, 2024-г.

OPEN ACCESS

